Fale rH. 265-268

Poštarina plaćena u gotovu.

Nova Revija

Vjeri i nauci

NOUVELLE REVUE

de vie religieuse et intellectuelle

I z l a z i
6 puta na godinu
Cijena D 60. Za đake
D 30. Za inozemstvo D 75.
Uprava: Franjevački samostan
Makarska — Nova Revija paraît six
fois par an. Les questions de vie religieuse
et intellectuelle dont elle s'occupe, y sont traitées
en croate ou en slovène; les résumés et les titres de
tous les articles ainsi que la cronique religieuse en Yougo-
slavie sont aussi en français ou en latin. — Prix d'abonnement:
Yougoslavie, 60 Etranger, 75. — Rédaction et administration:
Makarska, Couvent des Franciscains Dalmatie, Yougoslavie.

Br. 3 Makarska 1932 God. XI

SADRŽAJ:

Dr. O. Bože Vuco: **Moderne prirodne znanosti i religija** . . . . . 197—206

F. L. Bajić: **Pravoslavna crkva u polemici sa Pijom XI.** . . . . . 207—216

Dr. Vilim Keilbach: **Boljševička „pjatiljetka".** . 217—230

F. S. Petrov: **Nepoznata pjesma fra Andrije Dorotića** 231—240

Fr. Rajmund Šegula: **Slovenske šmarnice** . 241—248

KULTURNI POGLEDI

Katolicizam i intelektualna elita u Francuskoj. — Vjerski položaj u Engleskoj. — Štampa i kulturni boj. — Sličice iz današnjega života. — 249—261

KNJIŽEVNI PREGLED

Povodom pedesetgodišnjice jubileja „Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku." — Die heilige Schrift des Alten Testamentes. — Franziskanische Mystik. — Der grosse Herder. — Die Werke des hl. Thomas von Aquin. — Predigten. — Problem spoznaje. — Das Wunder in der Heillkunde. — Duh dominikanskog Reda. — Tuberkuloza i sifilis. — Das Leben unseres Herrn Jesu Christi. — Schöpfung des Menschen. — Seelenabgründe. — Willensfreiheit und Persönlichkeit. — Frohe Botschaft. — Institutiones Theologiae dogmaticae in usum scholarum. — 262—272

VJESNIK

Euharistijski Kongres u Sarajevu. — Novi fakultet na Kat. universi u Milanu. — Jubilejska literatura o sv. Antunu. — Smrt Adolfa-Alfreda Tanquerey. — Naučenjački rad Pape Pija XI. — Gradnje crkava po većim gradovima. — Dostojna spomen na Encikliku „Rerum Novarum". — Iz proslave 200 godišnjice slavnog Washingtona. — Oko odgoja redovničkog pomladka. — Znamenit jubilej na kat. universi u Parizu. — Umro historiograf Lutera. — Proslava desetgodišnjeg biskupovanja preuzv. Dr. Jerolima Milete. — 273—280

CHRONICA

Epistola Excelmi episcopi Srebrnić, directa ad societates „Sokol" (Falco). — Massones Jugoslaviae matrimonium civile et matricularum administrationem civilem postulant. — Numerus proportionalis civium Jugoslaviae secundum confessionem religionis cui adscripti sunt. — Religiones in computationibus impensarum regni Jugoslavici ab anno 1922—1933. — De novis tendentiis in ecclesia serbica. — Nova vita in ecclesia serbo-orthodoxa. — 281—284

U KORIST NOVE REVIJE DAROVAŠE

O. Vice Rosandić, Promina 90 D; Albert Žagar, Millvalle, 120 D; Bosiljko Bekavac, Čikago, 1000; Franjevački Provincijalat Split-Poljud, 1000; Fra Blaž Jerković, Čikago, 100; O. Leonard Buljan, Sumartin, 40; Franjevački Samostan, Hvar, 10; Don Stjepan Tomašević, Split 10 D. — O. Ante Romac, Brištanovo 50.

NOVA REVIJA

God. XI Makarska 1932 Broj 3.

Dr. O. Bože Vuco — Makarska

Moderne prirodne znanosti i religija

SOMMAIRE *Les sciences modernes et la religion.* — On prétends que la religion et la science soient en opposition. Afin de savoir ce qu' en pensent les savants modernes, le „Figaro" de Paris a ouvert une enquête auprès des Membres de l' Académie des Sciences de Paris. Sur 88 Membres, 15 seulement n' ont pas répondu par raison d' absence ou de maladie, quelqu' un peut-être volontairement. — La réponse est unanime qu' entre la religion et la science il n' y a pas d' opposition. Une telle réponse ont donnée 1. les astronomes E. Andoyer, R. Bourgeois, P. Puiseux, et Bigourdan. — 2. Les mathématiciens P. Appell, E. Borel, M. d' Ocagne, H. de la Goupillière, E. Goursat, E. Picard. — 3. Les psysiciens A. Blondel, M. de Broglie, J. Perrin, général Ferrié, A. Mesnager, P. Janet et E. Branly. — 4. Les chimistes G. Bertrand, P. Vieille, G. Claude G. Urbain, H. Le Chatelier, L. Lindet, Ch. Moureu, C. Matignon, P. Sabatier. — 5. Les ingénieurs E. Fichot, vice-amiral Fournier, Séjourné, Lecornu, Ch. Lallemand. — 6. Les médecins et biologistes P. Bazy, A. D' Arsoval, Ch. Richet, Desgres, Quénu. — 7. Zoologistes, botaniciens et géologues E. L. Bouvier, A. Dangeard, Ch. Barrois, de Launnay, P. Termier et L. Guillet. — 8. Un certain nombre d' Académiciens ont signé une déclaration où ils disent que la religion et la science ne sont pas opposées l' une à l' autre. Ainsi ont répondu Charpy, J. Costantin, C. Gravier, Hamy, Henneguy, Joubin, Leclainche, L. Mangin, Marchal, M. Molliard, P. Viala, Wallerant. — D' autres enfin déclarent que la science apprend à être modeste et à respecter les opinions d' autrui. Ce sont Behal, D. Berthelot, H. Deslandres, J. Charcot, Guignard, G. Koenigs, A. Lacroix, M. Laubeuf, L. Lumière, F. Mesnil, Paul Painlevé, Perrier, H. Sebert, H. Vincent.

Čuje se kadikada, da je znanost protivna vjeri ili da je vjera protivna znanosti; kao da rezultati, do kojih dovodi znanost, ruše vjeru i vjersko naziranje, ili obratno. Zato, vele, čovjek kulturan

ne mora i ne smije biti religijozan, jer kultura rasvjetljuje tamu, kojom ga je zastirala religija. Religija nije za pametna čovjeka, nego za neznalice.

Pri tom se posebice misli na prirodne znanosti. One su se, u novije vrijeme, toliko razvile u svim svojim granama, da je to, nazad nekoliko decenija, teško bilo predvidjeti. I one su zbilja donijele silu sredstava, koja su u mnogo čemu unaprijedila naš život. I otkrile su mnogu tajnu. Pa kad pogdjekoji vidi ove puste izume i vas napredak prirodnih znanosti, znade reći, da već religije ne treba, jer da je vas ovaj napredak proti njoj, pa da su stoga i prirodoznanci proti njoj.

Ovo naziranje potaklo je veliki Pariški dnevnik „Figaro" da raspiše anketu među prirodoslovcima svih struka, sve samim članovima francuske „Akademije (Prirodnih) Znanosti". Oni su znali što je znanost, što su prirodne znanosti i koje su najmodernije tekovine u tim znanostima, jer su najvećim dijelom od njih i potekle. Obratio se je na njih, da se oni, kao stručnjaci i učenjaci, izjasne, da li njihova znanost imade što proti religiji, bilo to u njihovu umnom radu, bilo to u praktičnom životu, ili u kojem drugom pogledu.

I odgovorili su gotovo svi.* Jer od 88 članova, nije ih se oglasilo samo 15 i to neki radi bolesti, neki radi otsutnosti, a možda koji i hotimice. Kad bi im znanost bila protiva religiji, oni bi je znali osuditi. A jesu li to učinili? Baš protivno! Prirodne znanosti i religija nijesu u nikakvoj opreci, pače pravi znanstveni rad vodi k religiji, i stoga je ona imala i ima veliku ulogu u životu ovih učenjaka. Nek oni sami govore.

Astromonija

Posve je naravno da astronomi, koji proučavaju silni i tako sređeni svemir, redom priznaju Boga, i tvrde, da taj red može samo dovesti do Njega. Oni naglasuju potpuni sklad između znanosti i religije. Tako H. Andoyer ispovijeda, da ne može pojmiti, kako bi znanost bila proti religiji. On je naprotiv uvjeren, da pravi znanstveni rad vodi k njoj. Znanost je neprestana težnja

*) Odgovori su tiskani u „Figaro" od 2—25 maja, 1926. Poslije je sve pretiskano u posebnu knjigu: Le Sentiment religieux et la Science. Enquête auprès des Membres de l' Academie des Sciences. Editions Spes-Paris 1928. Njom sam se i ja služio.

za što savršenijim poznavanjem prirode. A tu ćemo savršenu spoznaju dobiti tek u Bogu. I stoga nas znanost vodi k Bogu. Tako je mislio i Newton i Laplace, kaže on. Naša znanost hoće da protumači što je moguće više činjenica sa što manjim brojem zakona. A ova težnja našeg uma za sasvim jednostavnim i općenitim zakonima, nužno vodi do Boga, premudroga Geometra, Arhitekta i Mekaničara; mi smo samo Njegov odraz. Stoga je Andoyer tvrdo uvjeren, da će oni, koji se sasvim podaju nauci, jednom doći k Bogu, da u Njemu uživaju potpunu istinu, koju su neprestano tražili.

Jednako govori i general R. Bourgeois, profesor astronomije na Politehnikumu. Još on kaže, da sa napretkom znanosti sve više pravladava spiritualizam nad materijalizmom. Napose astronomija, sa najnovijim otkrićima, uvjerava nas o jedinstvenosti zakona gibanja, sastava i postanka svemira. I zato Bourgeois tvrdo vjeruje, da materija nije mogla sebi dati ove zakone, već da to vodi jedan umni Stvoritelj i Ravnatelj. Znanstveni se duh u svemu slaže s vjerom; i dublje proučavanje prirode još više utvrđuje ovaj odnošaj, jer još bolje osvjetljuje ovo djelo Božje.

Opširno govori o odnošaju vjere i znanosti P. Puiseux, auktor brojnih astronomskih djela i astronom na Pariškom observatoriju. I on naglasuje, da nema nikakve opreke među njima. Pače vjera mnogo pomaže u znanstvenom istraživanju. Ona je nužni saradnik. Mnogi su učenjaci stvorili velika i brojna znanstvena djela, i bili duboko religijozni preko svega života. I ako je tko govorio o kakvoj nesuglasici, to je bilo iz pretjerivanja i neznanja dotičnog prirodoslovca ili teologa ili pak obadvaju. Pravi učenjak nemože ustrajati u materijalističkom naziranju, jer svemir možemo razumjeti tek onda, kad znamo da ga vodi slobodni i neizmjerni um. Njegov zakon vidimo u svakom atomu.

Kao oni, tako nas uvjerava i Pariški astronom Bigourdan, da se religija i prirodne znanosti jedna drugoj ni najmanje ne protive. Svaka ima svoj djelokrug i stoje u potpunom skladu.

Matematika

Uz astronome, i matematičari, članovi francuske Akademije Prirodnih Znanosti jednodušno naglasuju najbolji odnošaj između religije i znanosti. Paul Appell, rektor Pariške Akademije i profesor na prirodoslovnom fakultetu odlučno veli, da prirodne znanosti nemaju ništa proti religiji. Pa ne samo to, nego se one tako

slažu, da najveći učenjak može biti i duboko osvjedočeni vjernik. — Jednako misli i Emil Borel[1], profesor na spomenutom fakultetu i nedavno ministar francuske mornarice. Iskustvo nas uči, kaže on, da znanost i religija nijesu jedna proti drugoj. Vidimo da su veliki učenjaci iskreno i pravo religiozni.

Sasvim je nerazložito i nepametno napadati religiju radi tobožnjih znanstvenih razloga, veli Maurice d'Ocagne, profesor na Politehnikumu i pisac mnogih djela. Veliki učenjak može biti i dobar vjernik. Tako su javno i osvjedočeno ispovijedali svoju vjeru i najveći učenjaci kao Pascal, Newton, Ampère, Cauchy, Cuvier i toliki drugi. Nijedno od njihovih otkrića nije ih sililo, da se odreku vjere. Zašto onda, pita se on, neki nadrimudraci, zaluđeni svojim plitkim znanjem, usuđuju se napadati vjerske osjećaje, koji čovjeku pružaju jedinu utjehu i nadu? Tome je najčešći uzrok pokvareno srce, a da to ne odadu, kriju se za znanost.

Religija i znanost dva su svjetionika našeg uma, kaže H. de la Goupillière. Oni se osvjetljuju i u posvemašnjoj su saglasnosti. Do tog je uvjerenja došao, tako on pripovijeda, poslije ozbiljnog i metodičnog proučavanja. Vjera je takom sigurnošću utvrdila i takim svijetlom osvijetlila njegov duh, da se je u njoj sasvim smirio, i ona mu je otvorila novih vidika i na samu znanost.

Ništa manje nije odlučan i E. Goursat. Većina velikih geometara, kaže on, kao n. pr. Cauchy i Hermite bili su i gorljivi katolici. Neka algebra i analiza napreduju koliko mu drago, nikada ne će iznijeti što proti Bogu i duši. Osim toga, veliki sklad, koji vlada među brojevima, naginje čovjeka na spiritualističko naziranje.

Područje, gdje vladaju brojevi, hladno je i suhoparno, odgovara Emil Picard, doživotni tajnik Akademije i profesor na Sorboni. Tu se radi samo o jednom dijelu sveukupnog svijeta, gdje spada i čovjek i gdje vladaju i drugi zakoni. Najmodernija znanost nema ništa proti religiji.

Fizika

Zanimivo je kolikom jednodušnošću postupaju, u ovom pitanju, članovi Akademije, po zanimanju fizičari. Po sebi je i ra-

[1] Isp. Nova Revija (1932) Br. 2. str. 167—168. gdje je istaknuta misao E. Borela o bankrotu „Znanosti".

zumljivo, što oni kažu, da između vjere i religije vlada najljepši odnošaj, jer mnogostruki vidici, pod kojim gledaju na prirodu, silom ih vuku k Bogu. — Današnji su učenjaci ponizni pred otajstvima, što se u prirodi otvaraju veća i brojnija, tim što znanost više napreduje, kaže A. Blondel. Sama imena učenjaka, kao što su Newton, Descartes, Leibnitz, Pascal, Ampère, Biot, Faraday, Cauchy, Lord Kelvin, Hermite, Pasteur i tolikih drugih, a koji su bili i osvjedočeni vjernici, svjedoče, da su znanost i religija, u najboljem odnošaju. Nesloga, o kojoj se govori, dolazi iz zloporabe nekih teologa, koji bi teološkim naukama htjeli riješiti sve probleme; ili iz zloporabe nekih prirodoslovaca, koji bi iz svojih neutvrđenih hipoteza htjeli povući zaključke proti vjeri. Vjera u umnog Stvoritelja i Organizatora daleko više zadovoljava čovjeka, nego materijalistički monizam, kog su zabacili spomenuti učenjaci.

Još je on uvjeren da nas znanstveni postupak nužno vodi do religije. Bez nje se ne mogu razviti naše duševne sposobnosti; a propada i društvo. To je jasno svagdje tamo, gdje se zaboravlja na religiju. Čovjek sam, čim nju ostavi, daje se u razne mane, koje ga ništе. O tom nam govori povijest. Stoga su znanost i religija najbolje prijateljice.

Jedinstvo, koje vidimo u svemiru, i ljepota, koja iz toga nastaje, vode nas do Boga, od koga jedino može nastati takav red i ljepota. Ove su misli silno pridonijele pri stvaranju grčke i rimske civilizacije i pomogle raširenju kršćanstva, koje je preporodilo svijet. Kršćanstvo i civilizacija dva su najveća naša dobra. Kršćanstvo je sakupilo u se sve, što je u prošlosti bilo dobra; stvoriteljc je silnu zajednicu duša, a Crkva se je pokazala kao veliki svjetionik i uzgojiteljica naroda i rasadište kulture. Ona odgovara na velika pitanja. Bez njena svijetla sve je strašna zagonetka i laž.

Svemu je svijetu poznato, piše veliki istraživač zraka X, Maurice de Broglie, da su toliki veliki pretstavnici znanosti bili iskreno i duboko religiozni; najbolji znak da među religijom i znanosti nema nesloge. — To naglasuje i Jean Perrin, profesor na Sorboni; te general Ferrié, koji je u dva zadnja decenija mnogo pridonio napretku telefona bez žica. — A. Mesnager najodlučnije tvrdi, da eksaktne znanosti kao matematika, mekanika, fizika kemija, uza sav svoj veliki napredak, nijesu ništa učinile, što bi se protivilo religiji. — Prirodne znanosti ne obuhvaćaju sve, što se

nalazi na svijetu, odgovara Paul Janet. Religija je baština, koja uvijek bila i bit će u čovječanstvu. — Eduard Branly, profesor na kat. universi u Parizu koji je imao velikog dijela u otkriću telegrafije i telefona bez žice, veli da se znanosti bave stvorenjem i njega proučavaju, a religija nas diže k Stvoritelju. I tako se obadvije ujedinjuju i najljepše slažu.

Kemija

Ni učenjaci u kemiji ne vide kakve protimbe među znanosti i vjerom. G. Bertrand, kao i mnogi drugi, oslanja se na činjenici, da su mnogi veliki učenjaci bili veoma uzorna vjerskog života. On se pozivlje na Newtona, Cassinia, Herchella, Faradaya, Biota i tolike druge. — Na istu se činjenicu oslanja i P. Vieille. Kad njima vjera nije smetala da budu veliki učenjaci, nit im je znanost priječila da budu pravi vjernici, zar to nije najbolji znak, da se vjerski i znanstveni duh mogu lijepo slagati i upotpunjivati? Vjera i znanost bili su život tolikim učenjacima. — Da znanost bude proti vjeri, trebalo bi da prodre u sva otajstva, koja nas odasvuda okružuju, kaže R. Claude. A ona je daleko, daleko odatle. Stoga je sasvim neosnovano kad se govori o kakvoj neslozi. Ko imalo znade što je znanost, mora prosvjedovati proti tomu. I to još više, kad se vidi kako propada društvo, gdje opada religija. — I G. Urbain, profesor na Sorboni, oslanja se na činjenici, da su toliki istraživači i osnivači raznih znanosti bili i veoma pobožni ljudi, te zaključuje da je to očiti dokaz, da se ne može govoriti o kakvoj neslozi. Pravi učenjaci nijesu nikada ustvrdili da se religija i znanost ne podnose među sobom, kaže nam H. Le Chatelier. To mogu reći samo oni, koji ne znaju što je znanost. To je samo merkantilizam, politika, zgodno za izborne agitatore, ali u sebi sasvim neosnovano. Svoju tvrdnju oslanja i na dobrotvorni rad, na koji potiče religija.

L. Lindet duboko je zadržao u srcu riječi, koje mu je majka namrla. Kad bi vidio travu, žito, ružu, hrast, majka bi rekla: „Gledaj, to je stvorio dobri Bog!" I kad je svršio sve škole, ničemu nije znao zadnji: zašto? Uvijek je bilo na mjestu: „Gledaj, to je stvorio dobri Bog! A nije znak slaboće, kako kaže dalje, kad se prizna Stvoritelja, pred pustim nepoznanicama, koje nas okružuju odasvuda.

Charles Moureu najviše se je divio silnom, tako lijepo uređenom svemiru, pred kojim sve naše moći i mudrost ostaju bez

značenja. Ovaj svemir nužno vodi do jednog višeg Bića, Stvoritelja i Zakonodavaoca fizičnog i moralnog reda. Uz to vjera rješava pitanja, o kojima znanost ne zna ni započeti. Stoga nema ni traga neslozi. — Camille Matignon za cijelog svog života nije osjetio nikakve protivnosti među jednom i drugom. Zato kaže P. Sabatier da među njima nalazi protivnost samo onaj, koji ne zna što je ni jedna ni druga.

Inženjeri

I Akademici u ovoj struci osnivaju se na slične razloge. Jedni se opet pozivaju na iskrenu vjeru velikih genija Cauchya, Hermitea, Ampèrea, Pasteura i drugih. Tako n. pr. general Fichot. On naglasuje posvemašnju nemoć znanosti da prodre u tajne svijeta. Stoga je, kaže, volterijanski posmijeh i izrugivanje besmisleno. ***Pravi učenjak, kad dođe pred nedokučivu tajnu, u molitvi se klanja Bogu. To je najuzvišeniji čin njegova uma.*** A viceadmiral Fournier ne može pojmiti, kako se istraživanje bogatstva prirode i njenih tajnih sila može protiviti vjerskom osvjedočenju učenjaka.

Veliki Séjourné spominje što je religija učinila za umjetnost u starom poganskom svijetu i od početka Crkve do danas. Opozicija, o kojoj se govori da je među vjerom i znanosti, proizlazi iz neznanja onih, koji govore; ili jer nekom nijesu po volji vjerski propisi; ili jer se je jedan odmetnuo, pa bi tako htio da nema vjerskih odredaba; ili jer neko vjeru izrabljuje u političke svrhe. Ali znanost ne može slabiti religiju. I on spominje činjenicu da je bilo veoma pobožnih učenjaka. — Dok Lecornu naglasuje, da se od prirodnih znanosti ne može tražiti ono, što one ne mogu dati. Znanost opaža činjenice, čini neke pokuse, mjeri veličine i formulira zakone; a i tu često puta samo nagađa. Mnogo je toga, gdje ona ne zna ni prvog slova. Ona ne zna zašto svijet, otkuda dolazi ni kamo ide. Ne zna što je dobro, a što zlo, niti zna što je život. A na sve to odgovara vjera, pa stoga nikako nije jedna proti drugoj. — U istom smislu odgovara Ch. Lallemand, predsjednik Akademije Znanosti.

Liječništvo i bijologija

O liječnicima često se čuje da su bezbožni, a i pogdjekoji, kog mi sretnemo, znade to reći o sebi; nije nožem otkrio duše, pa svega toga nema. Ovo nijekanje biva iz nekih, gore spomenutih

razloga. Mi ne govorimo sada o njima, nego o Akademicima, najjačim savremenim predstavnicima ove struke. Pa što oni kažu? Pierre Bazy odgovara da su religija i znanost dvije različite riječi, koje se nikako ne isključuju. Čuo sam, pripovijeda on, jednog učenjaka, gdje govori: Što znanost više napreduje, što mi bolje upoznajemo svemir, posebice čovjeka i kako je divno sve to uređeno, tim smo više potaknuti da tu vidimo svemoguće i premudro Biće t. j. Boga, najveći predmet religije. Bazy nadodaje: ja se s tim slažem.

D' Arsoval, profesor na Collège de France, rješava pitanje, pozivljući se na veliki broj do u dnu duše pobožnih učenjaka. To je, kaže, nepobitna činjenica; pitanje je rješeno. — Gotovo istim riječima odgovara i Ch. Richet. Ova se činjenica nameće svakomu. — A Desgres kaže da i prirodoslovac vjeruje toliko toga u svojoj struci. Vjera je kroz vjekove donijela čovjeku najviše sreće. Stoga i mnogi učenjaci drže, piše on dalje, da se ono, što nas uči znanost, nikako ne protivi onom, što nas uči vjera. Pa zaključuje: I ja mislim kao i oni. — Vjera je naravna čovjeku, piše Quénu. Ona posebno utječe na moralni život ljudi. Bez nje ovaj vidno propada, i bez nje se on ne može popraviti. I on je tvrdo uvjeren, da su znanost i vjera dvije dobre prijateljice.

Zoologija, botanika i geologija

E. L. Bouvier, profesor na Museumu, konstantira činjenicu: nije nikada opazio da bi prirodne znanosti bile proti religiji. Drži da je to kod drugih znanosti još manje. To su dva različita polja, ali u međusobnom dodiru. Pače religija je najjači promicatelj prirodnih znanosti. I baš stoga vidimo da je u sva vremena bilo najvećih učenjaka, koji su bili osvjedočeni vjernici .

Znanost, kojom se bavim, nije mi nikada smetala religijoznim idejama, u kojim sam uzgojen, piše P. A. Dangeard. Ova religija nije spriječavala moje slobodno istraživanje i tumačenje prirodnih problema. Stoga, nadodaje sa svoje strane Lecomte, „antagonizam između religije i znanosti postoji samo za one, koji ga hoće pošto poto. Onaj koji ih stavlja jednu proti drugoj, ne zna što je ni jedna ni druga".

Zakoni prirodnih znanosti ne mogu se protumačiti bez vrhovnog uzroka i početka, kaže Ch. Barrois. Prirodni zakoni izviru iz njega. Prirodne znanosti moraju prijeći iz svoga područja u područje vjere, gdje vladaju vječni zakoni; tu prirodoslovac po-

nizno priznaje, da se na njem osnivaju i njegovi zakoni. Geologija nam pokazuje posvuda prst Božji. „Ona nam na svoj moderni način potvrđuje stare klasične dokaze o Božjoj opstojnosti".

S njim se potpuno slaže glasoviti geolog i istraživač de Launnay. Na pitanje, koje mi je stavljeno, kaže on, ja sam već davno dao jasan odgovor, kad sam napisao djelo pod naslovom: Kršćanstvo (Le Christianisme, Payot, 1925): „a napisao sam ga baš namjerom, da pokažem, kako među znanosti i vjerom nema nikakve opreke". Da među njima nema nikakva jaza, već da je najljepša sloga, odgovara i P. Termier. Koji protivno kažu, nastavlja on, nemaju pravog pojma o znanosti. Osim fenomena i njihovih zakona ima i uzrok stvari. I stoga ne samo se ne protive, nego prirodne znanosti raspolažu čovjeka, da bude religijozan. A L. Guillet nadodaje, da nas prirodne znanosti posve naravno vode k spiritualističkom nazoru na svijet.

Zajednička izjava mnogih

Neki članovi Akademije nijesu htjeli davati zasebne izjave, nego su uputili zajednički odgovor. Tu su jasno kazali što misle o tobožnjoj protivnosti znanosti i religije. Prirodne znanosti, tako oni kažu, nemaju ništa proti religiji.

Ovu su izjavu potpisali Charpy, J. Costantin, C. Gravier, Hamy Henneguy, Joubin, Leclainche, L. Mangin, Marchal, M. Molliard, P. Viala i Wallerant.

Drugi opet, iako se pobliže ne izrazuju o našem pitanju, ipak jasno kažu, da nam prirodne znanosti nikada ne daju pravo napadati religiju. Oni vele doslovce: Prirodne znanosti uče čovjeka da bude ponizan, te da poštuje tuđe uvjerenje. Tako su odgovorili: Behal, D. Berthelot, H. Deslandres, J. Charcot, Guignard, G. Koenigs, A. Lacroix, M. Laubuef, Louis Lumière, F. Mesnil, Paul Painlevé, Perrier, H. Sebert, H. Vincent.

* * *

Prirodne znanosti nemaju ništa proti religiji. To nam eto na sva usta ispovijedaju najjači njeni pretstavnici u kulturnoj i tobože bezbožnoj Francuskoj. I ne samo da nemaju ništa proti religiji, nego dok su bili veliki i jaki u ovim znanostima, bili su s malim izuzetkom, i ozbiljno religijozni, pače neki i uzorni vjernici. Čuli smo od spomenutih akademika, kako znanost vodi k religijoznom životu i to s mnogih razloga.

Koliko potom vrijedi često nesvjesna, ali uvijek plitka tvrdnja, da je religija za neznalice, a ne za pametne ljude, da napredak u prirodnim znanostima raspršuje religiju, i čim one više napreduju, da tim religije to više nestaje? Koliko vrijedi ta tvrdnja, kazali su nam sami, gore spomenuti pretstavnici modernih prirodnih znanosti. Što to znači kazao je i veliki Cauchy, na koga su se pozvali toliki od spomenutih Akademika: Duboko znanje vodi k Bogu, a plitko udaljuje od Njega. Stoga ne ćemo ni mi dalje o tom govoriti, jer po riječima jednog od najvećih modernih fizičara Lord Rayleigh-a, dokazivati neosnovanost te tobožnje nesloge, pokraj tako jasne povjesne činjenice o velikim genijima i velikim vjernicima, znači gubiti vrijeme.[2]

[2] A. Eymieux, La part des croyants dans les progrès de la science au XIX siècle. Perrin et Cie, Paris 1920. Str. 284; 289.

F. L. Bajić:

Pravoslavna crkva u polemici sa Pijom XI.

SUMMARIUM. — *In polemicis ecclesiae ortodoxae cum P. Pio XI.* — Responsa data ab ecclesia greco-orientali per „Agenzia d' Atene" ad ultimas litteras encyclicas ***Lux veritatis*** S. P. Pii XI. fere unicum obstaculum unioni ecclesiarum Primatum ponunt. Iste lapis offensionis est purum figmentum mentis in ignorantia objectivae veritatis et in aberratione a praxi vitae cristianae nutritum. Petrus-Papa aeternae est fundationis in conscientia Christi sicut omnia alia principia, supra quae Ecclesia fundanda est. Omnes norunt Ecclesiam Corpus Christi esse. Corpus-Ecclesia Christi obnoxia est evolutioni in virum perfectum. Eadem ratione est visibilis et unica. Petrus-Papa prima est visibilis emanatio Corporis-Ecclesiae Christi, et sua unicitate, visibilitate et praerogativa infallibilitatis in rebus fidei, morum, gubernandique ratione Ecclesiae verum et reale est ejus fundamentum. In visibilitate et unicitate Summi Pontificis habemus nos homines hodiernum documentum visibilitatis et unicitatis Corporis-Ecclesiae Christi. Evangelia et documenta historica oecumenicae Synodus Ephesi celebratae palam faciunt divinam institutionem Vicarii Christi, id est Petri-Papae. Vita christiana praesertim in oratione et Eucharistia fundata maximi est momenti in praeparatione et felici exitu sperandae et credendae unionis ecclesiarum.

Mi se katolici nećemo ni unaprijed žacati da nazivljemo „pravoslavnima" one dijelove istočne kršćanske crkve, koji same sebe takovima nazivaju. Razlog je tomu s naše strane, što smo po sakramentima, osobito krštenju i Euharistiji, braća u Kristu. U međusobnim razgovorima ima nas nada sve predvoditi ljubav i ljubav Isusova. Po nadnaravnoj ljubavi, sam Krist tvrdi, poznaćete da ste moji učenici (Iv. 13, 35). U toj istoj ljubavi primamo, što dijelovi svetog Pravoslavlja hoće da se po različitim narodnostima opredijele na pr. na grčku, bugarsku, srpsku: — pravoslavnu crkvu. Neće nesjedinjena braća iz narodnosti svojih crkava zaključivati, da katolička Crkva Njemcima, Francuzima, Američanima nije patrijotična tobože stoga, što ona nadnaravna, i dosljedno nadnacionalna, kano majka, vlastitom i naddjetinskom ljubavi, grli svako svoje dijete. Majke iz svoje naddjetinje ljubavi toče je svakomu djetetu napose. Prave majke, jer instinktivno hle-

pe za djecom, imaju rezervar ljubavi za djecu prije nego ih i rode a i kasnije, kad ih, za svoju nesreću, izgube. Pače majke vole i tuđu djecu jer imaju osjećaj općeg majčinstva. Kad bismo iz svojstva nadnacijonalnosti nadnaravne vjere mogli katoličku Crkvu obijediti da nije patrijotična svakomu narodu napose, tada, mjereći istom mjerom, morali bismo za sve one crkve, koje hoće da budu isključivo narodno patrijotične, ustvrditi da nijesu nadnaravne, nadnarodne, to jest Kristove. Isusu ili sv. Pavlu nije smetalo da budu rodoljubni Židovi. Naprotiv, glavna napast, koja je smela židovstvo da ne primi upotpunjenu po Kristu objavljenu vjeru, bila je njegov šovenski nacijonalizam.

Imam na pameti grčku pravoslavnu crkvu. Naime, Pijo XI, božićnih dana prošle 1931 g., objavio je katoličkom svijetu enciklično pismo „Lux veritatis." Tiče se 1500 godišnjice vaseljenskoga crkvenoga Sabora u Efezu. Podijeljena na tri glavna dijela, ona raspravlja o Nestorovoj hereziji protiv Marijina bogorodičanstva i o crkvenom naučiteljstvu, o dogmi dviju Kristovih naravi u jednoj božanstvenoj Osobi, i o članku vjere Gospina božanskoga Materinstva. U enciklici ima i ovaj ulomak, i to pri početku: „Gajimo nadu... da braća sinovi Nama predragi, što ih god gdje ima odvojenih od Apostolske Stolice, budu li se, željni istine, u njih zamislili i udubli (u naše riječi), neće moći izbjeći, da ne bi, ponukani, da tako kažemo, povješću... barem osjetili želju za jednim ovčinjakom i jednim pastirom te za prihvatanjem nepokvarene one vjere koja se u Rimskoj Crkvi uvijek najpobožnije čuva sigurna i neokrnjena." [1]

Gornji ulomak dao je prigodu „Službenom Vijesniku grčke Crkve" da preko novinske Agencije u Ateni dade u svijet ovaj odgovor: „Što se tiče dviju naravi, božanske i čovječanske, u jednoj osobi Kristovoj, i što je rečeno (u Enciklici) o bitnosti „Matere Božje", u tomu su obe crkve potpuno složne. Jedino se imamo objasniti o pitanju prvenstva rimskoga biskupa. Pravoslavna Crkva mogla bi izjaviti — slijedi novinska Agencija po izjavi Crkvenog Vijesnika — da je spravna priznati precedenciju kakova je priznata osobi rimskoga biskupa Celestina (na saboru u Efezu). Celestin nije tražio upravu nad Crkvom, niti smatrao podvrgnutima svojoj jurisdikciji patrijarhe u Carigradu, Antio-

[1] Prijevod „Katoličkog Lista", Zagreb, 1932, br. 4. Enciklika je u Acta Ap. Sedis, vol. XXIII, p. 493 sq.

kiji i Papu u Aleksandriji. Sabor u Efezu jednacima je stavio rimskoga biskupa Celestina i aleksandrijskoga Papu. Jedna je ista vjera Sabora i svega svijeta u Celestina i u Kirila. Dosljedno, ako sadašnji rimski biskup, to jest Papa, poprimi mjesto svoga prethodnika Celestina, i odbaci sve šta su kasnije rimski Pape prisvojili novoga i tuđega staroj Ustanovi i crkvenim zapovijedima, tada će moći biti priznat da ima prvenstveno mjesto u crkvenoj Upravi i da posjeduje svoju moralnu i duhovnu supremaciju. Eto na čemu — završuje atenska Agencija — moći će se obaviti sjedinjenje Crkava" (Tekst u „L'Osservatore Romano', 1932, broj 18).

Kamen spotačenja pravoslavnim crkvama.

Dakle, mi smo katolici ponovno upozoreni, da kod trijezmenih i iskreno mislećih pravoslavnih, katolički je Papa glavna i jedina zapreka ujedinjenju Kristove jedne jedine Crkve. Nego, je li to istina?

Naprotiv čini nam se, da taj uslov uopće svih nesjedinjenih crkava, potječe uglavnom otole što ne poznaju, šta je Papa u Isusovoj crkvi. Ima jedan katolički Papa. Ali još ima i toliko drugih „papa", koliko god ih nekatolici hoće da izmisle. Samo mi duhovni sinovi rimskoga Pape poznajemo ko i šta je sveti Otac Papa. Nažalost, ni svi po imenu katolici ne znaju pravi smisao i objektivno duhovno značenje Papinstva, već samo oni Kristovi istinski vjernici koji prosvijetljeno vjeruju i žive nadnaravnim duhovnim životom. Intimno ne znaju svoga roditelja djeca posmrtčad. Ni ona djeca koja su pameću i srcem otuđena od njega, pogotovo né ona što su razdijeljena i zavađena s njime. I mi katolici nećemo i nepriznajemo onoga i onakvoga papu, kakovoga kalupe oni koji ga neće.

Šta mi prosvijetljeni katolici vidimo u Papi? S razumom naravnim i sjetilom tjelesnim gledamo u njemu čovjeka kao i svakoga drugog običnog čovjeka. Vlastita naravna ličnost Ahila Ratti jest u sebi posve jednaka svakoj drugoj ljudskoj osobi. Štaviše, subjektivna narav i ličnost njegova može stvarno imati i tisuću pogrešaka. Papa Kristovih vjernika nešto je posve drugo nego spomenuti čovjek bilo kojega historijskog, ljudskog imena. Mi katolici poznajemo Papu samo i jedino u nadnaravnoj i objavljenoj vjeri Isusa Krista, Sina Božjega i sina čovječjega.

Dakle, samo po Kristu i u Kristu hajmo upoznati Papu. Bez Krista niti treba niti valja niti ima Pape. Ko se može prije lišiti Krista, taj istom logikom čemu da se ne liši i Pape? Ko praktično ne živi duhom Kristovim, tomu je Papa x. y.

Je li Krist u ustanovi svoje religije imao nakanu da joj dade i Papu? Je li Papa vjerski luksus ili šteta, ili naprotiv absolutna čovječja nužda objavljenoj vjeri? Da li je ustanova Papinstva bitna podloga zgradi Isusove Crkve, bez koje nema joj života? Ili možda je ono onaj pijesak koji je uzrokom da se zgrada porušila?

Kristova crkva traži Papu.

Smijemo ustvrditi, da je katolička Crkva počela onda kad je Sin Božji utjelovljenjem postao čovjekom. Čovječanstvo počelo je prije rođenja prvih sinova, Abela i Kaina. S Adamom je počeo rod ljudski. Tako s Kristom sašlo je s neba na zemlju kraljevstvo Božje ili Crkva Isusova. Naravno, dug je u Kristu-Crkvi razvoj od prvoga kršćanskoga Božića do dana današnjega, ili do drugog dolaska Isusova, kad će se na kraju svijeta Crkva slavodobitno sa zemlje preseliti u nebo. Ali Krist je duša i tijelo svoje Crkve od njezina najsitnijega početka do najsavršenijega razvoja. Krist i Crkva jedno su isto dušom i tijelom. Krist je „ja" Crkve. Nju označujemo, da je skup vjernika koji pod jednim učiteljstvom i upravom zakonitih pastira jedno isto vjeruju, istim se sakramentima služe da postignu vječno blaženstvo. Baš utjelovljeni Sin Božji, Krist, sadržina je svih bitnih dijelova koji sačinjavaju Crkvu Božju.

Da vidimo.

Svi dojedni pravovjernici jesu kristi na zemlji. Ko je u meni, tvrdi Isus, i Ja sam u njemu (Iv. 15 5).) Kršćanin ne smije imati autonomne ili egoistične ličnosti. Ko se ne odreče sebe, taj ne može biti moj učenik (Mat. 16, 24, Lk. 14, 33). Krist je, eto, kršćanska ličnost u čovjeku kršćaninu. Također, nema bez Krista Crkvenoga naučiteljstva. Duh istine, kaže Isus učenicima, naučiće vas svaku istinu (Iv. 16, 13). Učite ih vršiti sve šta sam vam (Ja) zapovijedio, a Ja sam s vama do konca svijeta (Mt. 28, 20.). Jednako i crkveni Pastiri nijesu aristokratični vlastodržci, ali niti su demokratični poslanici. Oni su posebnim zvanjem od Boga odabrani (Iv. 15, 16.). da budu u pravom smislu, sluge. Hajdete po svemu svijetu (Mk. 16, 15). Znajte, da Sin

čovječji nije došao da se njemu služi, već da on služi drugomu (Mt. 20, 28.) Ko hoće da među vama bude prvi, valja mu tada da bude svačiji sluga (Mk. 9, 34). Svi dionici svetog Reda svukli su sebe i u službi svoga Reda obuku Krista. U svim crkvenim službenicima Krist je lično prvi i pravi Službenik. Svećenici i Nadsvećenici su samo Kristov materijal za službu među braćom svojom, ljudima. Posredstvom svećenstva vječni Nadsvećenik, Krist, dijeli sakramente, propovijeda, upravlja. Stoga je i mogao Isus na svakom dijelu svećeničko-pastirske službe opomenuti svoje pristaše: Ko svećenike sluša, mene sluša, ko njih prezire, mene prezire, a ko mene prezire, taj prezire Oca moga koji me poslao (Lk. 10, 16). Je li se uopće Isus mogao više poistovjetovati sa pastirima svoga stada? Donekle, još više nego u crkvenim službenicima Krist je bitna sadržina svojih Sakramenata. Materija je Sakramenata puno, da tako rećem, materijalnija nego li su ljudi u službi Kristova svećenstva. Zato je kano punije Isus u svetim sakramentima. A šta da kažemo o zadnjoj oznaci u definiciji Crkve? O Kristu u raju? Rajsko je spasenje konačna i absolutno najsavršenija punina i sjedinjenje Krista i crkvenih članova.

Kristova crkva u svim svojim dogmama, sakramentima, bogoslužju, službenicima jest, dakle, „nastavak, produženje Njega istoga i njegove svekolike misije među čovječanstvom.[2]

Nego, u svemu Spasiteljevu djelovanju među čovječanstvom putem Crkve ne smijemo nikad skinuti s uma da to radi Čovjek-Bog. Donekle je Sin Božji bio vezan da misiju čovječanskog otkupljenja obavi na čovječji način. Stoga je On djelo spasenja, koje je u svoj svojoj bitnosti otajstveno, nadnaravno, duhovno, — proveo i prožeo elementima iz čovječje naravi. Njegova crkva ima biti, na čovječju, tjelesno vidljiva, jedinstveno jedna. Gratia agit secundum naturam. Princip jedinstva nužni je uvjet svakog živog organizma. Organizam je u sebi jedan. Rušenje principa nužno vodi u smrt. Krist je jedan otajstveno živi Princip. Ne može i neda se On cijepati. To su Židovi na Kalvariji pokušali, ali bez uspjeha.

---

[2] O ovomu krasno raspravlja *K. Adam* u prvim poglavljima svoje knjige: *Das Wesen des Katholizismus*, Schssvann, Düsseldorf, 1928.

Isus je veoma rado svoju crkvu poredivao kraljevstvu. Svakoj zajednici potreban je jedan princip veze, vlasti, uprave. Jer je Crkva među ljudima i za ljude, valjalo je Sinu Božjem da ljud-ski elemenat za svoju Crkvu nađe među tim ljudima. Da nađe i čovječji princip jedinstva — kaošta je On-Crkva nadnaravno Jedan. To jest: jednoga čovjeka koji će po ljudsku stvarno biti vidljivi nosilac, čuvar, tumačitelj, zastupnik tog čovječjeg dijela, ljudskog elementa u Crkvi — nadnaravnom kraljevstvu Božjemu. Pa nije Krist namijenio svoju Crkvu samo kojim ljudima ili narodima ili vijekovima, već doslovno svakom dociglom pojedincu i ukupno čitavom čovječanstvu. Jedan iz Krista nadnaravni princip kojim će Crkva po Bogu živjeti. Jedan tako Princip i iz čovječanstva. Jedan iz ljudske naravi čovjek kojim će živjeti ljudski dio crkve Božje. Papa je taj princip, taj čovjek, taj od Isusa iznađeni čvrstac kamen (Petros). Krist od Boga, a Papa od ljudi. Krist, u milosti Božjoj, poistovjetuje se sa svakim običnim vjernikom. U Papi će sa jednim čovjekom poistovjetovati svoje vlastite prerogative nepogrešivosti u pitanjima vjere morala i vrhovne Uprave u Crkvi. To je Crkvi prijeko potrebno. Kako ju Krist od svoje naravi nepogrješivom predstavlja i čuva pred Ocem nebeskim, tako Ju Njegovom milošću crkveni predstavnik između ljudi predstavlja u nepogrešivosti čistu i neokaljanu pred čovječanstvom.

Onda je sigurno, da i po ljudskom promatranju Božjega dijela ustanove Isusove Crkve razborito zaključimo, naime da Kristu u Njegovoj crkvi treba Papa. Zaista ne trebaju Pape, uzeta u katoličkom značenju, one religiozne institucije, što ih ljudi utemelje. Ali ga, i ter kako i koliko, potrebuje Krist u crkvi svojoj za ljude. Da Isus nije ustanovio Papu sa njegovim prerogativama, onda bi Mu prigovarali da nije na ljudsku i za ljude umio organizirati svoju nadnaravnu crkvenu instituciju, već ju sasvijem „ponebesio". Čovjek-Bog, Krist, na čovječju organizira svoja djela među ljudima.

Evanđelje objavljuje Papu.

Mi katolici smatramo Kristovu ustanovu papinstva objavljenim člankom svete vjere. Niti su prvom papi, Petru, tijelo i krv otkrili da Čovjek-Krist jest Sin Boga živoga (Mt. 16, 16.), nego mu je to otkrio Otac nebeski. Tako isti Bog Otac po Isusu objavljuje ljudima dobre volje, da je Papinstvo od strane čovje-

čanstva, po Kristu i u Kristu, vaskolik temelj, vođ, branič, tumač, naučitelj, apostol, misijonar, upravnik Njegove crkve. Jer je Papinstvo od Krista, i po Njemu uvijek rukovođeno i disciplinirano, stoga se mi katolici ne bojimo njegove eventualne tiranije. U čemu bi ono ikada htjelo ispoljiti individualnu, egoističnu ličnost, suprotno duhu i intencijama božanskog Utemeljitelja, pa bi zašlo iz djelokruga objavljene vjere, morala i upravničke direktive povjerenog stada, i to na polje vremenskih stvari i materijalnih pitanja, tad u tomu Papa ne bi bio Papa. Za zemaljsku upravu svih vremenskih problema ne opstoji Papa. Njih je Stvoritelj ostavio upravi ljudske pameti. Dok u vjeri primiti Papu jest za naravnog čovjeka odaziv Kristovu pozivu da slijedimo Njega prije se odričući svoga mentaliteta i uprtivši Njegov Križ. (Mt. 16, 24). Kad je svaki čovjek samomu sebi križ i jaram, onda Kristovi vjernici pogotovo će rado u službi Bogu primiti na se u Papi dio jarma i bremena Isusova, koji je ujedno sladak i lagan. Prvomu samom Kristu bio je, i to kako! težak jaram prvoga pape, sv. Petra. Nosio ga je Isus veselo za čovječje spasenje.

Papu dakle motrimo u duhu kršćanske samozataje. U pokornosti i vjeri u Papu — pokoravamo se i vjerujemo Bogu. Traži to evanđeoska nauka.

Prije napisanog Evanđelja Krist prvi daje vjeru u Petra, prvog Papu. Za vrijeme svog života Isus objavljuje vjeru u sv. Petra. Određuje ga kamenom-liticom, na kojoj će izgraditi svoju Crkvu. Daje mu ključeve svog kraljevstva. Vlast vezanja i odrešivanja (Mt. 16, 15). Prosi mu od Oca službovnu nepogrešivost u vjeri. Njome će u potrebi i braću svoju sačuvati od zabluda (Lk. 22, 32). Radi posebne lične Petrove uloge u Božjoj crkvi hoće Isus da Anđeo navjesti Njegovo uskrsnuće učenicima, među kojima Petru posebno (Mk. 16, 7.). Između svoga uskrsnuća i uzašašća Isus dalje razvija i tumači Petrovu ulogu naime da pase nesamo janjce, već i ovce njegova stada (Iv. 21, 16). Zbor apostolski, iza Uzašašća, vjerovao je, priznavao i iskusio primat Petrov. Petar od svoje inicijative i pod svojom upravom obavio je izbor novog apostola Matije namjesto izdajice Jude. (Dj. Ap. gl. 1). Opet on prvi, na prve Duhove, objavljuje Isusovu vjeru prvim slušaocima. Time Petar osniva prvu kršćansku općinu (gl. 2). Također prvi Petar, namjesto ostalih apostola, ustaje na obranu povjerenog stada i vjere (gl. 3, 4,). On prvi poduzimlje prvu misiju među poganima i preko Kornelija otvara vrata

Crkve, — koji ima ključeve — nežidovima (gl. 10). Nakon razmirica gledom na toga Kornelija, svi apostoli vjeruju i primaju odluku i riješenje Petrovo (gl. 15). U Korneliju Petar je otvorio polje rada Pavlu koji postaje apostolom „Naroda". Pavao „dolazi u Jerusalem da vidi Petra" (Gal. 1, 18). Time je Pavao prvi uveo pohode „ad limina apostolorum", da tako na izvoru Petrovu objasni svoju vjeru.

Iz Antihikije Petar se preselio u Rim, središte poznatog svijeta. Ko nasljeduje kralja, taj baštini sve kraljske prerogative. Petrovi nasljednici na biskupskoj stolici baštine njegovo papinstvo. Svi su rimski biskupi ujedno i pape. Nije se Krist „igrao" sa svojim ustanovama. Kad Petar treba Crkvi, a vas je još na životu kolegij apostola, a i inače Crkva obiluje „karismatima", koliko trebaće joj On-Papa kasnije, kad toga nestane? Ne razvija se život neovisno od svoga principa. Pače životni razvoj principa mora prethoditi razvoju života. Zdrava evolucija života sv. Crkve zahtjevala je nužno opstanak i život Petrova papinstva Isus je u dušu poznavao ljudski elemenat u svojoj Crkvi. Predviđao je centrifugalne težnje slabe čovječje naravi, ljudski individualizam, autonomistički egoizam, što će kobno utjecati na jedinstvo jedne njegove Istine, jednog njegova Života. Zato On moli Oca, da njegovo stado bude jedno (Iv. 17, 22), u jednom ovčinjaku pod jednim pastirom. Ko pravo, to jest nadnaravno razumi Krista i njegovo djelo, taj mora vidjeti nadnaravnu i historijsku istinu, da Isusovo i Petrovo papinstvo spasava objavljenu religiju u moru ljudskih strasti i zala. Istina je jedna. Jedno je Istina. Istina ne može opstati bez jedinstva. Nè Ahile Ratti, već nosioc Kristova i Petrova Papinstva, Pijo XI. Istina je i Jedinstvo jedine, svete, katoličke i apostolske Crkve. Ovo ljudima ne mogu na vjersku dokazati tijelo i krv, već Otac nebeski koji s ljudima opći putem poniznosti, samozataje, molitve, i sakramenata. Gdje nije u pitanju praktični duhovni život, tu nije u pitanju ni Kristova ustanova papinstva. Kršćanski život stvorio je svoga Papu. Otuđenje od kršćanskog života stalo je nijekati Papu.

Tradicija efeskog Sabora.

Objektivna povijest ovo kaže o crkvenom Saboru u Efezu, o kojem govori enciklika „Lux veritatis" i Vjesnik pravoslavne grčke crkve:

Držao se na Istoku 431 g. Carigradski patrijarha Nestorij nijekao je Gospi da je rodila Boga-Čovjeka. Ona da je rodila Krista-Čovjeka, zato je samo kristorodica, a ne Bogorodica, a da bi Isus, sin Marijin, iza svoga utjelovljenja i rođenja tekar s Bogom se sjedinio. Ćiril, biskup aleksandrijski, glavni je pobijač Nestorija. Prije Sabora, oba, ali još više Nestorij, opće s papom Celestinom u Rimu, da ga dobiju za svoje nauke. Ćiril dokumentima obavješćuje Cel., jer — kaže — Njemu se ima sve podastrijeti. U kolovozu 430. g. Celestin, na rimskom saboru, najprvi osuđuje Nestorija i izlaže o predmetu objavljenu nauku. Odmah nato javlja Ćirilu da u ime njegovo (nostra vice usus) postupa sa Nestorijem. Istodobno Papa o stvari izvještava biskupe u Antiokiji, Jerusalemu, Solunu i Filipu. Dakle slučaj Nestorijev načelno Papa riješava i prije općega Sabora. Tek kano „post festum" car Teodozij sazivlje Sabor. Celestin lako na njega pristaje. Na Sabor šalje poslanicu i tri svoja opunomoćenika, da Sabor izvrši Njegovu raniju odluku iz rimskoga sabora. Na prvoj sjednici, jer još ne dospiše papini legati, Ćiril izjavljuje „da zastupa biskupa rimske crkve." Prispjevši legati, zauzeše delegatsko stanovište prema prvoj sjednici. Legat Filip preda biskupima pismo o stvari Nestorija. Pročitano je na latinskom i na grčkom. Biskupi nato skupa priznadoše: „Sud je prav i istinit, Sabor zahvaljiva Celestinu. Jedan Celestin jedan Ćiril. Jedna vjera Sabora. Jedna vjera svega kršćanstva!" Uz pristanak opet svega Sabora, na sjednici, 11 srpnja, legat Filip izjavljiva:

„Niko ne sumnja, da preblaženi Petar, poglavica Apostola, stup vjere, temeljni kamen kat. Crkve primio je od Isusa, Otkupitelja roda ljudskoga, ključeve kraljevstva nebeskoga i vlast vezati i driješiti, koji do danas i sva vremena živi i sudi u svojim nasljednicima. Njegov nasljednik i po redu zamjenik, naš preblaženi Papa, biskup Celestin, poslao nas je kao svoje predstavnike na ovaj Sabor, a sazvali su ga sasvijem kršćanski cari". Sabor, na koncu svega, upravio je pismo Celestinu izvješćujući ga, šta su sva poduzeli uopće gledom na Nestorija. Papa je odgovorio, šta je i on radio, dok piše dugu poslanicu carigradskom kleru, u kojoj veli, da ga sveti Petar neće zapustiti u njegovoj kušnji, već mu pružio sredstva kojim će odalečiti otrov zablude.[3]

[3] *G. P. Kirsch* u „L' Osservatore Romano" 1932. br. 22.

Hajmo k ujedinjenju.

Zdrav razum, vjera, povijest govore za vidljivo jedinstvo Isusove crkve. Petar i njegovo nasljedstvo kod rimskih biskupa božanska su institucija i garancija jedinstva i života sv. Crkve. I katolici i pravoslavni imaju plakati nad današnjim razdijeljenjem kršćanskih crkava. Nesloga osporava nesamo duhovni, već i vremenski napredak među narodima. Da i u našoj domovini vlada vjersko jedinstvo, koliko bi problema odmah bilo riješeno! koliko sreće umah postignuto!

Prvo i zadnje pitanje oko vjerskog sjedinjenja jest *istinski kršćanski život* na obe strane. Krist i njegova nadnaravna Milost ujedinjuju. U naravnom i vrhunaravnom redu ljude međusobno rastavljaju samo sedam poglavitih grijeha, od kojih je prva oholost, lični, društveni i narodni egoizam. Gdje je „Ja", tu nema Krista. Gdje je vjera „u Sebe", tamo je izgubljena nada u Božju volju i pomoć oko vjerskog ujedinjenja. Svi kršćani cijeloga svijeta ne imaju li sa Isusom vjerovati i kazati: „Kod ljudi je nemoguće, ali ne kod Boga: Bogu je sve moguće" (Mk. 10, 27.). Zar će zajednički naš Otkupitelj ikada prestati na zemlji i na nebu moliti: „Molim Ti se, Oče, i za one koji će u mene vjerovati: da svi budu jedno, kako Ti Otac u meni, a Ja u Tebi, da su i oni u nama jedno (Iv. 17, 21.).

Kako katolici tako i svi pravoslavni imamo Molitvu i Euharistiju da po NJIMA, i to brzim koracima, primičemo se crkvenom ujedinjenju. Nas katolike veseli buđenje praktičnog kršćanskog života kod pravoslavne braće. Što god više na obe strane bude djelotvornog štovanja Molitve i Euharistije, tim ćemo i u našoj državi prije imati vjersko-crkveno jedinstvo. Što neka Isus pospješi!

Dr. Vilim Keilbach, Rim

Boljševička „pjatiljetka"

u svijetlu gospodarstva i naravnog prava

II. SUMMARIUM. Praesentatur status objectivus rerum, habita ratione evolutionis usque ad XVIum congressum Communistarum (26. VI. — 13. VII. 1930). — Traditur brevis historia agriculturae in Russia ut intelligibilis fiat dispositio psychologica rusticorum clariorque evadat differentia inter conditiones praeteritas atque hodiernas. De „collectivisatione" possessionum privatarum et de „stalinismo" in campo agriculturae. — Ostenditur progressus in industriae ramis comparando successus hodiernos cum productione ante bellum. — Examini subjicitur methodus de formatione capitalis, independenter ab aliis statibus, ex mediis propriis. Exponuntur varii fontes capitalis.

II.

Konkretna slika „pjatiljetke".

a) *Poljoprivreda.* Boljševička agrarna politika može se samo onda ispravno razumijeti, ako se uzme u obzir čitava povijest ruskog seljaka, jer se njegov položaj i njegova psiha veoma razlikuje od duševne dispozicije zapadno-evropskog seljaka.[21]

Sudbina ruskog seoskog stanovništva ovisila je o tatarskom jarmu i o caristi̇čkoj politici. Teško je karakterisati položaj seljaka u tim stoljećima. Bila je otprilike smjesa ropstva i bezobzirnog iskorišćivanja. O slobodi i privatnom vlasništvu seljak je u najboljem slučaju mogao sanjati. Tek jednim dekretom od 19. veljače 1861. agrarna se politika dala na bolje. Okovi postali su nešto snošljiviji. Do privatnog posjeda i gospodarstvene samostalnosti seljak još nije mogao doći, ali je dotadašnji rob barem postao uživaocem određenog zemljišta. Pravo vlasni-

[21] U prikazu se osobito oslanjam na članak profesora I. Iljina „Das Schicksal des russischen Bauern" u njegovom velikom i znamenitom djelu: *„Welt vor dem Abgrund"*, Berlin-Steglitz 1931, str. 183—218. Velikom spremom historičara daje razvoj ruske agrarne politike sve do danas. — O novijoj agrarnoj politici je također dobro pisao Otto Auhagen u „Berichte über Landwirtschaft", Berlin 1929, str. 220—256, pod naslovom: Die neueste rusische Agrargesetzgebung. — Vidi također Allgemeine Rundschau od 11 listopada 1930.

štva bilo je priznato jedino „seoskoj zajednici". Ona je sama važila pred državom kao zakonita posjednica; a zadruga je svoju zajedničku imovinu podijelila među svoje članove i njima prepustila na uživanje.

Nepodobnosti takovog gospodarstvenog uređenja uskoro su se otvoreno pokazale. Svaka je promjena među članovima zadruge imala za posljedicu promjenu u razdiobi zemljišta. Ako je n. pr. umro otac jedne obitelji bez nasljednika, onda se „njegovo" zemljište takoreći razdrobilo i tako je u toku kratkog vremena bilo puno uskih lapata zemlje, sa kojima seljak nije znao što početi. Što je dakle činio? Gledao je da na drugi način zaradi kruh, a obradio je samo toliko zemlje da je sa svojom obitelji mogao da živi. Tako je n. pr. 1892. od 154 milijuna hektara plodne zemlje samo još 47.5 milijuna bilo posijano.[22]

Srećnija je epoka počela revolucijom 1905. godine. Novo agrarno zakonodavstvo ministra predsjednika *Stolypina* otvorilo je seljaku put k samostalnom gospodarstvu po uzoru evropskih država. Stolypinov korak odgovarao je željama i nadama ruskog seljaka i već nakon par godina pokazali su se neočekivani uspjesi. Rusija je 1913. postigla drugo mjesto na svijetu u proizvođenju žita.

Sad je započeo svjetski rat, koji je osobito po Rusiju bio tragičan. Boljševizam je uzeo vlast u svoje ruke i ruskom seljaku se ponovo spremahu teški okovi, teži nego što su prije bili. Od posebnog značaja bila je agrarna revolucija. „Uživaoci" po starom uzoru seoske zadruge podigli su se proti veleposjednicima i drugim seljacima, koji su već bili uredili svoje vlastito gospodarstvo. Čitava je Rusija postala pozornicom pljačkanja i ubivstva — krutog barbarizma. Htjeli su na taj način iznova utemeljiti punovlasno privatno posjedovanje zemlje po novoj, pravednijoj diobi. Ali budućnost svim tim željama nije udovoljila, jer se boljševici (u čijim je rukama faktično bila sva vlast) imali skroz suprotne ciljeve: *uništenje* prava privatnog vlasništva i osnivanje velike, sveopće *državne zajednice*.

Nova odluka od 19. veljače 1918. je konačno proglasila vlast bolješevičkog režima nad čitavim zemljištem, zemaljskim blagom, nad svim šumama i vodama cijele Unije. Jednostavno *sve*

[22] Tako Allgemeine Rundschau od 11. listopada 1930.

je prešlo u posjed države.[23] Time je seljak opet postao običnim *uživaocem* zemlje, ali je i to uživanje bilo podvrgnuto mnogim zakonima, po kojima je seljak najveći dio svoje žetve morao ustupiti državi, dok često ni svojim najskromnijim zahtjevima nije mogao udovoljiti. — Privatna trgovina je također prešla u državni monopol itd. Nije potrebno nabrajati sve one strahovite činjenice i tamne časove ratnog komunizma. Dosta je spomenuti da su seljaci u to doba uvijek ostali pasivni, da su posijali samo koliko je njihova lična potreba zahtijevala i da je time cijeli ruski gospodarstveni život bio došao na mrtvu točku.

„Pjatiljetka" je otvorila novu gospodarstvenu politiku sa znatnim promjenama osobito u poljoprivredi. To je doba vanredno visokih poreza. Seljaci ne mogu dugo prosperirati, jer ne mogu ni poreze zaraditi. Potpuno ovise o samovolji policije i boljševičkih činovnika. Svemoć „Čeke" (ili G. P. U.)! Najzad im ne preostaje drugo nego da napuste svoju imovinu i da se upišu u državnu kolektivu, jer boljševička politika sasvim svijesno hoće da ih napravi siromašnim bezkućnicima. — Zbiva se to obično ovako. Seljak je primoran da potpiše jednu obvezu, po kojoj obećaje državi pri žetvi visoku količinu žita. Ako žetva ne uspije u toj mjeri da bi mogao ispuniti svoje iznuđeno obećanje, onda je prinuđen da proda nešto od svoje stoke, svojih poljoprivrednih sprava ili kućnog namještaja i da na taj način kupi potrebno žito. Ali na to se traži još više od njega i jednom mora propasti ili kapitulirati. Čitav mu se imetak prodaje, novac ulazi u državnu blagajnu, a seljaka otpreme u daleku Sibiriju, gdje ga već čeka nova sudbina.

Staljin je odmah početkom „pjatiljetke" izdao naređenje o socijalizaciji poljoprivrede. Po tom svi činovnici moraju izmisliti razna sredstva i nastojati svim silama da se privatna poduzeća što prije uvrste u državnu kolektivu i da se osnivaju velike gospodarstvene zajednice u pojedinim područjima.[24]

Revnim činovnicima Staljin je morao dati novije upute. Uvidio je naime da takav način kolektivizacije ne može uroditi

[23] Wieser-Wenger-Klein: „Der Staat, das Recht und die Wirtschaft des Bolschewismus", Berlin 1925, daje kratak izvod jedne predhodne odluke od 26. listopada 1917. i ove novije odluke od 19. veljače 1918.

[24] O razvoju kolhoze i o poljoprivrednom stanju u njima osobito 1929. godine vrijedno je pročitati članak K. Bernharda (Kollektivwirtschaften in der Sowjetunion) u Moskauer Rundschau-u od 10. kolovoza 1929.

trajnim plodom, jer se seljaci nisu iz nutarnjeg ličnog uvjerenja priključili. Izvan kolhoze život im je bio nemoguć: kruha nisu imali i gledali su smrti u oči. Stoga su uzeli novi jaram ropstva na se: kolhozu. Tu im je barem goli život bio omogućen. No crveni je diktator uvidio da bi po kolhozama mogao razvijati nov duh, jedna pogibeljna atmosfera po boljševizam, pak je 2. ožujka 1930. u jednom članku izdao nove upute i naredbe za kolektivizaciju. Izabrao je privremeno jednu blažu formu kolhoze, takozvani poljoprivredni ili gospodarstveni artel, u kojemu osnovna produktivna dobra pripadaju državi dok se stvari manjeg značaja ostave seljaku na raspolaganje.

Evo nekoliko misli iz Staljinovog članka, u kojem se vidi previjanost boljševičkog diktatora: „Ne smijemo silom stvarati kolhoze. To bi bilo glupo... Ovaj se pokret mora aktivno pomagati sa strane seljačkih masa." Staljin zasad nije htio da se njegovi vjerni činovnici služe svim mogućim nasilnim sredstvima, pak je „strogim službovnicima" prijetio. Nadalje piše: „Osnovni član pokreta za kolektivizaciju i njegov prevladajući oblik u sadašnjosti... jest gospodarstveni artel."

Prije nego što pređem na prikaz nutarnje slike kolektivizacije, htio bih još ukratko upoznati čitaoca sa ruskim „kulakom" (bogatiji seljak), proti kojemu boljševici najoštrije i najbezobzirnije nastupaju. Sam je Staljin rekao: „Postupanje sa kulacima mora da znači njihovo uništenje i likvidaciju kao staleža." [25] U istom je smislu jedna odluka 15. kongresa boljševičkih komunista 1927. propisala i pozvala na najodlučniju borbu proti kulacima: „... Proti elementima privatnokapitalističkog (seljačkog) gospodarstva mora i može se primjeniti politika jednog još odlučnijeg ugnjetavanja..." [26]

Ali ko je kulak?

Na osnovu zakona od 21. svibnja 1929. i zakona o gospodarstvenim porezima od 23. veljače 1930. možemo barem približno odrediti pojam kulaka. Po tim zakonima seljak postaje kulakom: a) ako sistematski t. j. stalno zaposluje nadničare radi obrađivanja zemlje ili drugoga posla, izuzevši slučaj kad se ti nadničari bave spomenutim radom samo u onim granicama, u kojima pre-

[25] M. Farbman: op. cit., str. 12.

[26] Neusatz-Erka: Ein deutscher Todesweg, Berlin-Steglitz, 1930 str. 78.

ma zakonima seoskih izbora još ne izgube pravo glasa; b) ako se u njegovom gospodarstvu nalazi mlin ili drugo koje industrijsko poduzeće...; c) ako se u njegovom gospodarstvu sistematski upotrebljavaju kompliciraniji poljoprivredni strojevi; d) ako stalno ili po određenim sezonama izdaje prostorije za stanove ili radionice... [27] Neke promjene manjeg značaja uvedene su još zakonom od 23. srpnja 1930.

Ko ne bi vidio rastegljivost ovog pojma? Shvatljivo je po tomu da boljševički činovnik može prema svome raspoloženju postupati sa seljacima kako ga je volja. I doista činovnici nisu štedili sredstva za njihovo ugnjetavanje, tako da se danas već s pravom govori o smrti samostalnog ruskog seljaka. Što više neki se čak nadaju da će ga do konca „pjatiljetke" sasma nestati.

Sličan pojam, t. j. rastegljiv i češće nejasan, jest također komunalno ili komunističko gospodarstvo u obliku kolhoze. Kad čujemo ili čitamo, da u Rusiji ima toliko i toliko kolhoza, onda obično zamišljamo jedno stanje, koje stvarno jedva postoji. Skloni smo pod pojmom komunalnog gospodarstva ili kolhoze misliti o potpunoj oskudici pojedinca, o stanju, po kojemu čovjeku ne bi ništa pripadalo. I lagano bi kogod rekao: Evo, ljudi mogu i tako lijepo živiti! No valja razlikovati tri stupnja kolhoze. U najširem smislu kolhoza označuje samo oduzimanje sve zemlje od privatnih posjednika. Pod ovim se dakle vidom ne priznaje pravo privatnog vlasništva. Ali seljak ili pređašnji posjednik ipak ima pravo *na* vlasništvo, t. j. na rod, koji u pogledu količine ovisi o njegovom pređašnjem posjedu. Drugim riječima, seljak stvarno izgubi svoju zemlju kao privatnu svojinu. ali prema količini oduzete zemlje i prema porabi njegovih poljoprivrednih strojeva, sprava i sl. priznaje mu se pravo na odgovarajuću količinu pšenice i drugih proizvoda. S ovima onda potpuno raspolaže, trguje itd. — U užem smislu kolhoza označuje takozvani gospodarstveni *artel,* u kojemu — kako je već prije navedeno — stan, bašta, nešto stoke, živina i slično, ukoliko služe faktičnoj potrebi pojedinih obitelji, ostaju u privatnim rukama. Ali zemlja, strojevi radne snage (stoka!) gospodarstvene zgrade i sprave sa cijelim inventarom prelaze u vlasništvo kolhoze.

[27] Ost-Europa, 1930, sv. 2, Leo Zaitzeff. „Sowjetrussland als Ständestaat."

Najzad slijedi treći stupanj kolhoze ili kolhoza u najužem smislu. Tu čovjek izgubi *svako* pravo vlasništva. Država mu propiše jednostavno sve: rad, odmor, odijelo, vrstu i količinu hrane, životnih namirnica — sve.

Boljševički program hoće dakako da privede u život kolhozu u najužem smislu, ali se pri tom mora boriti sa vanrednim poteškoćama. Ljudska se sloboda preko noći ne da skršiti! Suviše je ukorjenjena u naravi čovjeka. Stoga Staljin počinje ovom novom politikom težeći privremeno za kolhozom drugog stupnja. I vidi se, kako veli ugledni njemački gospodarstveni političar Otto Hoetzsch, da Staljin hoće svom energijom da dovede u red onaj kaos, koji je njegovom krivnjom nastao, i da je sad primoran uzeti u obzir gospodarstveno i duševno raspoloženje seljaka.[28]

Zajedno sa Staljinovim člankom boljševička je štampa objelodanila jednu novu naredbu, po kojoj su seljaci mogli slobodno opet napustiti kolhoze. Ova je nova „orijentacija" jedva bila poznata u javnosti, i već su seljaci „u četama" iz kolhoza istupili. Ali je taj gubitak po boljševizam bio odveć značajan i pogibeljan! Pojedini krugovi, naročito mladi komuniste, postali su nemirni. Njihov je položaj bio sad dosta nezgodan, jer je na Staljinov članak i sama štampa iznijela razne žalbe i osudila „glupe metode idiotskog činovništva" u borbi za uništenje kulaka. U svojoj revnosti i vjernosti crveni su se činovnici potužili pismeno kod svojih vođa i tražili određenije upute. Staljin je odgovorio 3. travnja jednim novim člankom otprilike slijedećeg sadržaja: Da ne misli nikako da napusti dosadašnju politiku, da cilj stranke ostaje i nadalje kolektivizacija svih kulaka, i konačno veli: „Politiku ugnjetavanja kulaka kao staleža treba provesti svom energijom i postojanošću boljševika."[29]

Nove naredbe u tom smislu nisu izostale.[30] Bilo je naime potrebno da se seljaci novim sredstvima gone u kolhoze. Centralni Odbor objavio je 5. travnja jednu odluku, koja daje mnoge i znatne povlastice članovima kolhoza.[31]

[28] Ost Europa, 1930, sv. 7, str. 467.

[29] Vidi Informations Sociales od 29. rujna 1930. — O Staljinovom članku i o istupima iz kolhoza vidi M. Farbman: op. cit., str. 100—102.

[30] Vidi „Pravda" od 3. travnja 1930.

[31] Reakcija na ove povlastice uskoro je slijedila. Vidi Moskauer Rundschau od 19. kolovoza 1930.

Na 16. stranačkom kongresu boljševičkih komunista gospodarstveni komisar *Jakovljev* pročitao je odulji izvještaj o uspjesima i poteškoćama „pjatiljetke" u poljoprivredi.

Najozbiljnije poteškoće i zadaće bile bi: da se osnivaju i definitivno odrede krajevi za gojitbu industrijskih biljaka; da se štiti razvoj stočarstva; da se konačno riješi takozvani „pšenični problem" (usjev, potrošba itd.); da se obradi veća površina plodnih krajeva i posije pšenicom i sličnim; da se osobito u centralnoj Rusiji urede velike livade sa potrebnim uvjetima za stočarstvo itd. U toku od dvije tri godine mogli bi 15—20 milijuna hektara zapuštenog zemljišta obraditi, barem za livade. To bi značilo podvostručenje mliječnih proizvoda za kratko vrijeme.

Što se pšenice tiče, to su se u „pjatiljetki" nadali prirastu proizvodnje od 30—35% u najznatnijim i najplodnijim područjima. Jakovljev misli da to iz daleka ne dostaje i da bi trebalo barem još 20—25 milijuna hektara posijati pšenicom. Ali za to bi bilo potrebno puno novih traktora i drugih modernih strojeva.

Očajno je stanje u pogledu pamuka, konoplje i sl. Laništa jedva ima. Da bi na tom polju samo približno ispunili želje predviđene u „pjatiljetki" mnogo bi se što moralo specijalizirati. Ali odakle uzeti sposobne, kvalificirane radnike, tehničare, inžinjere? I baš o tom problemu, veli komisar, ovisi uspjeh „pjatiljetke".[32]

Spomena vrijedno jest još stočarstvo, o kojemu sama ruska štampa veli: „Otvorena rana u poljoprivredi jest stočarstvo."[33] Razlozi ovog očajnog stanja veoma su shvatljivi, naročito ako se ima pred očima psihološka strana pokreta za kolektivizaciju. Kad je seljak vidio da mu ne preostaje drugo nego da uđe u kolhozu, onda mu nije ništa bilo naravnije nego da zakolje svoju živinu i stoku i da barem još za kratko vrijeme provede ljudske dane. Što mu je stalo do toga, da li će predati kolhozi dva ili tri konja? A kad je jednom bio u kolhozi onda ga stočarstvo ni najmanje nije više zanimalo. U kolhozi je našao nov, interesantniji svijet: svijet tehnike, napretka, novosti!

Jasno da seljak na sve ove vanjske utjecaje nije mogao ostati sasma pasivan. Naprotiv u njemu se odigrava jedan psihološki proces i konačno dolazi u takovo psihičko stanje da ga samo ob-

[32] Vidi Informations Sociales od 29. rujna 1930.

[33] Moskauer Rundschau od 29. rujna 1929.: „Ein wunder Punkt der Landwirtschaft ist die *Viehzucht*."

sjene oni strojevi, o kojima prije možda ni sanjao nije. Što će mu dalje konji i volovi? Ta ima traktora, ima strojeva i modernih sprava! — Nadalje i sama boljševička politika kao takova nosi velik dio krivnje. Pod pritiskom i prijetnjama činovnika obrađuje se i posije pšenicom sva zemlja, koja je samo ikako za to podobna. Tako nestanu livade. Država im oduzme sve, da bi imala nešto za izvoz u inostranstvo. — Pa i u pogledu samog mesa oskudica nije manja. Seljak dobro znade, da bi i onako dobio samo svoju „mršavu raciju" (sa kojom ćemo se još kasnije morati malo zabaviti) i da bi se sve drugo izvozilo. Nema dakle nikakvog poticaja za stočarstvo, et sine stimulo non laboratur!

Evo toliko možemo ustanoviti na osnovu pouzdanih, službenih podataka, statistika i priznanja samih boljševičkih vođa. Svjesno nisam se ograničio na same hladne i krute brojeve, nego sam ih koliko je bilo moguće ispustio. Stoga ovdje izričito naglašujem da su brojevi i statistike „pjatiljetke" veoma porasli. Ali da dobijemo pravedan i objektivan sud valja da gledamo ne samo ***koliko*** je učinjeno, nego također — i to još više! — ***kako*** je učinjeno. Valja ocijeniti sve one faktore, kojima se uspjesi u izvjesnom smislu moraju pripisati. I nada sve se mora pitati da li su ti uspjesi postignuti na pošten način, na način dostojan čovjeka ili su možda pri tom bezobzirno povrijeđena i pogažena osnovna prava ljudska, kojih se čovjek ne može i ne smije odricati.[34]

b) Industrija. Nemoguće je početi ovo poglavlje a da ne spomenemo pitanje o položaju radnika, o njihovoj sposobnosti i volji za rad. No da ne ponavljam iste stvari upozorujem na ono što je već prije o istom pitanju rečeno ili što će se u slijedećem poglavlju opsežnije prikazati.

Tako se možemo ovdje zadovoljiti samim pozitivnim uspjesima odnosno zaostacima „pjatiljetke". Staljin je na 16. kongresu u svome govoru od 10 sati statistički „dokazao" vanredno povoljno stanje i napose neprestano napredovanje industrijskih grana u sovjetskoj Uniji. Prikazao je uspjehe uspoređujući ih sa predratnim stanjem. Brojevi, što ih je naveo, silni su i impozantni. Govorio je o napretku ukupne proizvodnje u industriji za 180%[35] Ukupno teretni saobraćaj želježničke mreže postigao bi čak 193%[36]

[34] K ovom poglavlju vidi članak sveučilišnog profesora A. H. Hollmanna (Berlin): Zehn Jahre russischer Agrarpolitik. Kölnische Volkszeitung Köln, od 4. i 25. siječnja 1931.

Komisar ***Kuibyšev*** opširno je govorio na 16. kongresu o izvođenju „pjatiljetke". Ukoliko se po statistikama može suditi o novom gospodarstvenom uređenju, o Staljinovoj industrijalnoj politici ili „pjatiljetki", postignuto je mnogo. Izvještaj veli: Proizvođenje u industriji udvostručilo se prema predratnom stanju; u prvoj godini „pjatiljetke" povećano je za 24%, a predviđeno je samo 21,4%. Na osnovu ovog uspjeha predviđeno je bilo onda za 1929—30. povećanje za 31,3%, ali se po uspjehu prvog polugodišta moglo očekivati samo 29,4%. Ponosili su se svojim novim poduzećima, koja bi se mogla mjeriti s najboljim inostranskim tvornicama. Tako n. pr. tvornica traktora u Staljingradu, tvornica poljoprivrednih strojeva u Rostovu na Donu, tvornica papira u Balahmi itd. Osim toga mnoga se poduzeća još grade, a njihova ukupna vrijednost iznosi 12 milijarda rubalja.

Vađenje uglja bi isto kolosalno napredovalo. U privrednoj godini 1929—30 vadili bi 52,5 milijuna tona prema 35 milij. u predašnjoj godini[37] Proizvodnju sirova i sirovina kanili bi najviše da unaprijede, jer bi im se tu pružila prva mogućnost da nadmaše kapitalističke države. To bi trebao biti prvi odlučni udarac njihove privredne politike! Današnji uspjesi bili bi veoma povoljni. Na prijedlog Centralnog Odbora promjenili bi nacrt: Predviđeno je bilo 10 milijuna tona, a sad bi htjeli da postignu 17 milijuna do konca „pjatiljetke". Ako bi to doista uspjelo, onda bi boljševička Rusija u proizvođenju sirova i sirovina bila na prvom mjestu u Evropi, — odmah iza Sjedinjenih Država, dakle druga zemlja na svijetu. No ove nade nisu baš najopravdanije. Jer i po njihovim priznanjima ovaj se broj jedino onda može postići, ako se sva odnosna poduzeća temeljito rekonstruišu.

[35] Na koncu prve privredne godine napredovalo je prema statističkim prikazima ukupno proizvođenje za 23, 1%. Moskauer Rundschau od 6. listopada 1929.

[36] U prikazu slijedim u glavnom: Dr. A. Melkich: Die Industrie Sowjetrusslands (u već navedenom djelu „Welt vor dem Abgrund" str. 292—319); Moskauer Rundschau (sva godišta); Ost-Uuropa, 1930, sv. 11—12; Informations Sociales od 18. kolovoza 1930.

[37] Neka se to uzme sa rezervom. Vratit ćemo se na to!

Ozbiljniji i sumljiviji je položaj u pogledu proizvođenja strojeva. Potreba je velika. U privrednoj godini 1929—30. iznosila je vrijednost novih strojeva 1,3 milijarda rubalja, dakle otprilike četvorostruko predratnog stanja. U proizvodnji samih poljoprivrednih strojeva namjeravali su 1930—31. da postignu vrijednost od 845 milijuna rubalja (prema 400 mil. 1929—30. i prema 67 mil. prije rata). Na taj način nadmašili bi čak i godišnju proizvodnju Sjedinjenih Država.

Zasad domaća proizvodnja još daleko zaostaje za potrebama Unije, tako da je moralo biti uvezeno do 1930. oko 45,000 traktora. Potreba je tako velika, jer se pored obrađivanja zemlje za žitnu proizvodnju traktori moraju upotrebljavati za uređivanje nekultivirane zemlje, koja će poglavito morati služiti proizvodnji duhana, pamuka, konoplje i drugih tehničkih biljaka.

Prije svjetskog rata iznosila je prozvodnja vunenih tkanina u Rusiji 83 milijuna metara. U prvoj privrednoj godini „pjatiljetke" nadmašena je predratna proizvodnja za 18,8%. Ovaj uspjeh postignut je gradnjom novih tvornica, racijonalizacijom proizvodnje te rekonstrukcijom i obnovljenjem starih tvornica.[38] Sjajni su također uspjesi u pogledu količine u kožnoj industriji.[39]

Ali u gradnji brodova resultat je više nego očajan. Predviđeno je bilo do 1. listopada 1930. 138 novih parobroda, a stvarno je na dotični dan samo *tri* predano saobraćaju.[40] Loše je stanje i u proizvodnji kemikalija, u laganoj industriji, u tekstilnoj i velikim dijelom i u kožnoj industriji. Stvarni uspjesi daleko zaostaju za ucjenama „pjatiljetke". Evo samo nekoliko brojeva: u produkciji kaučuka predviđena je za privrednu godinu 1930—31. godišnja proizvodnja od 2000 tona, a postignuto je u pređašnjoj godini samo 200 tona![41]

Neću više navađati statistike i brojeve, jer se statistike nerado čitaju i jer nam ukočeni brojevi ne mogu mnogo reći. No i da svi navedeni uspjesi i zaostaci izrečeni krutim brojevima odgovaraju istini, ipak izriču samo jedan gospodarstveni činilac: *količinu* (kvantitetu) proizvodnje. Ali je za objektivan sud o stvarnoj vrijednosti izvjesnog gospodarstvenog sistema ili poduzeća mnogo

[38] Moskauer Rundschau od 20. travnja 1930.
[39] M. Farbman: op. cit., str. 73.
[40] Moskauer Rundschau od 19. listopada 1930.
[41] Ko želi više tih brojeva neka vidi djela navedena pod (38).

važniji drugi bitni činilac: *kakvoća* (kvaliteta) proizvoda. A baš to je otvorena rana boljševičkog gospodarstva.

Svi se stručnjaci slažu u tom, da boljševička roba ne vrijedi mnogo i da se u pojedinim obrtničkim granama mora računati s daljnim pogoršanjem kakvoće. I po tom je jasno, da su suhe statistike sovjeta velikim dijelom samo obmana. Jer golema količina robe ne može se jednostavno dulje upotrebljavati zbog odveć loše kakvoće. Štoviše neki predmeti uopće nisu ni podobni za pravu upotrebu, nego se prosto moraju baciti.

Po statistikama je dakle uspjeh boljševika gigantski, a u stvari su prilike sasvim drukčije.

Sam je Kuibyšev rekao na 16. kongresu: Sasvim izuzetnu pažnju valja sad prikloniti pitanju o pogoršanju kakvoće, jer faktično stanje u pogledu kakvoće „potpuno nezadovoljstvo". U pojedinim slučajevima moramo ustanoviti tendenciju za daljim pogoršavanjem kakvoće. — Evo nekoliko primjera, što ih je Kuibyšev naveo: tvornice poljoprivrednih strojeva morale su 40—50% dobavljenog drva radi loše kakvoće odbaciti. U tekstilnoj i kožnoj industriji odbačeno je u nekim slučajevima također do 40% kao nevrijedno. Od 73 milijuna tona kamenog uglja ima preko 10 milijuna tona običnog kamenja zbog lošeg i nesavjesnog rada. Eto, to znače veliki brojevi!

Pored toga imademo puno priznanja u samoj boljševičkoj štampi, po kojima je najvažniji problem u sovjetskoj industriji „kvalitativni faktor".[42] Sam Centralni Odbor je početkom rujna 1930. otvoreno priznao, da se o napretku može govoriti jedino u bruto-proizvodnji.[43]

Dakle samo sportski, rekordni brojevi! Uz to je napredovalo pogoršavanje kakvoće i nakon 16. kongresa, koji je nadležne ličnosti upozorio na potrebu da se u svim granama industrije „racijonalizira" i da se količina i kakvoća robe dovedu u bolji razmjer.[44]

[42] Vidi Moskauer Rundschau od 31. kolovoza i 13. listopada 1929.
[43] Ost-Europa, 1930, sv. 1, str. 58—59.
[44] Vidi Dr. W. Hoeffding: Staatsfinanzen „Währung und Kredit in Sowjetrussland (u navedenom djelu „Welt vor dem Abgrund" str. 278—92); prof. M. Bogoljepov: Fünfjahrplan der Finanzen (Moskauer Rundschau od 6. srpnja 1929.); Dr. Nagler: Die Finanzen im ersten Halbjahr 1929—30) (Moskauer Rundschau od 18. svibnja 1930.) i Finanzielle Ausblicke (Moskauer Rundschau od 23. stud. 1930.); Ost-Europa, 1930, sv. 10, str. 680. itd.

Dok nema kvalificiranih radnika, tehničara, inžinjera i specijalista o uspješnom riješenju ovog pitanja ni govora biti ne može!

Financije. Odmah na početku „pjatiljetke" najozbiljnija poteškoća za crveni režim bio je financijski problem. Pa i do danas ovo pitanje nije postalo sporednim, nego se njegova ozbiljnost samo još jasnije pokazala. Gigantski brojevi — željeni napredak u proizvodnji i sva u tu svrhu potrebna poduzeća — tražili su vanredno visoke svote.

Za potpunije razumjevanje ovog pitanja potrebno je ispitati sve one izvore, koji samo ikako služe sovjetima da dođu do novca, i da regulišu saobraćaj i promet robe. Na početku „pjatiljetke" novca u samoj Uniji nije bilo, barem ne u državnim rukama, a veći zajam u inozemstvu nisu dobili. Što je potrebno bilo, moralo se sve iz privatnih ruku seljaka ili industrijskih poduzeća silom oteti. I R. Schweitzer misli, da kao izvor produktivnih dobara, u prvom redu financija, može doći u pitanje jedino sama Unija.[45]

Prema tomu izvori bi bili slijedeći:

1) *Uzkrata potrošbe.* Berlinski sveučilišni profesor Leontief piše: Velika uzkrata potrošbe, koju mora narod u sovjetskoj Rusiji da podnese, najvećim dijelom jest posljedica provedbe „pjatiljetke". Vidi se, kako se domaćim sredstvima same zemlje provodi opsežno gospodarstveno „auto-financiranje".[46] Po Douillet-u i drugim pouzdanim izvještajima postizava se izvoz određenih zemaljskih ili industrijskih proizvoda „nečuvenom uzkratom domaće potrešbe".[47] Shvatljivo je to stanje, ako se pomisli da je u zadnjim mjesecima 1930. uvedeno mjesečno *devet* dana bez mesa i da su i u pogledu drugih životnih namirnica propisane jadne „racija" — posve mršavi zalogaji.[48] Ko je pratio evropsku štampu osobito 1930. godine, tom neće biti nepoznato, da se u inostranstvu prodavala ruska pšenica (prije svega u Njemačkoj i u Italiji) za nišu cijenu, nego što Amerika može svoju pšenicu prodati. A pri tom jadni ruski narod nema kruha!!!

[45] Ost-Europa, 1930, sv. 6. str. 410 itd.
[46] Ost Europa, 1930, sv. 10, str. 683.
[47] Vidi Schönere Zukunft, Wien 1930. br. 27; Mosk. Rundsch. od 8. lipnja 1929.
[48] Das Neue Reich, Wien 1930, br. 26.

2) *„Participacija države na dohocima poduzeća kapitalističkog sektora".* To su u prvom redu neke kapitalističke tvornice na raznim područjima sovjetske Unije. Osim toga spomenuto je prije da kolhoze u najširem i u užem smislu ostave seljaku još neke predmete na raspolaganje (nešto pšenice, živine i sl.). Stoga seljak u izvjesnom smislu nastupa još kao privatan trgovac. Ali pri tom je država osigurala sebi određeni dohodak, osobito takozvanim individualnim porezom. To znači: Porez sasma ovisi o samovolji nadležnog sovjeta.[49] Želježnički saobraćaj (teret!) za pojedinca već ne dolazi u pitanje, jer je zbog vanredno visokih taksa privatna trgovina takovom robom prosto onemogućena. — Tako dolazi država do novca! Seljak će naime platiti visoke takse ili će se na koncu „slobodno" priključiti kolhozi i na taj način čitav će svoj imetak predati državi.

3) *„Domaći zajmovi, industrijski zajmovi itd."* Posmatraju li se ovi zajmovi u teoriji onda su opet posve ovisni o „slobodi" i o „nutarnjem uvjerenju" građana. U praksi pak važi sovjetsko „moraš!" Ko neće, neprijatelj je države. Ostalo dolazi samo po sebi: evropski sjever ili Sibirija.[50]

4) *„Akumulacija kapitala u pojedinim poduzećima."*[51] Po ovom principu treba da se troškovi i cijena prodaje dovedu u takav razmjer, da sniženje cijene prodaje uvijek nešto zaostaje za sniženjem troškova. Na taj način postoji mogućnost zarade — akumulacije novca — koja raste veličinom prodaje i koja zasad ne smije biti velika, da se ne bi „širokim slojevima" onemogućilo kupovanje. — Ali u praksi je to opet veoma teško. Sniženje troškova obično nije moguće, opet zbog nedostatka kvalificiranih radnika. Tako je n. pr. u privrednoj godini 1929—30 ucjena „pjatiljetke" u tom pogledu postignuta jedino u industriji duhana. Sve ostale grane daleko su zaostale.[52]

[49] Vidi o tom opširnije: Martin Böckenhauer, „Die Genossenschaften im Wirtschaftssystem des Sowjetstaates", Leipzig 1930; La Russie Economique et Sociale, Paris 1930, br. 10.; Spengler: „Segen den Steuerbolschewismus" u Neuban des deutschen Reisches, str. 74 itd., München 1924.
[50] Dobra svedočanstva o tom vidi kod I. Iljina: „Welt vor dem Abgrund", str. 284 itd.;
[51] I. Iljin, op. cit., str. 358 itd.; M. Farbman, op. cit., str. 49.
[52] Moskauer Rundschau od 19. listopada 1930.

Pri utvrđivanju cijena i sl. mjerodavni su uostalom isti činioci kao u kapitalističkim poduzećima.[53]

Za boljševike troškovi su odveć visoki da bi svojim industrijskim proizvodima mogli ozbiljno konkurirati sa kapitalističkim zemljama. Pomoć i spas traže stoga u „racijonalizaciji". Pa iako se u inostranstvu češće nudi ruska roba za srazmjerno niske cijene, ipak to ne znači da im njihovi troškovi ili moderne, racijonalne metode dopuštaju takovo trgovanje. Boljševici daju svoju robu jeftinije jedino da bi paralizirali kapitalističko gospodarstvo. Drugo je pitanje, da li će moći da tako rade na dulje vrijeme. Ali budući da imaju golemo blago (prirodno!), mogu se sad i na ovakav način igrati. Jer to je uostalom zagonetka ove ogromne zemlje, što se u njoj može puno stvari početi i ništa završiti, a da pri tom ipak ne propadne.

[53] Ost-Europa, 1930, sv. 6, str. 424.

F. S. Petrov, Sinj

Nepoznata pjesma fra Andrije Dorotića

SUMMARIUM. — Carmen quoddam anonymum, in archivo Fratrum Minorum Zaostrogii asservatum, prima vice, cum annotationibus criticis et historicis, editur et cereberrimo P. Andreae Dorotić (1760—1837), de quo et agit, auctori vindicatur.

God. 1917, prevrćući u franj. biblioteci u Zaostrogu neke spise i knjige, namjerih se na arak papira u formatu 8°, upravo: 19.8 cm širine, 24.5 duljine. Krajevi listova nisu ni s jedne strane potpuno ravno izrezani, a inače je čitav arak vrlo dobro sačuvan, samo što je na više mjesta požutio. Osobito na izvanjskoj (4) nenapisanoj strani.

Ispisana je prva i druga strana čitava, a treće gotovo 3 četvrtine; strane su ispisane u dva stupca. Na vrhu prvoga stupca na prvoj strani ima napis:

Pisma

Sloxena u Bechu na 18. Aprila 1815.

Onda počinje deseteračka pjesma u kiticama po od 4 stiha. Prvi stih kod svake kitice napisan je malo unutra; ostala tri prema kraju lista nalijevo. Svaki stupac na prvoj strani ima po d e v e t kitica, na drugoj po o s a m; na trećoj prvi stupac ima č e t i r i kitice, i s njima se pjesma svršava, dok č e t i r i cijele i d v i j e polovice kitica u drugome stupcu treba umetnuti u tekst pjesme na mjestima gdje je to sam pisac označio.

Verse u šestome stupcu napisala je ista ruka, ali po svoj prilici nešto k a s n i j e. To se vidi donekle po crnilu koje kao da je malko drukčije od prvoga, a još više po pravopisu. Riječi: u č a m p r e s e napisane su u prvome tekstu: U c h a m p r e s e, u drugome U ç a m p r e s e.

Po svemu se vidi da je ovaj spis tek k o n c e p t. Mnoga slova, pa i čitave riječi preinačivani su i popravljani. Često se dade pročitati i prva i potonja versija, no ima dosta mjesta gdje se više ne može znati što je prije bilo ili koja je versija starija. Neka slova dala bi se uzeti kao v e l i k o i kao m a l o slovo; neko je ponešto i nečitko. Gdjegdje ostalo je piscu nešto u peru pa je poslije umetnuo u tekst, a jednom i nije. Slovo s nije uvijek jednako pisano, no čini se da pjesnik nije pravio razlike u

značenju. Isto tako i slovo z dolazi u dva oblika, ali, mislim, i opet bez razlike u značenju. Neke riječi možda su napisane zajedno, a možda su i rastavljene...

Iz vrlo shvatljivih razloga ja u svome prijepisu neću označivati svih spomenutih nijansa. Vjerno ću donijeti konačnu redakciju teksta, koliko sam uspio da ga pročitam, a od drugoga doniječu u bilješkama ono što mi se čini važnijim. — Rukopis o kojemu govorim nalazi se u arhivu zaostroškog manastira.

Evo sada same pjesme:

Na hiljadu, i sedam stotina
Devedeset i sedam godina
Vedroseje nebbo rastvorilo
Nad vodenim gradom od Mletaka.
Iz Nebbaje doletila strila
Na kojomje upisana bila
Smartna xalost, i n[e]srichia svaka
Koje priscle jesu svarh Mletaka.
Gleda strilu[1] Dorotich Andria,
Parvo neggo Suncze zrak ugria.
Sctie pismo i suzze proliva,
Pak ovvako sam sebbe doziva.
Kudchiu sada, na kojuli stranu,
Kad u Mletke uvezosce granu
Skakavicza Franzuškoga skotta
I drugoga zlochiudnog nakotta.
Ah moi Boxe chuda vellikoga
Od ovvoga grada nesrichnoga!
U kom' bisce svako velichanstvo,
Ev' izgubi chisto divichanstvo!
Sva veselja, i sve ugodnosti,
Koje Puku davaju radosti,
Evvosuse u chas prominule,
I na xalost sva Sarcza ganule!
Nechujuse visce zvonna sveta,
Nitse prosto po mejanam sceta!
Kuchie Boxje svesu zatvorene!
Jakobinske Loxe rastvorene!

Jakobini, i svi Framasuni
Skitajuse svuda po kantuni
I nagone da svak igrat[2] mora,
Ako czabla[3] prostnogh od prikora!
Skupcstinusu tajno rastavili;
Duxda jesu posve odbacili:
Uzelisu Pristolja, i Sude,
Pak nastoje da svud prosto bude:
Crikve ruscit, i svete Ottare:
Sve navade prominuti stare:
Rastirati Fratre, i Misnike;
I robiti svuda brez prilike![4]
Kadse Andre naplakao[5] bisce,
On ovvako Domovini pisce
Draga bratjo, moi Narode slauni,
Od primorja, i kotara rauni!
Posluscaite menne vascegh brata,
I branite svi opcheno vrata,
Jer vas hochie da privare taino
Pak omrache vasce imme sjaino.
Draga bratjo, slauni moi Narode!
Evvo vammi dvi lipe prigode:
Sad vi sebbi kralja izberite,
Nascu svetu virru saranite!
Nepusctajte u nasce Darxave,
Da unesu Franzuske zastave:
Jer Franzuzi kane porobiti,
I svakoga muchem oglobiti!

[1] Bilo prije: Pismo sctie. [2] Poviše toga napisano: skakat.

[3] Poviše tih dviju riječi: Na okolo †. Na dnu strane potegnuta je crta ispod devete kitice i napisano: † Na okolo czabla od prikora. Dakle stih 32 treba tako čitati.

[4] Ovo je prva kitica drugoga stupca. Iza posljednje riječi ima: Kud chiu sa † poviše K, a isti znak stavljen je ispred četvrte kitice prvoga stupca ,koja bi, prema tome, imala sada doći.

[5] Poviše te riječi: izjadao.

Dochie kvami da vas priporode,
Kako jesu sve drughe Narode,
Koji gnima dvore otvorisce,
Urredbamse novim podloxisce.
Dalmatini slavna bratjo moja,
Evvo vammi lipa sad pokoja!
Moretese po sebbi raunati:
Illi kralja drugoga prizvati.
Nije srechno, nije ni poscteno,
Da Mletascko Vladagne smeteno,
Vi primite za dobro urredno,
Jerje onno sada nepravedno.
Jakobini jesu, i Xudie
Postavlieni sada za kadie,
Da Narode sude, i ravnaju,
Pak rasutak virre da spravliaju.
Promotrite dakle svi Plemichi,
Koji jeste kao Ugrichichi,
Jer posctenje nedopuscta vammi,
Da Xudie pochmu vladat snammi.[6]
Isctom knjigu dovarscio bisce,
Dorotichiu taino Humburg[7] pisce:
Kad[8] saranit Domovinu xelišc,
Triba jesti da Cessara prosisc.
Dabi posla mlade Ugrichichie,
I josc sgnima Arvatske Plemichie,
Kibi Dalmaciu obranili,
I Maxarskoi krunni priloxili.
Pod kojomje dauno vikovala,
I s' Arvatim skladno prilagala

Sadse mora zgodno ponnoviti,
I s' Ungarczim[9] druxtvo utvarditi.
Kad Dorotich svitte razumio,
Lipo Pismo jest on sastavio
Za pridati Cessaru Rimskomu
Frani parvom Kralju Ungarskomu.
Ovvakoje u gnem govorio,
Priklonito gnega jest molio.
Svitla Krunno Kralju od junaka
Poscgli svoji hiliadu momaka;
Da pod Krunnu Ugrichichia sjainu,
Primu moju Domovinu slaunu,
Pod pravicze Arvatskogh naroda,
Buduch onni plemenita roda.
Svaki svoju kuchiu svartlom ima,
Nijednoga brez imanja neima.
Svi postati mogu plemeniti,
Po zakonim Krunne stanoviti.
Da na ruke Pismo Czarru dogie,
I da vrime zgodno vech neprogie,[10]
Poklisaru Cessarovu kaxe,
Sva tomaçi, i pismo podlaxe:
Da poznade xelju Dalmatinah,
Koji nechie primit Jakobinah,
Nit' ostali drughi Ottribinah,
Franzuskoga smrada, i xivinah.
Kadje Humburg svaka prouçio,
Dalmatinah xelju dokuçio,
Dadde niemu Orla od dvi glave
U kogasu obbe noghe plave.[11]

[6] Ovo je prva kitica na drugoj strani rukopisa.

[7] Više te riječi: Vila. [8] Ispred te riječi: Ak.

[9] Poviše te riječi: Maggiarim.

[10] Ispod ovoga versa potegnuta je crta sa znakom † 1 na kraju. Isto takova crta i znak nalazi se na drugoj polovini treće strane na vrhu, gdje onda dolaze najprije dva versa pa dvije kitice. To znači da tih deset verasa treba umetnuti poslije 106 versa. Tako sam ja ovdje i učinio. Prva versija 3—4 stiha kitice što počinje s versom 105 (koja je prva drugoga stupca na drugoj strani) bila je:

On uzimlje Orla od dvi glave,
U kogasu obbe noghe plave. — Pjesnik je te verse precrtao.

[11] Poslije toga stiha napisane su prve dvije riječi nove kitice: U çamprese i pred njima je znak +. Jednaki je znak pred versom 117 na drugoj strani. To znači da se sada ima nastaviti pjesma kako je u prvome konceptu.

U champrese Orlu tad pridaje,
Daga nosi, i da nepristaje,
Doklen Bechu gradu prinesega,
Priko zemlje, i josc mora svega.
Podixese Orle iz Mletaka,
I polleti iz onnoga zraka.[12]
Izviese lippo do oblakah
Iznad maghle, i mrascni navlakah
Cudiscese Mletaszka Gospoda,
I junaczi Slavnoga Naroda,
Kako Orle Dorotichia nosi,
Leti hitro, i oblake kosi
Nebi tako strila polletila,
Nitbi mugnia barxe zasvitlila,
Kako Orla vitri uzdigosce
U istokne strane prinesosce[13]
(Barzo u Bech bisce dolletio,
Dorotichia ondi jest spustio.)
Kad Dorotich stadde prid Cessara,
Pruxa Pismo, na rich uggovara,
Scto Narodi xele utvarditi
Hottiuchse Kralju podloxiti.
Buduch Cesar richi razumio,
I u Pismu svaka prouchio,
Od millaje suzam oborio,
Pak ovvako Andri govorio.
Domovinu tvoju drago primam,
Jer Narode onne xelno imam.
Sve pravicze hochiu obdarxati,
I kraljestvu mojem pridruxiti.[14]
Nek zajedno mogu uxivati,
Pod Maxarskom Krunom ladovati,
Menne Kralja skuppa dvorit virno,
I spraviczam raunatise mirno.
Odma scaliem silnu Voisku moju,
Da na molbe, i na proscgnu tvoju,
Sve gradove nek[15] *possidnu stauno,*
I sarane Pukom imme slavno.
Kako reche, tako Cessar chini,[16]
Dorotichiu xelju svu ispuni
Barxe dogie[17] *Dalmacii Voiska,*
Neggo prispi nevirra Francziska.
Prid Voiskomje slauni Rukavina,
Vitteszkoga rodda, i kolina.
Hitro letti od grada do grada,
Potvargiuje svaka po navada.
Proglasuje Kralja Ungarskoga,
I prisegu prima od svakoga.
Ovvu srichiu Dalmaczia steche,
Jer Dorotich mudro tad priteche.
Ter sarani Domovinu virno,
Da pochiva, i da xive mirno.
Bogmu dao zatto dugo zdravlie,
Pak po smrti sve Raisko veselie.[18]

[12] Ispod toga versa crta sa znakom †2 na kraju, koji se ponavljaju na trećoj strani ispod verasa o kojima je govor u 10) bilješci (vv. 107—116). Sada dolaze dva versa i dvije kitice koje sam, dakako, umetnuo u sam tekst (vv. 123—132). — Zanimljivo je da se *ć* u oba ova dometka na trećoj strani piše samo *ç*, a u tekstu nikada tako! To se vidi i iz našega prijepisa.

[13] Poviše te riječi: odesosce. — Poslije ovoga stiha započet je novi, ali su zabilježene jedino dvije riječi: K' Splittu. Pjesnik je, da kle, htio još nešto da kaže. A i trebala su mu još barem dva versa da ispuni kiticu za koju je već imao dva versa (133—134). Ovako su oni ostali sami o sebi; zato sam ih i stavio u zagrade.

[14] Ovaj veras najprije se čitao ovako: Gni kraljestvu Croaczie pridruxiti. Trebalo ga je popraviti, jer nije deseterac, ali u popravku nije pjesnik bio sretne ruke, što je ono mojem manje jasno.

[15] Poviše tih triju riječi: Gradeh bile da, a to i jest ljepše.

[16] Više te riječi: puni. [17] Iznad toga: prigie.

[18] Naš rukopis nema nikakova potpisa, a u natpisu je kazano gdje je pjesma spjevana i kada.

O piscu pjesme

Dorotić naše pjesme jest čuveni fra Andrija Dorotić (1760—1837). Poznata je njegova politička djelatnost u Dalmaciji na koncu 18 i na početku 19 vijeka.[19] No on bijaše i odličan propovjednik i dobar naučenjak, pa je osim njegova Philosophicum specimen de homine ostalo za njim i drugih naučnih djela u rukopisima.[20] Kao provincijal (1803—1806) tiskao je na talijanskom jeziku poslanicu svojim redovnicima[21], a bavio se i poezijom u svom rođenom jeziku. Njegova pjesma Kratko iskazanje jednoga događaja[22] ušla je u narod poput Kačićevih pjesama.

U svojemu lijepom životopisu našega junaka g. Mato Ostojić spominje kako mu je vrijedni starac fra Vicko Janović pripovijedao da je i sam vidio ona dva Dorotićeva ru-

[19] O tim vremenima piše mnoštvo naših i stranih djela. Ja ću ovdje spomenuti samo ova: O. S. Zlatović, *Franovci drž. Presv. Odk...* (Zagreb, 1888), naročito str. 309—400. — Dr. Ferdo Šišić, *Neke stranice iz novije naše historije* (1797—1814) u Hrv. Kolu (Zagreb, M. H., 1909; 192—278). — Dr. Petar Karlić, *Kraljski Dalmatin* (1806—1810), izd. Matice dalm. (Zadar, 1912). — P. Gabriel Cvitanović: *Die Franziskanerprovinz Ss. Redemptoris...* (Inaugural-Dissertation, München, 1920). — Dr. J. B. v. Weiss, *Weltgeschichte*, B. XIX 4-5 (Graz 1902), naročito str. 448—567.

[20] Djelo je tiskano u Mlecima 1795. — O Dorotićevim rukopisima opširno je pisao Dr. F. J. Božitković u Bogosl. Smotri (1925, br. 1, str. 165—170).

[21] Kako je to djelce danas veoma teško naći (na pr. u sinjskoj manastirskoj biblioteci ga nema!), evo mu čitava natpisa: Lettera Pastorale Enciclica |Del Molto Reverendo Padre| F. Andrea Dorotich |Ministro Provinciale| De' Minori Osservanti |Nell' Ex-Veneta Serafica Provincia| Del |SS.mo Redentore In Dalmazia| Alli |Religiosi, Graduati, Sacerdoti, Chierici, |E Laici Della Medesima Provincia. |In Zara 1804.| Nella Stamperia Di Antonio Luigi Battara |Librajo, e Stampatore Regio. — Knjižica ima 32 strane. Pismo je datirano u Karinu 10—III—1804. — Egzemplar što sam ga imao pri ruci pripadao je fra Petru Bandiću († 1810) i čuva se u Zaostrogu (Sign. D 124).

[22] *Kratko iskazanje jednoga dogadjaja, u komuse nasca godine 1813. Redovnik F. Andrja Dorotich. Slozeno od istoga u redke obiçaine kod naroda illirischoga...* U Beçu,u Slovvotiscniczi P. P. Mechitaristi s' dopustenjem Vladanja God. MDCCCXV. (U izvorniku su sva slova velika). — Na primjerku kojim sam se ja služio (Sinjska gimn. bibl., Chorv. script. 46) ima ovaj zanimljivi zapis: A ravedimento delle passate sue vertiginose abbaccinazioni di mente, ed a convincimento delle pronunciate sue proposizioni anti-Romane l' Autore al Reverendissimo Sigr: Cañco Dn: Dn: Gian Giuseppe Paulovich Lucich Patrizio Macarense rimette la presente Copia.

kopisa, jedan u prozi, drugi u pjesmi, o kojima govori O. Zlatović.[23] Janović se, pače, sjećao i naslova pjesničke zbirke: Moje zabave.[24] Da je Dorotić zaista, spremao za štampu povijest Dalmacije (i svoga djelovanja) od 1797 do 1815, i to na talijanskom i na hrvatskom jeziku, svjedoči on sam na kraju svoje knjižice (str. 46). Moguće da su neki događaji imali da budu opjevani kao i onaj iz god. 1813, pa bi to sačinjavalo zbirku Moje zabave. G. Ostojić nagađa da je ona Zlatovićeva proza bila, valjda, ta povijest Dalmacije, koju je i biskup Miletić željno očekivao.[25]

Kad sam se namjerio na pjesmu koja nas ovdje zanima, odmah sam pomislio: eto, i ova je pripadala Mojim zabavama! Kasnije, god. 1923, prepisujući pjesmu, ja sam imao u ruci i Dorotićevu poslanicu. Prema ondašnjemu običaju, u knjižici je vlastoručan potpis: Frat Andrea Dorotich Ministro Prov'le i pečat Provincije. Vlastoručno je potpisan i tajnik: Fra Carlo Vladich Segretario della Provincia. Poređivao sam vrlo pomnjivo Dorotićev potpis i pismo u našemu arku. Ako me oko ne vara, a mislim da nije, to je isto pismo. Samo je potpis pisala mlađa ruka (11 godina!) i pozornije, kako i traži službeni i svečan spis.

Osim pisma, držim da i sam sadržaj pjesme potvrđuje moje uvjerenje, da to pjesnik opisuje svoj doživljaj. Ko bi onako točno znao sve potankosti? Poredimo li, pak, ovu pjesmu s Dorotićevim Kratkim iskazanjem, vidjećemo da je to isti duh i jednak način pjevanja. Samo nekoliko primjera:

Početak jedne i druge pjesme vrlo su srodni. Naricanje Dorotićevo (vv. 11—40) sjeća nas njegove tužbe u Iskazanju (str. 11—12).[26] U ovoj drugoj pjesmi fra Andriju puti Vila što mu

[23] Nav. dj. 458—459.

[24] M. Ostojić, *Fra Andrija Dorotić i Njegova pjesma* (Spljet, 1895), str. 4.

[25] Nav. dj. 21.

[26] Navodim *Iskazanje* po prvome izdanju (Beč, 1815). Izdanje gosp. Ostojića (vidi bilj. 24) više je *popularno*. Dobro je, stoga, što je pjesma štampana novim pravopisom ,ali mi se ne čini da je dobro što su i neki stihovi popravljani (Ostojić, n. dj. 4). Ima i tiskarskih grješaka: na str. 26, na pr., treći stih je pogrešan: *Zaviknula sa Biokove vila;* izvornik: *Zaviknula z' Biokove Vila* (str. 10). Na str. 30 četvrta kitica počinje: *Obazre se;* izvornik bolje: *Obzirese* (18). Prvi veras četvrte kitice na str. 34: *Na špruge sam ploču opet diga;* izvornik: *Na sprugliesam* ... (24): dakle treba: *Na šprulje*. Posljednja kitica na str. 36, drugi veras: *I p. njemu ...;* izvornik: *I kod gniega* (29). U prvome stihu četvrte kitice na str. 39 čitamo: *Vraćajuć se vas svit priobvlada,* što nikako nema smisla. Izvornik: *Varrajuchi* ... (33), a tako i treba da se čita: *Varajući* (govor je o Napoleonu). Na str. 40, treća kitica, treći stih: *Gdi je ...;* izvornik:

je činiti (str. 10—11; 22), a i u popravljenom 78 stihu naše pjesme (vidi bilj. 7) imala je mjesto Humburga doći Vila. Ponavljaju se više puta isti srokovi: nosi—kosi (vv. 127—128 = Isk. II); stranu—granu (vv. 13—14 = Isk. 17: strane —grane); tajno—sjajno (vv. 47—48 = Isk. 10). Za Dorotića vrlo karakteristična riječ: priložiti, prilagati ponavlja se u obje pjesme (vv. 84, 86= Isk. 17).

Mišljenje o Francuzima isto je u jednoj i drugoj pjesmi, pa se upotrebljavaju i slične riječi (vidi: vv. 36—40 i Isk. 35; vv. 47—48, 55—56 = Isk. 34—35). Odnošaj Dalmacije prema Ugričićima i Hrvatima jednako se zamišlja i ovdje i ondje (vidi: vv. 73—104 = Isk. 34). Živa i odlučna Dorotićeva priroda progovara jednako u našoj pjesmi kao i u Iskazanju.

Pravopis štampane pjesme i našega rukopisa pokazuje, ipak, neke razlike: Harvate (Isk. 34): Arvatske, Arvatskogh (Pisma 82, 99); Francez, Francesko... (Isk. passim): Franzuzi, Franzuski (Pisma passim; jednom: Francziska, v. 158)... Valjda bi auktor to bio ujednačio, jer vidimo, na pr., u domecima Pisme slovo ç kao i u Iskazanju, dok u prvom konceptu Pisme nema toga slova (vidi bilj. 12). Svakako, u ono doba ne smijemo tražiti pravopisne dosljednosti ni u djelima istoga pisca pače ni u istome djelu (Isk. ima jednom: Francesi, 46).

Možda će se netko čuditi, kako je ovaj arak zalutao u Zaostrog, a znamo da je Dorotić posljednje godine života proveo u Sumartinu i ondje umr'o. Možda bi nam tu zagonetku moglo riješiti ono što g. Ostojić pripovijeda o tome kako je i pjesnik fra Ivan Despot pomišljao na novo izdanje Dorotićeva iskazanja.[27] Fra Ivan je često boravio u svom Zaostrogu pa je među njegovim knjigama mogao da ostane i naš rukopis. Ja ga i jesam našao u biblioteci, među knjigama, i tek sam ga kasnije pohranio u arhiv.

Ele, mene sve utvrđuje da je ovo Dorotićeva pjesma.

Kamo (35). — Najgore je što je poslije pete kitice na str. 38 ispalo čitavih *pet* kitica izvornika (sa str. 31—32), a upravo te idu među najznačajnije u pjesmi. — Ne sviđa mi se što nije pretiskano vrlo zanimljivo *Pridrazloxje* (III—VIII) i još zanimljivije *Zabilixenje* (str. 37—47), pogotovu kad se jedno i drugo završuje stihovima po načinu starih dalmatinsko-dubrovačkih pjesnika (dvanaesterci s dvostrukom rimom). Oni na str. 47 očito nas sjećaju početka Gundulićeva *Osmana*. Ni natpis pjesme nije u novome izdanju potpun. Zanimljivo je i to, da je u izvorniku: *iskazanje* (fonetski), a u novom izdanju: *izkazanje*.

[27] Ostojić, n. dj. 3.

Istorička vrijednost

Ova zaboravljena pjesma osvjetljuje više od jedne točke burne fra Andrijine povijesti.[28] Budući životopisac toga odličnog narodnog borca upotrebiće i nju kao savremen izvor. Ja ću ovdje samo nešto o tome da progovorim.

Najprije Pisma stavlja izvan svake sumnje činjenicu da je Dorotić doživio u Mlecima ne samo promjenu Vlade (12—V — 1797) i ulazak francuskih vojnika u grad (13 V) nego i svečanost „stabla slobode".[29] Ova se proslavila na Markovu trgu na Duhove koji su one godine padali 4 lipnja. (Pisma 14—40, naročito 32.)

S tim je ujedno uklonjena i ona hronološka poteškoća što je iznosi Zlatović u pitanju auktorstva poznatog proglasa: Narode slavni! On drži[30] da se je fra Andrija vratio u Dalmaciju već „na početku svibnja". Sad znamo pouzdano da je to bilo dosta kasnije, između 5 i 12 lipnja kad ga nalazimo u Splitu.

Da je Dorotić, zaista, auktor spomenutoga proglasa, imamo u Pismi i pozitivan dokaz. V. 42 pjeva kako „(Andre)... Domovini piše" i onda se iznosi (vv. 43—76) sadržaj njegove „knjige" (v. 77). Poredimo li taj sadržaj sa samim proglasom,[31] slažu se potpuno, u mislima pa često i u riječima. Više se, dakle, ne smije sumnjati o tome da je i proglas Dorotićevo djelo.[32]

---

[28] Uz već spomenuta djela vrlo su važne za tu povijest i radnje: J. Alačevića ocjena *Pisanijeva* djela *(Bullettino di archeologia e storia dalmata,* Spalato, 1894—1905 i *posebni otisak);* P. G. Marković, *Una recensione senza precedenti ed un po' più di luce* (Zagabria, 1904); Isti, *I paralipomeni* (Spalato, 1906). Alačevićeva ocjena i ova dva Markovićeva djelca idu *nužno* zajedno.

[29] Te su proslave poznate iz vremena francuske revolucije. O mletačkoj vidi Weiss, n. dj. 538—539. Dorotić nazivlje taj simbol revolucije *„cablo (prosno) od prikora"* (v. 32).

[30] Zlatović, n. dj. 323.

[31] Otisnut je kod Šišića, n. dj. 214—215; kod Ostojića, n. dj. 7—8. — Šteta što ga ni jedan ni drugi ne donosi potpuno tačno. Kod posljednjega ima i nekoliko krupnijih štamp. pogrješaka *(more se* = moreš; *vladari* = vladali; *nevina braća* = nevirna braća). Pod ovom „nevirnom braćom" kriju se g. Šišiću (n. dj. 215): „dalm. Talijani po gradovima"! Ja držim da se to odnosi na one o kojima g. Šišić piše na str. 215, 216, 218, 220 i Dorotić u svom pismu iz Beča od 11—VII—1797 (Marković, *Una rec.* 26, 3).

[32] Vidi: Cvitanović, n. dj. 5. — To je činilo gotovo sigurnim i pismo O. Joakima da Chiari što ga je O. Cvitanović objelodanio u Novoj Rev. V 3—4 (1926), str. 487—488.

Što se tiče same ideje ujedinjenja Dalmacije s Hrvatskom i Ugarskom, vidimo iz Pisme da je Dorotić uistinu stajao na hrvatskom državopravnom stanovištu,[33] ne na austrijskom. I to je njegova ideja ne samo god. 1797, kad još nije ni bilo „austrijskoga carstva", nego i god. 1815 kad je pjevao Pismu. Car Franjo II njemu je „Frano prvi, kralj ungarski" (v. 92); Dalmacija ima doći „Pod pravice hrvatskog naroda" (v. 99); kralj obećava da će je svome „kraljestvu... pridružiti" (v. 146) ili kako stoji u prvome konceptu: „kraljestvu Kroacije" (vidi bilješku 14). Zato nije opravdan prigovor J. Alačevića[34] da se je fra Andrija odrekao svoje ideje i prekoračio granice dane mu punomoći.

Pisma nam kazuje i jednu potankost koju ne znam da sam igdje vidio spomenutu. U 78 v. čitamo: Dorotiću tajno Humburg piše. Taj Humburg nije niko drugi no carski poslanik u Mlecima.[35] Činilo bi se, dakle, da je misao pridruženja Dalmacije zemljama Franje I bila Dorotiću sugerirana od carskih ljudi.[36] To je vrlo lako moguće, ali s time nije još rečeno da se nije i sam fra Andrija bavio i bez toga onom mišlju. Homburgov savjet samo ga je još jače utvrdio u njoj. Jedno se, svakako, ne može poreći: Dorotić nije tek u Dalmaciji (poslije 4—VI) usvojio misao sjedinjenja s Hrvatskom,[37] nego je iz Mletaka došao s gotovim planom i s pozitivnim obećanjima s carske strane.

Kako je Dorotić vrlo plemenito i vrlo rodoljubno zamišljao to sjedinjenje, svjedoči nam čitava Pisma, naročito vv. 95—104, osobito onaj: Svi postati mogu plemeniti (v. 103). To je čisto demokratska misao: svaki Dalmatinac ima svoju kuću i svoj vrtao, nijedan nije bez imanja, zato svaki može da

---

[33] O povijesti „hrvatske misli" u Dalmaciji pisali su već mnogi. Citiraću samo Prof. Šišića, n. dj. (osobito 231—240) i Dr. A. Matijevića: *Prva borba Dalmacije za ujedinjenje sa Hrvatskom* (Obzor LXXIII, br. 30—44 = 8—24—II—1932).

[34] *Bullettino* XXIII (1900) 66—67, 128—130, 173—174.

[35] Herr von Homburg (vidi Weiss, n. dj. 544; poredi *Pismu* v. 107.

[36] U smislu 1 točke *tajnog ugovora* u Ljubnu između Napoleona i Franje II (Weiss, n. dj. 474—475). Taj ugovor, međutim, ostao je za *Dorotića* tajnom za puno vremena (vidi *Iskazanje,* str. 44).

[37] U Dalmaciji postojala je već ista misao (Zlatović, n. dj. 319—320; Šišić 234). Što g. Šišić (n. mj.) govori o stanu *fra Josipa Kukavice* (1718—1822) „u Poljudima (na Dobrom) kod Splјeta" (vidi i str. 235), nije tačno. Drugo je *Poljud,* drugo *Dobri!* — O. o. Kukavici napisao je pok. fra Petar Bačić lijepu crticu, koju sam ja štampao u Vlašićkovoj *Hrvatskoj duši* (Almanah, Virje 1924—1925, str. 699—702).

bude ravnopravan plemiću! Zar se time ne pobija tvrdnja Pisanija[38] i drugih o brizi „narodne stranke" za neka „feudalna prava i privilegije"?

Što se misli pod onim „Orlom od dvi glave U koga su obe noge plave" i koji je tako brzo prenio Dorotića „u istokne strane" (vv. 115—132), ne bih umio reći. Možda je fra Andrija prebrodio Jadran na kakovoj carskoj lađi. Iskrcavši se — ne znamo više gdje — došao je domalo u Split i započeo svoju poznatu akciju. Naš pjesnik htio je da nam govori i o boravku u Splitu (vidi bilj. 13), ali to nije izvršio; on odmah prelazi na rad u Beču. Vidimo da je sigurno i u Beču bio, o čemu kao da su neki sumnjali,[39] iako bez pravog razloga.

Još bi se dalo štošta reći, no mislim da sam već dovoljno istakao vrijednost Pisme za poznavanje Dorotićeva života i javnoga mu rada.

[38] Pisanijevo mišljenje prenosi (bez prigovora) Marković, *I paralipomeni* 11. — Dr. Matijević *(Obzor,* n. mj., br. 35) pobija to mišljenje Erbera, Pisanija i Tomića, iako samo neupravce.

[39] Vidi: Matijević, n. mj., br. 34. — Znamo da je Dorotić imao za taj put punomoć provincijala *Sekule* († 1799). Za Zlatovićem (n. dj. 338) svugdje nalazim kao nadnevak provincijalova pisma 14—VI—1797. Ja sumnjam u točnost ovoga datuma. Ako je Dorotić 12 u Splitu, a zatim ima sastanke u Trogiru i Šibeniku (Zlatović, n. dj. 321), teško mi je vjerovati da je već 14 dobio punomoć u Karinu! Da se ne mora čitati 24—VI?

Fr. Rajmund Šegula, Šibenik

Slovenske šmarnice

SUMMARIUM: *De devotione erga B. M. Virginem mense majo apud Slovenos.* De ortu et propagatione hujus devotionis in Europa praesertim saeculis XVII et XVIII. Initia et evolutio in Slovenia. Exponitur chronologico ordine respective devotionis litteratura fere completa in lingua slovenica.

Lep je zgodovinski razvoj šmarnic, ki so jih celi mesec maj začeli vpeljavati v Rimu v začetku 18. stoletja. Malo pozneje so se šmarnice udomačile tudi na Francoskem, Španskem in po ostalih evropskih državah. Vendar pa o tem razvoju radi pomanjkanja prostora ne morem obširnije poročati. Omenim naj samo to, da so se šmarnice razširile po nekdanji avstrijski državi iz Dunaja in tako so prišle tudi na Slovensko. Toda ta pobožnost se ni širila samo po evropskih državah, ampak poljski, italijanski, nemški ter drugi evropejski izseljenci so to pobožnost zanesli tudi preko oceana. Ravno tako so to pobožnost do Marije vpeljavali misijonarji povsodi, kamorkoli so prišli. In dandanes lahko rečem, da ni krščanske župnije ali pa vsaj škofije, kjer bi ne bila, vpeljana lepa dražestna majniška pobožnost. Kjer niso verniki imeli Marijine kapelice ali cerkvice, so si za majniško proslavljanje sami postavili zasilen oltarček, pred katerim so opravili svojo pobožnost, da celo tudi brez duhovnika. V mnogih krajih se niso ustrašili niti več kilometrov dolgih potov, niti stroškov, samo da so primerno počastili dan za dnem svojo majniško Kraljico.[1] In ta milosti polna Devica jim je trosila svoje milosti v kar najobilnejši meri. Veliko grešnikov se je ravno maja meseca spreobrnilo, veliko dobrih katoličanov je postalo ta mesec še boljših in veliko zaupnih prosivcev je bilo uslišanih po priprošnji Marije, Kraljice maja. Morda si že ti sam okusil izreden majniški

[1] Glavi vir tega spisa so skoro vsi letniki „Zgodnje Danice", „Oglasnik" priloga „Novic" 1855, str. 21, 22; 1856, str. 80. — Franc Rihar: „Marija v zarji slave", str. 280, 281. — Janez Volčič: „Življenje preblage Device in Matere Marije in njenega prečistega ženina sv. Jožefa, IV del, str. 254—256. — Dr. Karol Glaser: „Zgodovina slovenskega slovstva", IV del drugi zvezek, str. 274, 279.

Marijin blagoslov. Zato le glej, da ga boš tudi še za naprej vreden in resnično deležen.

Toda kaj lahko rečemo o naših slovenskih šmarnicah?

Prve slovenske šmarnice je napisal 1. 1842 starosta slovenskih pisateljev Davorin Trstenjak. O svojem delu *„Mesec Marije ali češčenje presv. Device Marije skozi eden celi mesec..."* nam poroča sam pisatelj v svojem predgovoru nekako tako-le: „Marsikatera premišljevanja, molitve in zglede iz življenja svetnikov sem nabral iz nemške knjižice *„Monat Mariä"* (Wien 1839, Verlag der Mechitaristen Congregation) in iz francoske knjige *„Mois de Marie — Marijin mesec"*, ki jo je spisal presvetli škof verdenski, gospod Le Ternér. Vse to sem poslovenil..." Ker do tedaj še niso bile šmarnice vpeljane po cerkvah, so si ljudje sami kupovali to knjigo in jo prebirali v krogu svojih družin. Šmarnice so urejene tako, da sledi kratkemu premišljevanju molitev, nato zgled kakega svetnika in končno zelo kratek, vendar pa jedrnat ter koristen nauk.

Nato je preteklo celih 9 let in 1. 1851 je sprožil bogoslovec ljubljanskega semenišča,[2] g. Jernej Lenček (umrl že 7 okt. 1861 kot kurat v Št. Petru na Notranjskem) misel, da bi celi maj posvetili pobožnosti majniške Kraljice. Semeniškemu vodstvu se je ta misel dopadla, in bogoslovci so pod vodstvom tedanjega spirituala, g. Jurija Volca, vsaki dan proslavljali Marijo pred lepo okrašenim oltarjem Brezmadežne. Ta pobožnost se jim je tako priljubila, da so jo pozneje kot kapelani vpeljali po posameznih župnijah, kjer so bili nastavljeni.

L. 1854 je spisal Luka Jeran, tedanji kapelan pri sv. Petru v Ljubljani, knjigo *„Srce Marije prečiste Device"*. Ta knjiga je bila prvotno namenjena udom bratovščine Srca Marijinega, vendar je v njej poleg drugih tudi šmarnična pobožnost.[3]

Da boste tem bolje spoznali, kako so se med našimi predniki razširjale šmarnice, vam hočem opisati dogodek, ki se je zgodil 1. 1854. Naročnik *„Zgodnje Danice"* sporoča na str. 100 sledeče: „Ko sem zadnji dan maja delal na polju, vidim proti večeru, kako so ljudje, posebno ženske, hitele mimo mene. Zato jih vprašam: „Kam tako hitro?" In ena mi odgovori: „V cerkev, k zadnji

[2] Fr. Rihar v omenjeni knjigi str. 181, 182.
[3] „Bogoljub" 1. XXIV 1926, št. 5, str. 100.

pobožnosti, ki se bo danes ob pol osmih obhajala". Na ta odgovor sem prav pošteno plunil v roke, da sem delo hitreje končal, in nato hitim tudi sam v cerkev. Ko sem prišel do zaželjenega cilja, sem se ozrl proti velikemu oltarju in na pridižnico, toda, ker nisem gospoda nikjer videl, grem naprej in pridem v sredino cerkve, se obrnem na levo in pred lepo ozaljšanim oltarjem Srca Marije prečiste Device zagledam g. župnika Šimna Peharca, ki so govorili tako ganljivo, prijetno in gladko svojim poslušavcem o dobrotah, ki jih prejemamo po Mariji, da so ljudje stali kakor okameneli; in meni so pri tem pogledu samega veselja zaigrale solze v očeh in mislil sem: Srečna župnija, ki ima za blagor duš in čast božjo tako vnetega in neutrudljivega duhovnega pastirja, kakor so ta vse hvale vredni gospod!

„Žal mi je", tako nadaljuje ta mož, „da nisem bil večkrat pri tako lepi pobožnosti, ki se je obhajala skoro govoto cel mesec ob nedeljah na večer brez vsakega zvonenja. — Ko so g. župnik končali svoj govor, so na koru začeli peti: „Marija, k tebi na goro hitim", itd. in vsa zbrana množica je pela, da je bilo veselje. Po končani pesmi je bila kratka molitvica v čast Materi božji in ena Zdrava Marija, nato litanije, zahvalna pesem in nazadnje blagoslov pri velikem oltarju. Tako je bila pobožnost končana".[4]

Iz tega spoznamo, da je bila šmarnična nedeljska pobožnost v nekaterih naših krajih tedaj že v navadi.

L. 1855 je braslovški dekan g. Mihael Stojan spisal drugo knjigo slovenskih šmarnic. V tej knjigi *„Marije rožen cvet"* so premišljevanja o Jezusovem in Marijinem Srcu; vmes so pa vpletene vse iz sv. Pisma znane dogodbe iz Marijinega življenja. Za vsakim premišljevanjem je nauk, oziroma vaja, molitev, različne litanije v čast Materi božji in pesem. Na koncu vsakdanjih molitev je počeščenje presv. Srca Jezusovega in Marijinega ter molitve za posebne priložnosti.

Pravi prvak slovenskih šmarnic, ki je tej pobožnosti dal tudi to lepo ime, je bil horjulski kapelan in znani slovenski pisatelj g. Janez Volčič. To lepo ime je izumil po cvetici, ki cvete meseca maja, in opravičil ga je v uvodni pesmi šmarnične knjige tako-le:

[4] „Zgodnja Danica", 1854, str. 100.

Šmarnice, one so moje cvetlice,
Teh si bom v šopek prelepi nabral,
Ne zase! — k časti Marije Device
Njena podoba so, — nji jih bom dal!

Knjigo *„Šmarnice Mariji naši Materi darovane ali počeščenje Matere božje v mesecu velikem travnu"* je spisal 1. 1855. Ta zares mična, z lepo podobo Marije Device okrašena knjižica, ima najprej nekoliko o začetku in namenu šmarnic in o njihovem praznovanju. Nato slede duhovnim vajam podobna petera premišljevanja za pet nedelj ali pet drugih dni meseca maja s pojasnili in primernimi zgledi. Pred vsakim premišljevanjem je omenjeno še nekoliko o najlepših priimkih Marijinih, kakor: Marija naša Mati; prečista Devica; naša pomočnica; nebeška Kraljica; vrata nebeška... Drugi del ima navadne molitve, pesmi in nekatere pobožnosti za posebne priložnosti.

Ta horjulski kapelan je bil prvi, ki je začel s to lepo šmarnično pobožnostjo na župniji med ljudstvom. In nežne, mile ter prijazne šmarnice so kmalu očarala slovenska srca ter jih z neko tajno, nepremagljivo silo vlekle k Majniški Kraljici. Postale so lastnina našega slovenskega naroda. Spočetka so se razvijale le počasi. Tako so bile prve šmarnice v ljubljanski stolnici sv. Nikolaja 1. 1856. V Ljubljani so jo kmalu vpeljali po vseh župnijskih cerkvah. Pred 1. 1867 so imeli prve šmarnice v Smledniku; za 1. 1868 vemo, da so jih obhajali tudi v Mariboru, ki pa najbrže niso bile prve. L. 1877 jih je ljudstvo prav dobro obiskovalo v Gorici na Goriškem in 1. 1878 so bile po deželi že prav močno razširjene; Borovnica jih je obhajala tudi to leto kakor najbrže že tudi prejšna leta. L. 1882 je ustanovil g. Jernej Brence šmarnično pobožnost v Dutovljah na Krasu. Tega leta je bil skromen začetek tudi v sarajevski stolici. L. 1883 so bile šmarnice v Št. Vidu nad Ljubljano, 1. 1884 v Samoboru pri frančiškanih, 1. 1887 v Zagrebu pri usmiljenkah in frančiškanih ter v sedmih praških cerkvah. L. 1888 se je med šmarnično pobožnostjo pri sv. Nikolaju v Ljubljani spreobrnil brezverec. L. 1890 so bile šmarnice po Hrvaškem že precej razširjene, vendar pa še premalo. V gorjanskem Topolu je imelo ljudstvo mnogo težav pri potovanju. Na Notrajskem si je ljudstvo radi oddaljenih župnijskih cerkvâ samo postavljalo šmarnične oltarje in kapelice. Eden izmed njih je bral zato primerno knjigo, nato so molili litanije Matere božje, zapeli kako

Marijino pesem in odšli domov. Tako so se širile šmarnice od leta do leta vedno bolj, dokler niso dosegle današnjega razmaha.

Slovenska šmarnična književnost

K temu mogočnemu valu šmarničnih ljubiteljev je seveda veliko pripomogla šmarnična književnost, ki je naraščala skoro vsako leto. Le oglejmo si nekoliko to našo literaturo:

1842 Davorin Trstenjak: „Mesec Marije ali češčenje presv. Device Marije skozi eden celi mesec".
1854 Luka Jeran: „Srce Marije prečiste Device".
1855 Mihael Stojan: „Marije rožen cvet".
" Janez Volčič: „Šmarnice Mariji naši Materi darovane ali počeščenje Matere božje v mesecu velikem travnu".
1856 Davorin Trstenjak: „Mesec Marije...", druga izdaja.
" Lovro Pintar: „Marija Devica, nebes in zemlje Kraljica, naša preljuba mati in pomočnica".
1857 Volčič-Kerčon: „Lavretanske litanije", Ljubljana.
1858 Luka Jeran: „Šmarnice Marije Device", Ljubljana, Gerber.
1859 Luka Jeran: „Marijin mesec ali cvetlice Marije Device za vsaki dan meseca majnika".
1860 Janez Volčič: „Nove šmarnice, Mariji prečisti Devici darovane".
" Luka Jeran: „Marijin mesec",
1861 Luka Jeran: „Šmarnice naše visoke nebeške Kraljice, neomadežane Marije Device".
1863 Luka Jeran: „Šmarnice neomadežane Marije Device", 1 letnik.
1865 Luka Jeran: „Šmarnice neomadežane Marije Device", 2 letnik.
1867 Škofic: „Sv. Jožef".
" Janez Volčič: „Nove šmarnice, Mariji prečisti Devici darovane", drugi natis.
1870 Luka Jeran: „Šmarnice Marije Device", III letnik.
1872 Luka Jeran: „Šmarnice Marije Device", IV letnik.
1874 Anton Žgur po Keršbauerju: „Mati dobrega sveta".
1875 Jakob Dolenc: „Cvetlice posvečene naši ljubi Gospej presv. Srca".
1877 Dr. J. Sterbenc: „Šmarnice za leto 1877".
1878 Luka Jeran: „Šmarnice Marije Device".
1879 Janez Volčič: „Šmarnice naše ljube Gospé presv. Srca", Celovec.
" Dr. Janez Zwerger in Jožef Zupan: Nar lepši čednost in nar gerši pregreha. V začetku te knjige so šmarnice iz Manzove naprave pod naslovom: „Podoba Marije Device majnikove", Ljubljana, Blasnikovi nasl.
1881 Baltazar Bartol po premonstratenzu P. Sebastijanu Zajlerju: „Hoja za Marijo Devico ali posnemanje njenih čednosti".
" Franc Marešič po Francozu Henriku Lassale: „Lurška Mati Božja".
" P. Hrizogon Majar: „Razlaganje sv. rožnega venca", Celovec.
" Neimenovan Marijin častivec v Ljubljani: „Marijin mesec ali šmarnice".

1882 Luka Jeran: „Smarnice naše visoke nebeške Kraljice, neomadežane Marije Device", drugi natis.
1883 Po Lasserju iz francoskega Frančišek Marešič: „Lurški majnik in molitvenik".
1884 Simon Gaberc: „Šmarnice ali majnikovi ogovori", Ljubljana.
" Dr. Ivan Križanič: „Lurška Mati božja", Maribor.
1885 Jožef Kerčon: „Ave Marija, Ljubljana.
1886 Ludovik Škufca: „Šmarnice ali Romanje v nebeško kraljestvo v Marijinem mesecu", Celovec.
" Anton Žgur: „Marija moja Kraljica ali šmarnice".
1887 Janez Volčič: „Šmarnice naše ljube Gospe presv. Srca". To je nadaljevanje šmarnic iz 1. 1879, Celovec, Družba sv Mohorja.
1889 P. Hrizogon Majar: „Venček krščanskih resnic za majevo pobožnost", Ljubljana, Gerben-Blasnik.
1890 B. Bartol: „Hoja za Marijo", drugi natis.
1891 Andrej Kalan: „Marijina visoka pesem ali magnifikat", Ljubljana.
1892 Janez Volčič: „Šmarnice naše ljube Gospe presv. Srca", druga knjiga, Celovec, Družba sv. Mohorja.
1894 Jožef Kerčon: „Salve regina ali razlaganje molitve „Češčena bodi Kraljica" za šmarnično opravilo", Ljubljana.
1895 Viktor Steska: „Mati prečudna" (po Toussaintu).
„ Jakob Dolenc: „Cvetlice posvečene Naši ljubi Gospe presv. Srca".
1896 „Marija Devica Majnikova Kraljica", Celovec, Družba sv. Mohorja (izvirna izdaja P. Beksa, generala Jezusove družbe).
" Jožef Kerčon: „Marija podoba pravice", Ljubljana.
1899 Ivan Godec: „Nove lurške šmarnice", Ljubljana.
1900 Martin Jurkovič: „Šmarnice Mariji, majnika Kraljici", Maribor.
" P. Ladislav Hrovat, frančiškan: „Šmarnice — Marijine čednosti in dobrote", Ljubljana.
1902 P. Ladislav Hrovat: „Šmarnice. Premišljevanja o Srcu Marije", Novomesto.
1904 Janez Godec: „Lurška Mati božja", Celovec, Družba sv. Mohorja.
" Dr. L. Gregorec: „Marija mati dobrega sveta", Maribor.
" Jožef Volc: „Marija v predpodobah in podobah".
1907 Janez Godec: „Devica verna", Ljubljana-Postojna.
1908 Frančišek Marešič: „Lurški majnik", druga izdaja, Ljubljana.
" Andrej Šimenec: „Šmarnice. Marija Devica najmodrejša", Ljubljana.
1910 J. M. Seigerschmied: „Marija naša najboljša Mati", Ljubljana.
1912 Janez Marija Vianney: „Razlaga lavretanskih litanij", Ljubljana.
1913 Anton Žlogar: „Lurški prizori", Novomesto.
" Dr. Josip Jerše: „Mati čudovita", Ljubljana.
1916 Dr. Josip Jerše: „Kraljica vojnih trum", Ljubljana.
1919 M. Volčič: „Kraljica cerkvenega leta", Maribor, Cirilova tiskarna.
" Frančišek Bernik: „Marija in sveta maša", Ljubljana.
1922 Dr. Josip Jerše: „Znamenje na nebu", Ljubljana.
1924 J. M. Seigerschmied: „Marija vrtnarica našega srca ali šmarnični misijon", Ljubljana, Ničman.
" Brumač: „Na sv. Goro", Gorica na Goriškem.

1925 Dr. Mihael Opeka: „Žena s Solncem", 15 govorov, Ljubljana.
1927 Dr. Fr. Kruljc: „Marija vzor krščanskega življenja", Maribor.
" Stanko Stonič: „V senci naših dni", Gorica.
1928 Dr. Janez Ahčin: „Skrivnosti Marijinega življenja", Ljubljana.
" Filip Terčelj: „Marija naše življenje", Gorica.
1929 Dr. Miroslav Brumat: „Sv. Terezija Deteta Jezusa ali Mala Cvetka Marijina", Gorica.
" J. M. Seigerschmied: „Najljepši pozdrav in najboljša prošnja najboljši Materi", Ljubljana.
Nebeški dvor", sestavila ljubljanska uršulinka za prvo polovico leta življenjepise svetnikov, ki so zelo primerni tudi za šmarnice, Ljubljana.
1930 Dr. Josip Jerše: „Pozdravljena Kraljica", Ljubljana.
„ Frančišek Bernik: „Marija in Jezusovo presv. Srce", Maribor. 1929, Cirilova tiskarna.
" „Nebeški dvor" za drugo polovico leta. O njem velja isto kakor o zgoraj omenjenem.
1931 Dr. Jakob Žagar: „Jaz sem otrok Marijin", Domžale misijonišče.
1932 „Marija, mati milosti", Uprava „Nebeških rož" v Ljubljani Komenskega ul. 12.

To so do sedaj tiskane slovenske šmarnice v kolikor sem mogel dognati.

Šmarnično petje

Ene in za ljudstvo skoro najbolj mikavne stvari pri šmarnicah pa tudi ne smemo prezreti, in to je cerkveno petje pri najniški proslavi. Ko so se pri nas šmarnice vpeljale, so bile nekako suhoparne; v njih ni bilo nobenega pravega življenja in nobene prave privlačne sile, izvzemši cerkveno razsvetljavo in lepo okrašene oltarje. To vrzel so pa zamašili za dobro stvar vneti duhovniki sami. Janez Volčič, horjulski kapelan, ni samo šmarnic pisal, ampak je tudi kot pesnik zložil veliko šmarničnih pesmi. Večina njih je zagledala beli dan v raznih letnikih „Zgodnje Danice" in narodni Marijin pevec ter ljudski ljubljenec Gregor Rihar (1796—1863) je zbiral ter skladal te šmarnične pesmi. In ljudstvo se je kar trgalo zanje, jih z veseljem prepevalo ter se jih naučilo na pamet. Te pesmi so prišle namreč iz srca in zato so našle pot do src. Radi tega so zelo pomenljive besede pokojnega g. dekana Drobniča o g. Riharju: „En Riharjev napev je storil več za razširjenje Marijinega češčenja med našim narodom kot najboljše pridige..."

Za Riharjem si je stekel veliko zaslug za Marijino pesem frančiškan P. Angelik Hribar. Zadel je narodno struno tako točno ka-

kor malokdo pred njim. Njegovi Marijini spevi so priprosti, mični, domači in ganljivi. — S skladbami pa so proslavljali Marijo tudi poznejši možje kakor P. Hugolin Sattner, Förster, Hladnik, Premrl in veliko drugih slovenskih mož.

S tem smo si na kratko ogledali začetek, razvoj in današnje stanje šmarnične pobožnosti. To Marijino češčenje bi prav lahko primerjali evangeljskemu gorčičnemu zrnu, ki je med vsemi semeni najmanjše, toda ko enkrat v zemlji vzkali, postane mogočno drevo, tako da prilete nanj ptice neba in prebivajo na njegovih vejah (prim. Mt. 12, 32). Na podoben način je bilo tudi s šmarnično pobožnostjo. Naprej je bila v zasebni kapelici, nato zanešena in vpeljana v horjulsko župnijo — sedaj še-le se je začela razvijati vedno močnejše in močnejše — in danes lahko rečemo, da ne obstoji nobena vasica, v kateri ne bi pobožen slovenski narod častil majniške Kraljice. To je zelo razveseljivo dejstvo, in upamo, da slovenski narod ne bo moralično propadel, dokler bo tako ali pa še bolj goreče častil Marijo, Kraljico najlepšega letnega meseca — maja.

Sklenem pa naj z besedami g. župnika Janeza Volčiča:

Res, kar premorem, o Mati Marija,
Ljubim te, zate gori mi srce!
Veš, kaj želim, o Devica Marija?
Vsi naj te ljubijo, z mano časte!

KULTURNI POGLEDI

Katolicizam i intelektualna elita u Francuskoj. — *Le Catholicisme en France et les Elites intellectuelles.*

(SUMMARIUM) Gallia usque adhuc ceteris christianis ut terra impia et scandalosa videbatur. Sed in nostris temporibus percipitur in ea regeneratio chatholicae religionis, praesertim in classi superiore civium. De hoc loquitur Mnsgr. Baudrillart, in sequenti collatione.

1. Francuska u očima ostaloga svijeta.

Francuska je dosad važila kao zemlja bezboštva i kao rasadište svega zla u kršćanskome svijetu. Ta njezini su enciklopedisti pripravili tlo velikoj revoluciji od 1789, koja ruši stari društveni poredak i stvara iz osnova novi te tako otvara novu epohu u historiji čovječanstva. Lajicizacija škole, crkve i svega života njezino je čedo. Njezin je Renan htio da „znanstveno" zaniječe božanstvo Kristovo. Njezin je Pariz postao umnom prijestolnicom svega svijeta, ali u isto doba i novim Babilonom. Njezino framazunstvo „Veliki Orijent" udružilo je masone svega svijeta i povodi paklenske planove u u borbi protiv katoličke Crkve. Jednom riječi: Francuska je dosad bila prava sablazan za ostali kršćanski svijet.

Ali u novije doba opaža se u Francuskoj neki preokret nabolje. Njezini veliki duhovi uvidjeli su ludost i bezuspješnost borbe proti Bogu i njegovoj Crkvi. Oni malo pomalo skreću nadesno i vraćaju se kršćanskoj religiji. Oni izazivlju čitav preokret u francuskom mišljenju, i danas možemo već da govorimo o preporodu katolicizma u Francuskoj. Taj preporod dolazi najprije kod francuske inteligencije, a ima nade, da će taj novi duhovni život strujati u francuske mase, kao što je prije strujao u njih i otrov.

2. Baudrillart o franc. renesansi.

U tome pogledu značajno je predavanje, što ga je Bandrillart, član Francuske Akademije, i rektor Katoličkog instituta (universe) u Parizu, održao u Ženevi 15 sept. 1930.[1]

On veli, da je vjerski uskrs u Francuskoj, naročito među intelektualnom elitom, *stvaran, iskren i dubok*. Kad se pogleda, veli on, koliko još ima tragova i posljedica u današnjoj Francuskoj, koji dolaze odatle, što se narod udaljio od kršćanstva; kad se uoči ona velika ravnodušnost i teško bezvjerje, koje sa očajnom ustrajnošću širi u narodu tako zvana

[1] Mi ga prenosimo u glavnim crtama iz francuskog originala, koji je štampan u Parizu kao brošura Le catholicisme et les élites intellectuelles od odbora Les Amitiés catholiques françaises, rue des Fossés — Saint-Jaques. 1.

neutralna škola; onda čovjek ima pravo da pita, da taj vjerski uskrs nije u stvari omama, iluzija, moda, nešto vanjsko.

Mnogi doista gledaju u njemu samo površnu i časovitu pojavu, koju je izazvao ratni potres, ili pače vele, da je to stvar mašte i osjećaja i da se pod njim krije potpuna ravnodušnost za svaku objavljenu istinu, za svaku pravu vjeru. Što više, g. Paul Louis Couchoud napisao je djelo *„Rastanak sa kršćanstvom"* i veli, da će mjesto kršćanstva skoro doći *bezbožnička vjera! religion athée.*

No usprkos tih protivnih izjava svi svjedoci, koji su god. 1926—1927 pitani o tome, vele, da je taj vjerski uskrs u Francuskoj danas zaista stvaran, iskren i dubok.

Baudrillart također to isto veli, ma da i sam zapaža u njem neke nesolidne i maglovite elemente.

3. Katolicizam najveća snaga Francuske.

Taj uskrs postoji i kao ideja i kao činjenica. Ima već 40 godina, da katolička elita piše i iznosi svoje misli pred publiku. Bezbrojna su književna djela, koja je katolicizam nadahnuo. U toku nekoliko godina pred rat imali smo najveći procvat katoličkih časopisa u Francuskoj, kao nikada dotle, naročito časopisa, u kojima su surađivali mlađi; i oni su udruženo radili sa našim starim, uvijek plodnim katoličkim časopisima. Iza rata taj se pokret obnovio.

Te knjige i ti časopisi imadu svoju publiku. Velike i česte naklade katoličkih knjiga, kao životi svetaca, spisi o nutarnjem duhovnom životu, pače čista mistika, najbolje svjedoče, da se te knjige vrlo dobro prodaju.

Tu plodnost i dobru prođu nalazimo i u vjerskoj umjetnosti. Rodila se jedna nova umjetnost isto tako bogata i raznovrsna kao i katolička književnost. Osim mnogih pojedinaca eto vam vrijednih grupa; *Društvo sv. Ivana, Umjetnici Katolici, Nojev kovčeg* i druge. Društveni sastanci i izložbe tih umjetnika pokazuju bogati vjerski život.

Velike građanske i vojničke škole bile su žarište slobodne misli i neprijatelj vjeri i Crkvi, na pr. Politehnička škola, Viša osnovna škola, Centralna škola zanata i industrije, i čak Sant-Cyr, čisto vojna škola, a danas je polovina njihovih đaka osvojena za kršćanstvo, pa možda i dvije trećine. Ovo osvajanje silno uznemiruje protivnike, kako se gorko tuži g. Maurice Charny, koji je napisao čitav niz članaka u Rappelu, jednom radikalnom listu (april i maj 1922), koji je vrlo neprijateljski raspoložen prema Crkvi.

U Akademijama, koje sačinjavaju francuski Institut, i u kojima se nalazi intelektualna elita francuska, nalazi se znatan broj pravih katolika; u „Francuskoj Akademiji" ja ih znam sedamnaest; blizu polovina. Kršćanski razgovor nije tu više neobičan kao prije. Pljeskali su Renéu Bazinu, kad se usudio javno da Krista nazove: Našim Gospodom Isusom Kristom.

4. Iskrenost pokreta.

Dakle, vjerski je uskrs stvaran! To je činjenica. Pita se; da li je iskren i dubok. Nije moguće, da je sve to licemjerje i iz niskih interesa, što se opaža kod nekih lica. Taj je uskrs iskren, to jest čist, bez mješavina, pravi i istinski.

„Pogledajmo izbliza porijeklo pokreta: iz čega se on sastoji?

Estetička i književna moda, reakcija na naturalizam i realizam pređašnjeg pokoljenja; čak i u Ženevi, u Lozani i u drugim varošima čuli ste za taj pokret književnika, kako je nazvan. Tim estetama su se dopale lijepe svete službe; postali su kao omamljeni liturgijom i ujedno se izjavili, da su djeca Crkve.

Mistični pokret i pokret iz osjećajnosti. Slabe, izgubljene duše, koje pate, nesposobne da podnesu piće slobodne misli i stojičke volje, strastveno su se bacile u vjeru, ne tražeći da vide, je li ona istinita; ona je velika tješiteljica, ona uljuškava i uspavljuje čovječji bol; to je dovoljno.

Pokret je također i koristan, jer služi obrani društvenog poretka. Pobunili su se duhovi i apetiti, postoji opasnost od revolucije; položaji, čak i kese su u opasnosti; kako ih obraniti? Zar vjera nije najčvršća brana protiv revolucionarnih misli i lakomih strasti?...

Zatim politički pokret i pokret za tradiciju. Vjera spada u red onih ustanova, koje su, — izraz je posvećen — „izgradile Francusku". Vratimo joj se! Obnovimo je! Ona je u isto vrijeme princip autoriteta, po potrebi monarhija. Vjera je potrebita narodu i državi: odajmo joj počast službeno i objavimo, da smo njezini branitelji!

Saberimo sve ove pobude; neka se stope na vatri svjetskoga rata, i mi ćemo dobiti taj čuveni vjerski uskrs, o kome je riječ".

U mnogim slučajevima mogao je početak vjere doći poslije razmišljanja, koja smo naveli. Ništa ne mijenja na stvari, pomoću kojega su motiva oni došli do Boga i do vjere; glavno je, da su oni našli Boga i da su mu se po vjeri približili. Treba samo da prijeđu cio put: da se svim srcem istinito i predano vrate k Bogu.

5. Potpuno usvajanje objavljene istine.

„Ideje su utoliko plodne i spasonosne, ukoliko su istinite. Kad su savršeno istinite, tada su savršeno plodne i spasonosne; tu savršenost njima je dao Bog, koji je htio da ih preda ljudima: „Bog je govorio ljudima na hiljadu načina, čitamo u *Poslanici Židovima,* a posljednji put preko svoga Sina Isusa Krista: Za nas katolike Isus Krist je zaručnik svete Crkve. Prvo ime Boga jest istina, veli Lacordaire, ono što Crkva najprije traži, jest usvajanje objavljene istine. Poslije svog božanskog Učitelja ona zahtjeva najodlučnije: „Ko uzvjeruje i pokrsti se, spasit će se; ko ne bude vjerovao, osuđen je". Usvajanje te istine razumom; usvajanje voljom, usvajanje srcem, ali ipak najprije razumom, koji se klanja i pokorava.

„Razlog neuspjeha novokršćanskog pokreta, koji je oko 1890. uzbudio javno mnijenje, leži upravo u tome, što je on predstavljao samo neki nejasan evanđelizam, što je htio da probudi samo samilost, a nije bilo u njemu pravog usvajanja dogme niti kakvog pokoravanja Crkvi, koju je čak jedan od njegovih glavnih osnivača htio da *privede u pravu vjeru.* Kad je duhnuo prvi dah vjetra ,svega je nestalo. Naprotiv oni, koji su došli poslije njih i koje mi držimo za predratne osnivače pokreta, koji traje i danas, Paul Claudel, Charles Peguy, Georges Dumesnil, da spomenemo

samo ove izjaviše, i to kako energično! da priznaju čisto i prosto sve katoličke dogme i da se odriču svih tobožnjih istina suprotnih ovim dogmama, i kojima su ih učili u školi.

Claudel, koji je najoriginalniji i najmoćniji među njima, izliva svoju dušu u ovoj molitvi: „Budi blagosovljen, Bože, moj, što si me oslobodio idola i učinio da samo Tebe obožavam, a ne ili Pravdu, ili Napredak, ili Božanstvo, ili Čovječanstvo, ili Zakone prirode, ili Umjetnost, ili Ljepotu, idole, pred kojima je klečalo prethodno pokoljenje, koje je obožavalo pedantne apstrakcije, kćeri čovječjega razuma.

Slušajte Peguya u *Novcu;* on govori o vremenu svoga djetinjstva; tada se nalazio između škole bez vjerske nastave i Crkve: „Mi smo savršeno vjerovali učenju naših učitelja i isto tako savršeno učenju naših svećenika. Mi smo primali kao savršeno tačnu metafiziku naših učitelja kao i metafiziku naših svećenika. Danas mogu da kažem, ne vrijeđajući nikoga, da metafizika naših učitelja više ne postoji ni za nas niti i za koga drugog, dok je metafizika naših svećenika uhvatila tako dubok korijen u našim bićima da bi se i sami svećenici začudili. Mi ne vjerujemo više nimalo onome, čemu su nas učili naši učitelji. A vjerujemo potpuno ono, što je napisano u katekizmu!"

„Kažu za nas, da smo anti-intelektualni, pisao je u septembru 1913. jedan od urednika *Omladinskog časopisa,* (Revue de la Jeunesse) a ne znadu, da najbolji dio našeg oduševljenja potiče od vjerovanja u tačne dogme".

Georges Dumesnil veli za tu omladinu: „Ona je gledala Crkvu pravo u oči, i tako nije nikad ni pomislila, da posumnja."

Gaetan Bernoville u prvom broju časopisa *Književnost,* (Les Lettres) od 15 novembra 1913. izjavio je: „Budimo potpuni katolici!"

Svjedočanstvo iza rata daje nam Jean Maxence, mladi čovjek od 24 godine, u svome djelu *Položaji,* kad otvoreno govori o „potrebi dogmatizma". Sa filozofskog dogmatizma on prelazi na veliku i potpunu obranu vjere i završava obranom potpunog i neokrnjenog katolicizma. On ponavlja riječi Jaquesa Rivièrea iz njegove tako dirljive knjige: *„Idući za Bogom":* „Kad čovjek dozna, da ima dušu, on je već plijen katolicizma, plijen Crkve, a i sam piše cijelu jednu glavu svoje knjige u cilju, „da bi nastavio pisati kao Jaques Riviere".

Péguy i Rivière izazivaju uspomenu na dvije knjige: De Taine à Péguy ili Evolucija ideja u savremenoj Francuskoj od G. Fonsegrive iz g. 1917; druga je knjiga od J. Chaix-a Od Renana do Jaques Rivière, koja je izašla pred nekoliko mjeseci. Taine i Renan najveće su ličnosti XIX. vijeka, koje su, osobito u Francuskoj, upravljale njegovim mišljenjem, a Péguy i Rivière iznose snagu tradicije, oni su originalni i otmjeni predstavnici jednog pokoljenja, koje se buni protiv zaključaka, ostvarenja vrednosti i pravaca prethodnog pokoljenja, vraćajući se filozofskom i vjerskom dogmatizmu.

Kako je došlo do te promjene mišljenja? Odakle katolicizmu ta velika istinska snaga...? Odatle, što je katolička nauka suvremenicima sistematski izložena.

6. Izlaganje katoličke nauke.

Od 1875. godine izvršio se dubok preokret u intelektualnom katoličkom svijetu, naročito među svećenstvom. Zakon o slobodi više nastave izglasan te godine u Narodnoj skupštini urodio je divnim plodom. Odmah je tada otvoreno pet katoličkih sveučilišta, među njima i pariški, kome je Baudrillart rektorom već je 25 godina. Katolički učenjaci i profesori dobro su uvidjeli, da će ta sveučilišta imati najdublji razlog za opstanak i potpun uspjeh, ako se u njima bude katolička nauka predavala u cjelini i sa višega gledišta, u svim vidovima svojim, i sama za se i u vezi sa svim ostalim disciplinama duha.

Taj je posao bio težak i divski, ali je uspio. Katolički nastavnici čvrsto se i sretno udružili i našli su pomoći kod svojih kolega na državnim fakultetima ili kod nezavisnih učenjaka. Tako su katolička sveučilišta postala žarišta visoke znanosti i prave kršćanske nauke. Imate tu velike i neoborive autoritete u svim naukama. J. Maritaina u filozofiji; svećenika de Brogliea, o. de la Boullayea, o. Mainagea u historiji vjera; oca de Grandmaisona ili o. Lebretona u nauci o postanku kršćanstva; Lapparenta, Branlya Termiera u prirodnim naukama i fizici; Bousselota i Lejay-a u filologiji; La Tour du Pina, de Mun-a, Duthoita u sociologiji; Chenona, Paul Fourniera, Le Fura, Renarda, Yvesa de la Brièrea za prirodno i kršćansko pravo.

Iz katoličkih sveučilišta izlazili su svećenici-profesori kao i profesori naših slobodnih gimnazija, muških i ženskih, koji su svojim dnevnim predavanjima, naročito u Parizu, upoznali širu publiku sa problemima i njihovim rješenjima, te su uzeli u svoje ruke pravac javnoga katoličkog mišljenja. Tako se obrazovala jedna crkvena i svjetovna elita, u kojoj ima ljudi i žena, a ti imadu utjecaja na cio narod.

7. Snažan nutarnji život.

Ali za pravu i potpunu vjeru nije dosta prihvatiti objavljenu istinu; vjera traži moralan i mističan život, bez toga ne može biti uopće ikakav vjerski uskrs. — Ali na sreću imadu čitave legije katoličkih književnika i pisaca, kojih djela odaju pravo nadahnuće, razvijen i bogat unutrašnji život. Imate hiljade mladih ljudi koji znaju da razmišljaju, koji se zatvaraju svake godine za nekoliko dana, da obave duhovne vježbe u samoći, koji se ispovijedaju i pričešćuju često, koji se skupljaju u velike grupe za zajedničku uskrsnu ili koju drugu pričest. „Pred pet mjeseci, služeći službu u Nancyu, vidio sam ih hiljadu i dvjesta, kako dolaze na pričest, a na čelu im. jedan maršal Francuske! Mi nalazimo kod tih sadašnjih mladih ljudi nešto od onoga, što je podržavalo i oduševljavalo njihovu stariju braću u velikom ratu: hrabrost i vjeru, vatrenu želju, da se spasi otadžbina u opasnosti i da se kršćanski podigne.

Nijesu to pretjerani nacionalisti, jer oni istinski žele „Kristov mir u kraljevstvu Kristovu". Taj njihov rad jest „osvajačka životna snaga", koja se oslanja na moralnost i sjedinjenje s Bogom kroz istinu i ljubav. To je pravo kršćanstvo i pravi katolicizam. Katolicizam iskren i dubok.

8. Organizacija katolika — Prijateski odnos Crkve i države.

Istina, velik je dio Francuske još i danas takav, da drugim narodima Francuska izgleda kao nekršćanska zemlja. Napose vlada je liberalna i masonska „Nanovo pridobiti jedan narod, koji je prošao kroz tako strašnu revoluciju, kakva je bila naša, i koji je bio plijen strašnih pokušaja, da se otrgne od kršćanstva — to se ne može postići za jedan dan. Postoje protivničke snage, s kojima treba računati." Lajičke škole još uvijek daju većinu birača, koji su odgojeni u nekršćanskom duhu. Ali je nesumnjiva naša pobjeda. Danas se s poštovanjem prilazi k radovima i djelima katoličkih učenjaka. Poljuljana je danas i pozitivistička i nereligiozna sociologija, koju su htjeli da postave na mjesto morala i religije!

Mnogo je urađeno u praktičnom pravcu. Tu vam dolazi na prvom mjestu silan napredak u organizaciji katoličke omladine i katoličkih snaga. Dok je 1880 godina vladala usamljenost i raštrkanost, glavni uzrok sve žalosti i neuspjeha, danas imamo velika udruženje Francuske katoličke omladine, koje obuhvata školsku, seljačku i radničku omladinu; tu vam je Federacija katoličkih studenata i tolika druga udruženja ili sindikati, koji se izjavljuju za čisto kršćanstvo.

Iznad svih ostalih izdiže se *Narodna katolička federacija,* kojoj je na čelu slavni general de Castelnau, duboki kršćanin i veliki štovatelj crkvene hijerarhije. Na njezinim manifestacijama sudjeluje po 100 hiljada ljudi, gdje odlučno traže, da se poštivaju prava svete Crkve. I široke narodne mase razumijevaju bolje to nego prije.

Ima uspjeha i u samoj vladi: papin nuncij je u Parizu, a francuski poslanik u Vatikanu. Francuska je Crkva opet našla zakonski statut usvojivši nanovo udruženja vjerskog kulta od 1905. godine koja su sad postala biskupijska u skladu sa hijerarhijom. Zatim su se redovnici vratili u Francusku.

Isto tako srdačni odnosi vladaju između Crkve i države, a to se opazilo 1929 .god. prilikom proslave 500-godišnjice Djevice Orleanske, kada se pored Predsjednika Republike vidio papinski legat; još jače na euharistijskom kongresu u Kartagi i t. d. Vlada je još mnogo usluga učinila Crkvi ovo zadnjih godina, a ne može se nikad dovoljno istaći pomoć i njezin susret prilikom osnivanja novih vjerskih središta u čuvenoj (komunističkoj) zoni Pariza. „Bez sumnje, mi smo još daleko, vrlo daleko od onoga, što bi trebalo da bude i što bismo mogli s pravom željeti. Ali nije pretjerano tvrditi, da je struja od 1880 godine danas nestala, suzbijena, i da je katolicizam jedna velika snaga savremene Francuske, Francuske iz 1930. godine".

Francuska je intelektualna elita predobivena za čisto i praktično kršćanstvo, još preostaju narodne mase.

Ovo značajno predavanje Baudrillartovo donio je doslovno u prijevodu i „Vesnik srpske Crkve" u februarskom broju ove god.

I hrvatska je inteligencija mnoga zla i otrova unijela u svoj narod ugledajući u francusku i ostalu evropsku bezbožnu i liberalnu gospodu. Hoće li i ona sad da slijedi tu francusku intelektualnu elitu, da se i ona

gledajući se u francusku i ostalu evropsku bezbožnu i liberalnu gospodu, povrati čistom i praktičnom katolicizmu, vjeri i Crkvi svojih otaca i da spasava hrvatsku domovinu!? (Isp. La Peusée Catholique dans le Monde Contemporain, Paris 1931 str. 45—77). *Dr. O. Knezović.*

* * *

Vjerski položaj u Engleskoj. — *De statu religioso in Anglia.* — J. Scheed je na jednoj konferenciji obdržanoj na *drugoj internacionalnoj katoličkoj sedmici* u Ženevi (15—2/IX, 1930) podao veoma zanimive podatke o vjerskom položaju u Engleskoj. Predavatelj Scheed za sebe kaže da je svoje znanje crpao neposredno iz svoga osobnoga iskustva; jer je kao katolički izdavatelj bio prinuđen da u evidenciji drži sva vjerska izdanja malo veće važnosti; a kao predavač, koji je 3—4 puta na sedmici, držao konference engleskim masama o katolicizmu, imao je prigode da upozna nazore najšire publike.

Scheed dakle kaže da tako zvana *Engleska Crkva* nema skoro nikakve važnosti. Broj pričesti, premda nije ni to siguran kriterij za prosuđivanje vjerskog stanja, spao je na 2. milijuna godišnje, na sveukupno pučanstvo, od 40. milijuna. Svagdje su crkve prazne; engleski kler rapidno se umanjuje; ima već sada 4000 praznih mjestâ, i nema nade da će se ona popuniti. Mase se naroda uopće nikako ne interesiraju za crkvene poslove u Engleskoj.

Najjača je u Engleskoj *Visoka Crkva;* ali je ona silno zaražena modernizmom. Ona doista po vanjštini u mnogočem sliči Rimskoj Crkvi, ali se s njome ne slaže u vjerskim temeljnim naukama. Tako n. pr. mnogi lakše shvaćaju da je papa nepogrješiv, nego da bi nepogrješiv bio sam Isus Krist. Modernizam u moralu je još štetniji. Vjerski moral ne vrši više nikakav upliv na narod. Crkveni moralisti, više se zadovoljavaju da istraže, što već narod radi, pak da mu to naknadno dozvole, nego da ga preventivno upozore na zabrane i zapovijedi.

Obraćenja u masama, u Engleskoj su nemoguća; to s jednostavnog razloga što tamo nema neke vjerske solidne organizacije, koja bi sa sobom u svojoj nauci i dišiplini povezala svoje pripadnike; nè toga u Engleskoj nema. Pojedine grupe, u koliko su grupe, ne smatraju se obvezatnim da u pogledu vjere slijede svoju službenu crkvu, eventualno da se podvrgavaju njezinom šefu. Ja nijesam još našao anglikanca, kaže Scheed, koji bi se smatrao u dužnosti da vjeruje ono što mu njegov biskup predlaže da vjeruje; a i sami biskupi takovu vjeru i ne traže; oni sami pristaju da ne budu uzeti u obzir (da budu ignorirani).

Velika masa naroda naprosto ne vjeruje; nè da je baš ateistična ili svijesno agnostična; ne; ona se za vjersku misao nikako ne interesira, pa niti tako, da bi o njoj ni sumnjala. U moralu slijedi ono, što joj se čini više manje pravedno. Crkveni krugovi nemaju više sile da masu pouče; da ju vode; ali imaju silu da ju razvode. Obitelj koja je kroz vijekove bila u Engleskoj na tako visokom položaju, kako malo gdje, pretrpjela je iza rata toli strašan udarac, da ima glasova koji joj proriču propast. Razvodi braka vrlo se množe, broj porođaja silno pada, a biskupi u svojim konferencijama (u Lampretu) kao da su u stanovitoj mjeri stvorili kompromis sa

VI. Božjom zapovijedi. U takvim okolnostima, obraćenja u masama — kad već mase, svijesno u crkvenoj zajednici organizovane ne postoje — su nemoguća. Tu se jedino pojedinci mogu osvijestiti.

Nekatolička Engleska svjesno je i instisktivno neprijateljska rimskoj Crkvi. Fanatizam, koji mi susrećemo u gradskim pučkim kvartima, imade neku sličnost sa žestokim napadajima, kojima nemaju izbjegnuti ni osobe najboljeg uzgoja. Engleska je izgubila protestantsku vjeru, ali nije izgubila protestanske predsude. Nije se bojati direktnog progonstva sa strane laborista, ali svakako indirektnog; jer socialistična država neće, napose u pogledu uzgoja dozvoliti omeđašenje svoje suverenosti.

Kako će, nas 2½ milijuna katolika, da sa katolicizmom upoznamo 40. milijuna naših sunarodnjaka? Knjigom i živom riječi. Ali u ovo doba kad su dnevne novine brutalnom silom zarobile narodni duh, i kad se općenito, napose vjerske knjige manje čitaju, i najbolje pisane knjige imadu slabu prođu. Napose pak kod stanovite inteligencije, koja je pokvarena novinama; i najbolje katoličko djelo, može veoma malo da djeluje.

Dvajestak valjanih katoličkih pisaca, između kojih osobito Chesterton, Beloc, Alfred Noeys, Tather Ronald Knox se posvuda rado čitaju. Imade do 13.000 obraćenja svake godine; ali i ponor, vjerski, moralni, između katolika i ogromne mase nekatolika sve više zijeva.

Kakva će biti budućnost? Ko bi to znao. Moguće da i naša sjemeništa kriju kojeg budućeg Newmana, ili kojeg budućeg župnika od Arsa, koji bi mogli proizvesti izvanredne promjene, kakove su se već u povijesti zbivale. Moguće, neznam. Ali ono što znam je, da protestantizam zapada a katolicizam se diže, i ja ne poznam nijednog katolika koji ne bi volio da bude Engleska lišena svoje materijalne veličine samo da spasi svoju dušu. Tako Scheed. (Documents de la Vie Intellectuelle, 3e Année 392—401)

Kako bi bilo poučno. korisno kad bi i mi učinili sličnu agnozu o vjerskom stanju katolika. i pravoslavaca u Jugoslaviji. Moguće da bi nas takva diagnoza kad bi ju savjesno i stručnjački proveli, zaprepastila. I naše su crkve na mnogim mjestima malne potpuno prazne; moral, ne samo kod inteligencije već i kod „prostodušnog" naroda pada; i vjerska se savjest gasi; strah Božji u mnogim srcima trne; Božji i ljudski auktoritet gubi na svojoj sili. Sila navike, konservativizam podržava još nekoje kršćanske tradicije; ali koliko ima u njima pravoga vjerskoga duha?

Fr. Ignacij Radić

* * *

Štampa i kulturni boj. *Periodici Catholici et eorum diversae classes* — Svjetski katolicizam proživljava kritične časove. Politički prevrati u 100% katoličkim zemljama izvode se u najbrutalnije vjerske progone. Dok se elita evropske inteligencije oduševljava za katoličke ideale, široke mase radnika i poluinteligencije osvaja pokret ruskih bezbožnika. Španjolska je u plamenu, u Rimu su nedavno javno spalili papinu sliku, iz Litve su protjerali nuncija, u Meksiku su opet oživjeli vjerski progoni... U takvim prilikama tko da se ne pita, kako je to moguće? Zašto je „moćni" katolicizam ovdje tako strašno slab, te nije u stanju da si izvojšti barem toliko prava, koliko ga ima kakvo liliputansko carstvo, Allianee Izraelite ili jedna slobodno-zidarska velika loža?

Katolički publiciste se trude, da nađu najprikladniji odgovor na ta goruća pitanja. I ja sam čitao već mnogo odgovora, ali čini mi se, da je do sada najljepše rasvijetlio to pitanje u Budimpeštanskoj Isusovačkoj reviji „Magyar Kultura" njezin urednik Bela Banga S. J., ženijalni organizator madžarske katoličke štampe, izdavatelj madžarskog katoličkog leksiona u 3 sveska, odlični crkveni propovjednik i najobljubljeniji radio konferencier u Madžarskoj. Banga za sve zlo čini odgovornim nehaj katolika za vlastitu štampu, te ističe, kako bi u takvim prilikama svakom katoliku morala biti na pameti štampa, koja daje pravac svjetskom javnom mnijenju te zauzima među savremenim velevlastima prvo mjesto. Štampa, o kojoj se izrazio Pijo X., da uzalud gradimo crkve, oltare i škole, ako na obranu svega toga ne postavimo jaku štampu. Zar katolici zaboravljaju, što je kazao Bunau-Varille, glavni urednik „Matina", pokazujući na svoju uredničku stolicu: Ce fautenil vaut trois trones (Ova stolica vrijedi tri prijestolja.)

Banga podrobno analizira stanje katoličke štampe u pojedinim državama, te dolazi do vrlo žalosnih konstatacija. Kako stoji prema Banginom mišljenju svjetski katolicizam u pogledu štampe? S malim iznimkama (Holandija, Belgija, Njemačka) dosta siromašno. U jesen je prošla godina dana, što se održala prva međunarodna konferencija katoličkih novinara u Bruxellesu. Pozitivnih uspjeha nema. A da katolička štampa ima važnih problema, koji se moraju riješiti, svjedoči velik interes za tu prvu konferenciju. Zastupano je bilo 36 naroda i prisutni su bili svi kontinenti osim Australije. Takva se konferencija imala održati prije 30 godina i danas bi katolicizam drugačije stajao prema svojim protivnicima! Katolički se novinari ne poznaju među sobom i ne razumiju jedni druge ne samo zbog jezičnih poteškoća, već još više zbog razlike u ukusu, stilu i shvaćanju, u zahtjevima i potrebama, u životnim prilikama i postignutim uspjesima.

Kako izgledaju glavni tipovi katoličke štampe u svijetu? ***Najpoznatiji tip predstavlja njemačka katolička štampa.*** Prvenstvo imaju dnevnici, koji su svi bez iznimke politički i glavna im je tema politika. U tim dnevnicima ima svega, što novinski čitatelji traže: uvodnik, feljton, roman, vijesti, narodno gospodarstvo, umjetnost, znanost. Princip im je, da list mora biti sposoban za konkurenciju. Čitatelj katoličkog dnevnika ne smije da osjeća potrebu, da čita i koji drugi liberalni dnevnik. Katolicizam je u glavnom samo regulator njihova držanja u svim savremenim pitanjima. Ti dnevnici donose prigodice i članke vjerskog karaktera, pogotovo crkvene vijesti, ali samo u kratko raspravljaju o vjerskim i crkveno-političkim pitanjima, već to prepuštaju čisto vjerskim časopisima. Katolički dnevnici nastoje da zadrže i one čitatelje, koji izbjegavaju tkzv. popovske listove. To nastojanje dovodi do toga, da neki katolički listovi iznose samo prikriveno svoj katolički svjetovni nazor te zaposluju i takve novinare, koji istodobno surađuju i u liberalnim listovima. U Holandiji i Belgiji nema takve nedosljednosti, ali u Madžarskoj se često javljaju u katoličkoj štampi ista imena, koja susrećete u liberalnoj pa čak i u židovskoj štampi. Za njemački tip katoličkog dnevnika su karakteristične oznake: velik politički upliv, jaka raširenost i dobra trgovačka podloga, i ako to ne vrijedi baš za sve listove.

Ti listovi igraju važnu ulogu u političkom životu, uspješno konkuriraju nekatoličkoj štampi, pa već time bez sumnje donose mnoge koristi katoličkoj stvari. Takav tip katoličkog dnevnika prevladava u Njemačkoj, Austriji, Holandiji, Belgiji, Madžarskoj te kod slavenskih naroda.

Francuski katolički dnevnici su malo drugačiji. Vodeći list „Croix" tako mnogo tretira vjerska, crkveno-politička i kulturna pitanja, te mnogo puta izgleda kao kakva dnevna revija. Političke i dnevne vijesti stisnute su na minimum, a vijesti iz inozemstva ne donosi uopće. Uz „Croix" ima još čitav skup francuskih dnevnika, koji su u svojoj suštini katolički, ali je njihov katolicizam tako prikriven, da se jedva može otkriti. (Na primjer: „Echo de Paris").

Posve drugi tip predstavlja *anglosaksonska katolička štampa.* Tu vlada princip, da ne treba izdavati katoličke dnevnike, već dostaju sami tjednici. Ti listovi ne donose politiku, sudsku kroniku, gospodarstvo: itd., već daju obilne i to s najsavršenijom novinoskom tehnikom sve ono, što ikako može biti s katoličkog stanovišta važno i zanimljivo. Ta anglosaksonska katolička štampa je nešto posve originalno. S katoličkog je stanovišta odlična, savršeno organizirana, te su katolički svjetski događaji u njoj obrađeni najbrže, najbolje, najtemeljnije, najopširnije i najukusnije. Ta štampa se ne trsi da osvaja, već hoće samo da zadrži svoje katoličke čitalačke mase. Pretpostavlja da je u njezinih čitatelja jako razvijen katolički osjećaj i interes za sva katolička pitanja. Velik je nedostatak te štampe, što su njezini čitatelji upućeni i na čitanje protivničkih liberalnih listova, ako hoće da se informiraju o politici, dnevnim događajima i gospodarskim pitanjima. Napadna je velika raširenost tih katoličkih listova. Američki „Our Sunday Visitor" ima na pr. nakladu od 1,300.000 primjeraka, a londonski „Universe" 110. 000 primjeraka itd. Krivo je mišljenje, da su ti listovi uređivani kao kakvi vjerski glasnici. Ti listovi naprotiv imaju stalne rubrike za katolički društveni život, šport, glazbu, kazalište, film, rimske vijesti itd., a crkveno-političke događaje objavljuju s najvećom žurnalističkom točnošću. Napadan je njihov miran i vedar ton. Rijetko se tuže, već se obično hvale. Malo polemiziraju, a i to čine vrlo otmeno.

Treći tip katoličke štampe je — prema Bangi — najžalosniji. Taj tip je zastupan u državama, gdje uopće nema smisla za ozbiljnu katoličku štampu. To su, slabokroni, nikakvi listići. Sramota za katolicizam. Primitivni počeci, što muče dobru voliu kakvog osamljenog dobričine, ali kompetentni faktori ga ne podupiru. Takvi su katolički listovi u čitavoj srednjoj i južnoj Americi, takvi su do nedavna bili u Španjiji i Portugalu, a uslijed, iznimnih prilika takvi su se još i danas u Italiji. Čovjeka zapanjuje činjenica, da u Italiji sa 44 milijuna katolika nema danas nijednog ozbiljnijeg katoličkog dnevnika, a u Napulju — katoličkom gradu sa skoro 1 milijun stanovnika — nema niti katoličkog tjednika, niti katoličkog mjesečnika! Slične su prilike u latinskoj Americi, gdje uopće nema katoličke štampe od značenja. Mogu se navesti različiti uzroci za tumačenje tog prekarnog položaja, ali nedostatak je ipak vrlo napadan, pa nije samo slučaj, što su baš u tim zemljama već 50 godina stalno na dnevnom redu frasmasonske revolucije i progoni katoličke crkve.

Na katoličkoj se strani općenito opaža u pogledu štampe neka umornost i kukavičluk. To ima osim nerazumijevanja te nepopravljivih propusta i svoj psihološki uzrok. Štampa je vjerna slika kao i glavno sredstvo gospodarske i političke borbe, a katolicizam se ne snalazi niti u današnjem gospodarskom poretku, niti u savremenom političkom životu. Štampa znači danas vrlo često površnost, bezglavost i vrućicu; laskanje instinktima čitatelja, koji imaju pokvaren ukus, vole plitke fraze te kratkovidno, ograničeno i promjenljivo držanje štampe. Često znači štampa lahkoumno optuživanje, ogovaranje, i klevetanje, isticanje krivih lozinki, trčanje za senzacijama i rekordima, jer se vanjština, moć i uspjeh više cijene nego ozbiljne. sakrivene, moralne prirodne vrednote. Stoga Banga zaključuje, da nije nikakvo čudo, ako se u štampi katolicizam ne osjeća tako domaćim kao na pr. židovstvo, koje je u glavnom upućeno na vanjski svijet, te je zato postalo svjetovnim nazorom svih liberalaca, crkvenih revolucionaraca i kritikastera. Nije tek slučajno, da se na pr. protestanti i židovi tako lako nađu skupa u štampi i književnosti.

Usprkos svih tih nedostataka Banga nije pesimista te drži, da bi bio preuranjen zaključak, kao da je katolička štampa u svijetu nemoguća i da ne može postići još velikih uspjeha. Ali svakako treba konstantirati to, što na žalost katkada niti katolički novinari ne će da opaze, da je naime mnogo teže dobro praviti katoličku štampu, nego kakvugod drugu štampu. Tu treba više znanja, više vještine i više uvjerenja nego kod liberalaca Novinar bez uvjerenja lako kaže: Ja nijesam promijenio svoga uvjerenja, samo sam ga pregrupirao", ili: „Pravi su junaci oni, koji i laž uvrste u svoje bojno oružje." Katolički novinar ne smije nikada tako govoriti. Katolička štampa treba da promatra sve stvari i događaje sa stanovišta vječnih, nepromjenljivih, nadnaravnih principa, a uz to mora da budu u dikciji i serviranju baš tako živahna, duhovita, stilski dotjerana i izbirljiva kao i protivnička štampa kojoj je svejedno, što kaže, glavno je, da to bude kazano lijepo i zanimljivo.

Na području katoličke štampe možemo očekivati bitnu promjenu i boljitak istom onda, kada jednom za to kompetentni faktori izdadu lozinku za stvaranje velike, zajedničke društvene organizacije, koja će katolicizam od pojmovnog, apstraktnog i hierarijskog jedinstva preobraziti u socijalnu, defenzivno-ofenzivnu silu, u velevlast i svjetski faktor prvog reda.

Dr. Ivo Kečkeš

* * *

Sličice iz današnjega života. — *(Quelques traits de la vie moderne et la crise mondiale.)* — Nijekati današnju ekonomsku krizu znači živjeti u obilju, ne imati samilosti, ne htjeti pomoći bijednu, ne nahraniti gladna.

Toliki broj mladih i zdravih, prosjaka zadovoljava se sa zalogajem kruha, to mnogo znači.

Uza sve to nikako se nevolje ove krize stvarno ne mogu da porede sa gladnim godinama, kad su ljudi naprosto travu jeli, kako se to stariji sjećaju ili pripovijedaju.

Sa svom nevoljom ima naime danas prosjaka, koji još rano ujutro, a bio je tada suviše, badnji dan, uz komad kruha traže i štogod za prismočiti, jer da se kruh neda sam jesti; koji ne vole kruha nego traže novaca; koji isprošeni kruh prodaju za male novce kao hranu svinjama.

Ipak današnja kriza ostat će u analima povijesti najcrnje zabilježena. Meni ovdje pada na pamet ona: ***vika na vuka — a iza vuka i lisica . . .***

Viče se na nevolju, na bijedu, a zaboravlja se da današnji vijek, mentalitet i javno mišljenje ponešto uvećava, a ponešto i potpuno stvara tu bijedu, gdje ona i ne postoji.

Luksus je silno raširio pojam potrebe. Do sada se je „potrebito" smatralo ono, što je nužno za uzdržavanje života, a danas je „potreba" i ono, što je nužno samo za zadovoljenje modnih zahtjeva, za koje naši stari nisu ni znali a izvrsno su živjeli. Razmaženo čovječanstvo ne može da zadovolji svim prohtjevima modernog života, te zato aždaja luksusa više i jauče da je gladna.

Činjenice neka govore.

Ove pokladne sezone (1932) na jednoj sokolskoj reduti dobila je najveći broj glasovnica za najljepši plesni kostim djevojka, čiji je otac prije 10 dana činio molbu na općinu za milostinju. Na Cvjetnicu ove godine u gradu X nije se moglo kupiti janjetine, jer da su mesari iz većega grad *Y*. pokupovali sve janjce iz okolice grada *X*. Ovo se drugih godina nije događalo. Ergo, grad *Y* uza svu krizu povećao je ove godine potrošak janjetine.

Radili su radnici na jednom vodovodu. Gospodar im obećao pršuta (šunke), kruha i vina, kada dovrše rad. A oni mu poručuju: „Što će nam vino? Ima ga koliko hoćeš, po 2 Din. litar. Neka nam dade prošeka!" A iste ove radnike na svoje uši slušao sam gdje se tuže, na krizu, jer da nemaju rada.

Rekoh, da nezasitna aždaja ne može da začepi sve rupe, koja je luksus otvorio, pa reži i plače, gdjo i nema boli.

Nalazio sam se u nekoj maloj knjižari. Tu je bila i prodaja novina. Jedna djevojčica, nikako nije imala 9 godina, dolazila je tu dnevno kupovati novine, za roditelje. Taj put zaustavila se, te razgleda uskrsne čestitke. „Ah, lijepe li su . . . i ja ću kupiti jednu pa pisati svojoj prijateljici govorila je sama sobom, a čuli su dobro i drugi. Razgleda i i dalje i ponavlja: „Ah, lijepe li su . . . ako mi mama dade dinar, i ja ću kupiti jednu pa pisati prijateljici." —

Jako me interesiralo, što bi to dijete učinilo u slučaju, da joj mama uskrati, dinar, zato je upitam:

„A što ćeš učiniti, ako ti mama neda dinar?"

— ***Onda ću plakati:*** glasio je brz odgovor, kojemu se nijesam nadao.

„Onda će ti zar dati?" prihvatim na to.

— ***Eh, jao bi ti ga se meni bilo, kad ja nebih plakala*** — bio je njezin konačni odgovor.

Pomislim: Bože moj, jedno dijete svijesno hoće, i to joj je pravilo, da plačom iznudi od mame ono, što želi. „Signum temporis!" A što će biti, kad bude djevojka, žena? — Naučila me je ipak nešto, da plač

u današnje doba nije vazda odraz nutarnje boli, nego često sredstvo da se zadovolji svojim željicama.

Prošastog Božića pošao sam da kupim nekoliko čestitaka te čestitam prijateljima. Tražio sam karte sa religioznim sujetom. Toga se danas, na žalost, malo prodaje. Našao sam ih 5—6 u jednoj papirnici. Bilo mi je malo. Ušao sam u drugu i tražim. Prodavačica je zapazila, kako izbirem religiozne karte, pa će mi: „Baš nam je drago, gospodine, što ćete nam kupiti te karte; inače ih nećemo prodati: niko neće dopisnica sa religioznim slikama, pa ni za Božić!" To je bilo u jednom malom katoličkom gradu, (a što bi bilo u velikom i u nekatoličkom?) Zazeblo me je u Srcu!

Razmišljajući o uzrocima današnje krize nije mi mogao izbjeći ovaj nemar i omalovaživanje Isusa u društvu.

Isus je postavljen ***na uskrsnuće*** onima, koji Ga priznaju i slušaju, ali i ***na propast*** onih, koji Ga ne vole i bježe od Njega. Stoga nije začudno što društvo bez Isusa srlja u nevolju, bijedu i propast.

Nalazio sam se još jednom u spomenutoj knjižari. Ista djevojčica došla je po novine. Sve su bile rasprodane. Ostao još jedan primjerak, koji je čitao neki postariji čovjek — do malo pročita, pa će joj ih dati. Starac čita, a djevojčica sva nestrpljiva vrti se, pače i mrmlje. Opazio sam tu neučtivost. Kad je starac ostavio novine, uzmem ih i dajem maloj s riječima: „Evo ti, nosi kući; ali trebaš da budeš strpljiva i uljudna prema starcu." — A ona, dijete od 8 godina, uze novine i sa okretom tijela i svom odlučnošću glasa odvrati: ***„Ja ne volim biti strpljiva!"*** Svi smo se začudili.

Naravno da se na to nije dalo ništa više argumentirati. Isus je rekao: „Ja sam put, istina i život. Ko hoće da ide za mnom . . . neka se odreče samoga sebe." A moderno čovječanstvo, na usta one djevojčice, odgovara Isusu: „Ja ne volim biti strpljiva, ne volim križa, neću trpljenja!"

Dok sam tražio one religiozne dopisnice, izbirao je blizu mene dopisnice i jedan mladić, još sa sela. Čuo je, kakve slike tražim. On izabra jednu pa će prodavačici: „Velečasni traži svete, a ja sam izabrao ovu!" I pokazuje ju. Bila je slika dekoltirane djevojke s posmijehom. Činio sam se kao da čujem i ne vidim. Ali čuo sam i vidio mnogo. Čuo sam i vidio, da čovječanstvo s onom djevojčicom ne voli trpljenja, neće križa, nego da s ovim mladićem izbire „djevojku s posmjehom", voli uživanje, hoće nasladu!

Riješili današnji državnici ovu ekonomsku krizu bilo lako, moderni naraštaj će ipak, još i više, „jaukati od gladi", dok u njemu bude vladao nezasitni moloh luksusa i pûti, a zasitit će se i umiriti, kad se ***povrati Isukrstu*** i to ***Propetomu.***

Ivan Primorac

KNJIŽEVNI PREGLED

BULIĆ MGR. FRANE, *Povodom pedesetgodišnjice jubileja „Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku 1878—1928.* Split 1931. Vlastitom nakladom. 132 str.

Mgr. F. Bulić, jedan od naših najzaslužnijih, najpoznatijih i najistaknutijih arheologa, oprašta se ovim djelcem od svojih suradnika i čitalaca. Povod mu je dala *pedesetgodišnjica „Vjesnika za arheologiju i historiju dalmatinsku" 1788—1928.* Mgr. Bulić u njemu je bio saradnikom od 1878—1883, suurednikom od 1883—1888 upraviteljem, vlasnikom i urednikom od 1888—1924/25. U ovoj reviji mgr. Bulić je štampao svu silu radnja, priloga i vijesti, koje su od vanredne vrijednosti za dalmatinsku arheologiju i povijest. Bogati su njegovi izvještaji o iskopinama u groblju mučenika Dujma i drugova u Manastirinama (1883—1890), mučenika Anastazija u Marusincu (1890—1898), bazilika (1901—1909), poganskog groblja Dôca (1909—1910) i anfiteatra (1911—1917). Njegovi nalazi pobudiše senzaciju u učenom svijetu, tako da se je održao prvi međunarodni kongres kršćanskih arheologa 1894. u Splitu-Solinu.

Pored toga ovaj svezak donosi par lijepih arheoloških članaka o Riderju u Dalmaciji [str. 49—57], o petom staro-kršćanskom groblju u Solinu [str. 58—62], o istraživanju u solinskoj Rupotini [str. 63—68]. Tumači natpis crkvice sv. Martina u Splitu [str. 69—71], nalaze na izvoru Jadra u Kaštel-Sućurcu [str. 72] i t. d.

Mgr. Buliću čestitamo na njegovom radu i želimo, da ga Bog požive na ugled i utjehu mlađih, na čast i ponos našega naroda!

F. J. B.

•

Die heilige Schrift des Alten Testamentes übersetzt und erklärt hgrs. von DR. F. FELDMANN *und* DR. H. HERKENNE. VII. Band. 3/4. Abteilung. *Die Klagelierder* überzetzt und erklärt von P. Dr. THARSICIUS PAFFRATH. *Das Buch Baruch* übersetzt und erklärt von DR EDMUND KALT. Bonn 1932. Peter Hanstein Verlagsbuchhandlung. Broširano cijena Mk. 3.40.

Franjevac dr. T. Paffrath, lektor u Gladbach-Rheydtu preveo je i protumačio Jeremijine Tužaljke. U uvodu (str. 1—11) se dotiče svih važnih pitanja, koja se odnose na razumijevanje teksta. Dokazuje, da je Jeremija Tužaljke spjevao [str. 7]. Najviše mi se dopada, što je krasno preveo tekst prema pravilima hebrejskog pjesništva. Komentar je znanstven, kratak i jezgrovit napisan prema zahtjevima moderne hermeneutike. Prije svake tužaljke donosi perafrazu teksta.

Dr. E. Kalt prevodi i tumači Baruha i poslanicu Jeremijinu prema grčkom tekstu. Uspješnim dokazima brani, da je Baruh auktor knjige [str. 1—5]. Tekst je napisan na hebrejskomu. Origen u Heksaplama govori o hebrejskom tekstu. Sirsko-heksaplarni tekst zabilježio je na mnogo mjesta: „Ovo ne stoji u hebrejskomu (str. 6). Auktor brani autentičnost knjiga,

koju protestanti zabacuju. Tumačenje je temeljno i jedro. Knjiga Baruhova po sebi je lijepa, jer donosi ispovijest grijeha Židova u babilonskom ropstvu i ništetnost idolopoklonstva.

Preporuča se svima ovaj priručni najbolji katolički savremeni Komentar, da se na nj pretplate barem naše biblioteke.

Dr. fra Juraj Božitković

•

GRUENEWALD P. *Dr. Stanislaus O. M. Cap.,* Franziskanische Mystik. Versuch zu einer Darstellung mit besonderer Berücksichtung des hl. Bonaventura. München 1932. Naturrechts-Verlag, G. M. B. H. XI+147 str.

Učeni pisac daje temeljni prikaz franjevačke mistike. Poslije uvoda raspravlja o katoličkoj mistici [str. 1—8] i o mističkim pravcima [str. 8—14]. U glavnom dijelu prelazi na franjevačku mistiku, ispituje njene izvore [str. 15—28] i mistiku sv. Bonaventure [str. 29—126]. U dodatku donosi prikaz njemačkih kapucinskih mistika [str. 127—136].

Knjiga je strukovnjački obrađena prema pravilima historijske metode Meni se čini, da nam ona *dava najsvestraniji i najbolji prikaz franjevačke mistike. Mnogo sam pročitao starih i modernih franjevačkih mističkih bogoslova, no nikakva nijesam našao, koji dublje prodire u izvore franjevačke mistike i sintetizira njenu nauku kao p. o. dr. S. Grünewald.*

Nije iscrpio svu bibliografiju o pitanju. Uteklo mu je nekoliko pisaca, kao n. pr. Tempesti i t. d. Ove malenkosti ne dižu vrijednost djelu.

Dr. fra Juraj Božitković

•

DER GROSSE HERDER: Nachschlagewerk für Wissen u. Leben. 12 Bände und ein Welt — und Wirtschaftsatlas. Verlag Herder, Freiburg in Breisgau. II. Band: *Batterie* bis *Cajetan.* Mit Textbildern u. 36 Rahmenartikeln. (vl. S. 1728 Sp. Text und 146 Sp. Beilagen: 152 mehrfarbige Pläne, 8 mehrfarbige Kunstdrucktafeln, 13 Schwarzdrucktafeln, 2 Offentafeln und 5 Tiefdrucktafeln.) 1932. In Halbleder mit Kopffarbschnitt 34.50 M., in Halbfranz mit Kopfgoldschnitt 38 M.

Moderno vrijeme, gdje se sve tako brzo razvija, gdje su stvorena tolika nova otkrića, treba i savremenih, novih djela, koja će nas o svemu brzo i tačno izvijestiti; a ne samo nove nego i stare tekovine treba da nam budu pristupačnije prikazane nego li je to bilo do sada. „Der Grosse Herder" odredio je da nam učini tu veliku i lijepu uslugu.

Široko i veliko je polje savremenog i starijeg znanja, pa je stoga velik i pohvat, kog se je prihvatio „Der Grosse Herder". I mi možemo samo željeti da ga sretno kraju privede. A mnogo toga nas o tom osiguraje: i ostali leksikoni, izdati u Herderovoj nakladi, i brojni i vrsni saradnici, koji su se latili tog posla, posebice način, kojim hoće da dođu do cilja. Pozornost je svraćena ne samo nagomilavanju činjenica, kao što to znade biti u leksikonima, nego posebice njihovoj praktičnoj primjeni na život. Time se naročito ističe „Der Grosse Herder", a to je od velike važnosti za život. Time se on odlikuje među svim ostalim leksikonima.

Na taj način i u tom pravcu obrađuje sve probleme duševnog, gospodarskog, umjetničkog, političkog, socijalnog, ličnog i religioznog života. Isto tako daje jasno upute u zdravstvenim pitanjima, u kućanstvu i svakidašnjim potrebama, te uopće za vas praktični život i rad.

Svaki predmet o kom se tu radi, a koji se može prikazati u slici, ima fotografsku ilustraciju, te to mnogo pomaže brzom i tačnom razumijevanju dotične stvari. I tako nalazimo ilustracije na svakoj stranici i to redovito po više njih. Dosta je spomenuti da će ih biti 20.000 u12 svezaka i da su dotjerane po najnovijoj tehnici. Tako imamo zorno prikazano mineralno, bilinsko i životinjsko carstvo te sve moderne izume u njihovu postepenom razvoju.

To su bila temeljna načela pri obrađivanju prvog sveska, a na njima je zasnovan i obrađen i drugi, koji je netom izašao, a koji se proteže na materiju između Batterie i Cajetan. Ako još spomenemo da je papir, boja slika, čistoća sloga i uvez prvoklasan, onda će to biti jedan od najboljih savremenih leksikona. Mi ne možemo nego željeti da izdavači što prije svrše ovako stručno zamišljeno i započeto djelo.

Dr. O. Bože Vuco

•

M. GRABMANN, *Die Werke des hl. Thomas von Aquin.* Eine literarhistorische Untersuchung und Einführung. Zweite vollig neugearbeitete und vermehrte Auflage. (Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters. Bd. XXII, Hft I—2). Münster i W., *Aschendorff,* 1931. In —8⁰, XV—372 p. M. 17.45.

Sve tamo od srednjega vijeka mnogobrojni su pisci nastojali da pronađu autentična djela sv. Tome. Istina, nije uopće nikada bilo sumnje o autentičnosti velikih, klasičnih djela Anđeoskog Naučitelja. Pitanje je bilo postavljeno što se tiče djela nazvatih „opuscula".

Ta su djela s više gledišta od velikog značaja i pitanje njihove autentičnosti doprlo je do naših dana nerješeno. U novije vrijeme objelodanio je O. Mandonnet djelo o autentičnim spisima sv. Tome (drugo izdanje 1910). Mnogi su mislili, da je stoljetni problem konačno riješen. Međutim se je Mgr Grabmann stavio na drugo stanovište. Do u tančine je proučio svaku tvrdnju O. Mandoneta, i rezultat svoga istraživanja izdade na svijetlo god. 1920: „Die echten Schriften des hl. Thomas von Aquin". Ovo djelo, koje je imalo polemični karakter, ubrzo bijaše raspačano. I od toga vremena O. Mandonnet, O. Synave O. P., Fr. Pelster i drugi objelodaniše razne rasprave o djelima sv. Tome. Sam Mgr. Grabmann dalje je nastavio sa svojim proučavanjem. I tako na temelju tog istraživanja Münhenski profesor htio je da preuredi svoje djelo štampano nazad jedan decenij. On je učinio jednu krasnu sintezu rezultata dosadašnjeg proučavanja djela sv. Tome s literarnog gledišta.

Djelo je razdjeljeno u četiri poglavlja. U prvom poglavlju Mgr. Grabmann potanko opisuje razne pokušaje od svršetka srednjeg vijeka pa do danas, da se pronađu autentična djela sv. Tome. Tu je iscrpljivo i s kritičnim bilješkama naznačena bibliografija o predmetu. U drugom i trećem poglavlju proučaje dva kriterija, kojima se može da riješi problem:

nemoć znanosti, ne bi onako površno naklapao (91; 116; 143). Kao kakav romanopisac piše kad govori o snazi, kojom je Isus liječio, o Njegovim čudesima i kako su ona danas razumljiva (127; 140—141), a još neozbiljnije i sa nevjerojatnim neznanjem, kad govori o nekakvim legendama, koje da su se splele oko Isusa (127);. Gdje je našao da je Isus liječio samo one koji su u Nj vjerovali (128)? Opet pisac ne zna ono, što se svake godine zbiva u Lourdesu i drugdje u katoličkoj Crkvi, kad onako odpasa piše o moći svetih ljudi (146).

U knjizi ima lijepih opazaka o vrijednosti života, o uplivu duše na tijelo ali se inače opaža slaba i historijska i filozofska naobrazba, i to je uzrok što pisac ne zna toliko činjenica i da je druge neispravno prosudio.

Dr. B. Vuco

•

FRANCISKA DRANE O. P: *Duh dominikanskog Reda,* prikazan i osvjetljen primjerima iz života njegovih svetaca i blaženika, izdanje Naklade „Istina", Dominikanski Samostan, Zagreb, Kažotićev trg 4., str. VIII. — 328, u osmini, cijena Din, 40. — Engleska auktorica velikom plastičnom snagom opisuje narav i bit dominikanskog Reda. Ne čini to učenim razglabanjem, već zornim i sugestivnim iznošanjem činjenica, događaja iz života dominikanskih svetaca i blaženika, u kojima se očituje duh Reda. Zato se knjiga čita poput ugodnih romana. U prvom dijelu iznosi temelje svetosti dominikanskog Reda, u drugome pobožnosti vlastite ovome Redu, a u trećem dnevni život u dominikanskom samostanu. Tko želi, da upozna temeljito dominikanski Red, neka uzme i čita ovu lijepu knjigu. Ali duh dominikanskog Reda, jest duh redovnički, duh savršenstva kršćanskoga, duh Kristov, i zato ne samo dominikanci i oni koje interesira dominikanski Red, već svaki koji želi da čita solidno i zdravo duhovno štivo, svega toga će naći u ovoj krasnoj i bogatoj knjizi. Hrvatsko izdanje odlikuje se lijepim prevodom, lijepom i ukusnom opremom i na vrlo finom papiru tiskano.

•

VIDAKOVIĆ Ž. SLOBODAN, *Tuberkuloza i sifilis* sa gledišta socijalne politike. Sa predgovorom Dragiše Lapčevića. Izdanje S. B. Cvijanovića — Beograd. Cij. 20 D.

Akademski knjižar S. B. Cvijanović češće izdaje knjige koje imaju cilj da podignu moralni niveau naroda. U tome njemu ide čast među drugim izdavačima, koji više puta izdaju otrov socijalnome i moralnome životu. I gornja knjiga, koju je napisao S. Ž. Vidaković sa gledišta socijalne politike imala bi da pomogne moralno pridizanje naroda.

Knjiga ima, osim uvoda Dragiše Lapčevića, dva dijela: tuberkuloza sa gledišta socijalne politike (str. 11—83), sifilis sa stanovišta socijalne politike (85—112). Te dvije strašne bolesti sa njihovim užasnim posljedicama, opasnijim od najkrvnijih zatvora opisuje pisac laganim stilom u formi eseja. Posebno se obazire na Beograd, koji da je najtuberkulozniji grad na svijetu. U Beogradu i u čitavoj zemlji sifilis je u neprekidnom

širenju. Dosad je sifilis zvan „gospodskom bolešću", a sada je raširen kod najširih narodnih slojeva. Iznosi lijekove protiv jedne i druge bolesti.

G. Vidaković hoće da se pokaže širokogrudan, ali je začudo, kako se ne može da otrese predrasuda svoje pravoslavne vjere. Govoreći o povjesnom razvoju sifilisa kaže: (sifilis sretamo i u srednjem veku, kada avinjonske pape drže čitave grupe prostitutskih domova i pribiraju zavidne prihode njihove..." On zagovara, da se ženama povjeri kontrola nad prostitutkance, jer da bi to žene bolje vodile. Samo, veli g. Vidaković: „ženama se ne sme verovati u pitanjima verskim. Tu su one zaostale i tradicionalne. Zbog toga su i najnapredniji političari protiv toga da se svima ženama dadu politička prava u zemljama u kojima su one pod dominacijom klera. Taj je slučaj sa muslimanskim ženama kod nas i jednim delom katoličkih" (str. 107).

Z.

•

MESCHLER, Moritz, S. J.: *„Das Leben unseres Herrn Jesu Christi, des Sohnes Gottes, in Betrachtungen"*. Neubearbeitet von Bernhard van Acken, S. J. 3 Bände. Freiburg i. Br., Herder. — Cijena: 14,50 Mk. ili vezano 19 Mk.

I. svezak (XXII i 560 strana) 1931. Cijena: 5,30 ili vezano 6,80 Mk; II. svezak (IV i 534 strana) 1931 Cijena: 5, — ili vezano 6,50 Mk; III. svezak (IV i 454 strana) 1932. Cijena: 4,20 ili vezano 5,70 Mk.

Početkom ove godine izašlo je novo izdanje klasičnog Meschlerovog „Leben Jesu". Djelo je bez sumnje čitavoj javnosti dovoljno poznato, zbog čega odustajem od točnog prikaza sadržaja.

Uvjeren sam da svi poznavaoci ovog djela oduševljeno pozdravljaju ovo novo izdanje.. Znamo kako je karakter našeg Spasitelja u mnogim sentimentalnim molitvenicima i na mnogim slikama nažalost jednostrano, često čak i krivo prikazan. Sasma drukčije razumio je Kristovu Ličnost veliki P. Meschler. Sav svećenik i redovnik, revan asketa, koji je iz dana u dan razmatrao o Kristovim mislima i namjerama, o Kristovim principima i ciljevima i koji nije napisao ni jednu riječ, koja ne bi bila plod savjesnog i dubokog razmatranja samog evanđelja — samo kao takav, velim ,mogao je sasma prodreti u duh Kristov. Njegov lijepi jezik, njegova jednostavnost u stilu, njegova logična dosljednost i povjesna ispravnost u prikazu misterija, njegova znanstvena solidarnost i točnost u službi praktične religiozne svrhe — sve to stvara vjernu sliku utjelovljene Riječi, čiji sjaj djeluje na nas u svoj jednostavnosti kao grandiozno svjedočanstvo Božje ljubavi prema nama.

Dva sveska prijašnjih izdanja razdijeljeni su sad iz čisto praktičnih razloga na tri sveska manjeg formata i mogu se također posebno dobiti. Osobito valja istaknuti tehničke odlike u pogledu štampe. Kao što u predavanju naglasak pomaže razumjevanje i kao što promjena u jačini glasa čuva slušače od umora, tako su i ovdje na analogan način važnije misli istaknute promjenom tiska i veličine slova, i to na ugodan način. Time je dispozicija gradiva još mnogo jasnija nego u starijim izdanjima.

Dr. Vilim Keilbach

BEHM, HANS WOLFGANG, *Schöpfung des Menschen. Revolution um Charles Darwin und sein Erbe.* Str. 247. Verlag Koehler & Amelang, Leipzig. 1929. RM. 5. — Darwin je mnogo prašine uzvitlao svojom teorijom o razvoju. Ali mu nasljednici nijesu ostali pri njegovim, inače reserviranim i hipotetičnim tvrdnjama. Pošli su dalje. Izmislili su nekakve činjenice te o njima razvili tumačenja i teorije i postavili teze, kojima su diskreditirali i sebe i bacili crnu ljagu na samu znanost. Jedan od takih Haeckel, koji je imao i ima nekih sljedbenika. Poznata su njegova krivotvorenja, koja je otkrio Brass, kao što je poznato, da je i sami Haeckel priznao da je krivotvorio činjenice, a poznato je i to što je o njegovu znanstvenom radu govorio Paulsen, Chwolson i drugi. Darvinizam nije ni izdaleka djelo Darwinovo nego Haeckelovo i družine. Stoga Darwin i nije toliko odgovoran za sve nelogičnosti i falsifikate, koliko Haeckel i drugovi.

Behm je u svom djelu iznio sva novija nagađanja o postanku i razvoju čovjeka. Ovdje se ponovno vidi kako su neosnovane sve teorije o nekakvom razvoju čovjeka iz životinje. Čovjek ima svoju prošlost, živi svojim životom kroz svu povijest zemlje. Ustroj našeg tijela, uspravni hod, osobitost naše krvi i mnogo drugog kaže nam, da mi nemamo ništa zajedničkoga sa majmunom. Darvinizam ne može za se svojatati iskopine kao neandertalskog, jahvanskog, dordonjskog, krapinskog čovjeka i druge stare ostatke. Da čovjek nema ništa sa životinjom kaže nam i četverostruka odlika, koju ima on sam, a nema ni majmun niti iko: vjera, savjest, želja za znanjem, i umjetnički osjećaj. A to nam kaže u isto vrijeme da smo mi od Boga. Tako Behm završuje svoje djelo, služeći se riječima O. Ernsta von Baera.

Iako Behm posvuda ne stoji na našem kulturnom stanovištu, ipak će ovo djelo, radi spreme i ozbiljnosti, kojom je obrađeno, pomoći da se raspršе neke neznanstvene teorije, koje su se splele oko čovječjeg postanka i života.

Dr Božo Vuco

•

LAUB ALFRED, *Seelenabgründe.* Fehlentwicklung und Heilbehandlung des Charakters in Erziehung und Selbsterziehung. (VII—191). Herder, Freiburg in Breisgau und Wien 1, Wollzeile 33. 1932. M. 3.60; vez. M. 4. — Imamo dosta veliku literaturu, koja proučaje razne vrste poremećenog duševnog stanja i gleda lijek. Djela A. Lauba imaju u tom pogledu naročitu važnost. Sva potrebna sprema spojena sa dugogodišnjim iskustvom i ozbiljnim proučavanjem, pribavili su mu veliko znanje i potom auktoritet u ovim pitanjima. U knjizi pod gornjim naslovom obrađena su razna pitanja iz ovog područja: Potreba duševnog poznavanja i individualna psihologija; onanizam; homoseksualnost; histerija; tvrdoglavost i razna druga pitanja.

Materija o kojoj se tu radi dosta je teška, ali ju je auktor znao prikazati zgodnim načinom, pa se lako čita. Ima i zdravog humora. Knjiga će u mnogom podučiti i ublažiti pokoju bol: pisana je u savremenom duhu, za savremene potrebe.

Dr. B. V.

KLUG, Prof. Dr. IGNAT, *Willensfreiheit und Persönlichkeit.* Moralpsychologische Vorträge. Str. 124. Ferdinand Schöning, Paderborn. 1932. RM. 3. —; vez. 4.50. — Velika je naša odlika što uz razum imamo i slobodnu volju, te se time dižemo iznad ostalih bića oko nas. Važnost slobode vidi se osobito onda, kad se radi o našem moralnom vladanju, o zaračunavanju naših djela: utoliko nam se opisuju, ukoliko smo ih slobodno proizveli. K tomu dobro su poznate u kriminalistici struje, koje gledaju smanjiti ili zanijekati slobodnu volju.

Jer je slobodna volja za nas tako važna, to je važno da znamo što je ona, koje su joj pretpostavke i uslovi, kako se pokazuje. Važno je i to da znademo može li je nešto ometati, umanjivati, ili možda dokinuti naš slobodni rad. Dakle, koje su zapreke slobode. I onda koje su metode uzgajanja slobodne volje. — Na sva ova pitanja odgovara nam poznati savremeni psiholog i patalog Dr. Klug. Njega za to rese odlike kao rijetko koga u tom pogledu. Dobra filozofska naobrazba kao i dugo bavljenje baš patološkim pojavama, te proučavanje njihove naravi, uzroka i posljedica, kao i srestava za liječenje ovih bolesti.

Knjiga je zgodna za uzgojitelje. U njoj će naći osvijetljenih dosta nejasnih točaka i dobar savjet u zamršenim pitanjima. *Dr. B. V.*

•

WILBERT Dr. AUGUSTIN, *Frohe Botschaft. Homilien über die Evangelien der Sonn und Feiertage.* Bd. I. Die Sonntage des Weihnachts-u. Osterkreises. Str. 248. Verlag Gebr. Steffen, Limburg an der Lahn. 1931. RM. 3.80. — U savremenoj homiletskoj literaturi ima dosta boljih i slabijih priručnika. Ovaj, što nam ga daje Dr. Wilbert spada među bolja današnja homiletska djela, i to s više razloga. Već samo ime spisatelja, koji je toliko poznat i obljubljen, naročito u Njemačkoj, o tom nas uvjerava. Prije svake homilije stoji tekst dotičnog evanđelja. Svugdje se opaža da pisac dobro poznaje sv. Pismo, smisao liturgije kao i topografiju sv. Zemlje. Prikazivanje je zorno, te nam se kadikada čini da smo tamo, gdje se je koji čin zbio. Tumačenje raznih perikopa i praktična primjena nijesu izvještačeni, već su, pomoću zdrave egzegeze izvadeni iz samog teksta, te tako dolazimo do pravog smisla sv. Pisma. Uz to mu je jezik dosta lagan i pristupačan, pa ko želi imati lijepo homiletsko tumačenje nedjeljnih evanđelja, može slobodno uzeti ovu knjigu. — Svezak, koji je pred nama odnosi se na evanđelje od prve nedjelje Adventa do šeste po Uskrsu.

Dr. B. V.

•

LEHRCHER LUDOVICUS S. J., Institutiones Theologiae dogmaticae in usum scholarum. Vol. I—IV. Typis et sumptibus Feliciani Rauch, Innsbruck. — U zadnjem broju (N. R., br. 2. str. 174—175) dali smo prikaz i ocjenu ovog vrsnog djela. Nehotice nije spomenuto gdje i kod koga se može nabaviti. Naglasujemo da je izdavač Fel. Rauch, Innsbruck.

Dr. B. V.

VJESNIK

Euharistijski Kongres u Sarajevu. — Da se što veličanstvenije proslavi 50-godišnjica otkako je u Bosnu uvedena redovita crkvena hierarhija, inicijativom preuzv. nadb. Dra I. Šarića određeno je da se 2—5 lipnja ove godine održi u Sarajevu diecezanski Euharistijski Kongres. U jeseni 1931. g. bosansko-hercegovački biskupi zaključe da kongres u Bosni bude pokrajinska katol. manifestacija čitave Herceg-Bosne. U prosincu 1931 g. sastavljen je i mjesni odbor za organizaciju kongresa, kome je na čelu g. M. Poljak, a u kojemu kao podpredsjednici i odbornici u 12 sekcija sudjeluje više od 70 najuglednijih sarajevskih katolika. U počasnom odboru su i Preč. franjevački provincijali Bosne i Hercegovine. Preuzv. g. nadbis. Dr. I. Šarić izdao je 17 siječnja t. g. proglas na vjernike vrhbosanske nadbiskupije, u kojemu službeno najavljuje kongres. Zanosno i oduševljeno poziva sve svjesne Hrvate-katolike Bosne i Hercegovine da dođu u bijelo Sarajevo, da izraze osjećaje vjere, odanosti ljubavi i zahvalnosti Euhar. Spasitelju, koji je našim ocima davao snagu i oduševljenje u doba ropstva i stradanja. Nadbiskup se nada da će kongres posjetiti i katolici iz drugih krajeva, te da će to biti opće poslanstvo naše Domovine Euhar. Bogu. I zbilja u tom se smislu razvio sav kasniji rad: pozvani su na kongres svi biskupi i apost. Nuncij. u svim biskupijama određen je jedan svećenik kao odborski povjerenik. Odbor je zamolio od ministarstva i popust na parabrodu i želježnici... Izrađene su također spomen-medalje u umjetnom zlatu, na kojima je utisnuta sarajevska katedrala s Euharistijskim simbolima. U veljači je izdan posebni plakat s proglasom koji je potpisan od svih članova počasnog i mjesnog odbora pripravnog, te je razaslan po svim hrvatskim krajevima... — Za vrijeme kongresa biće svaki dan: javno zborovanje, pontifikalna sv. Misa i blagoslov, klanjanje, služba Božja i propovijedi u svim crkvama. Od subote na nedjelju biće u katedrali noćno klanjanje, a ponoćke u svim crkvama. Preko kongresa držaće se još mnogo drugih religioznih priredaba... — Kongres će zaista biti snažna vjerska manifestacija Bosne Ponosne i Kršne Hercegovine, i početak kat. obnove u tim krajevima. Biće to ujedno izraz odanosti našega Hrvatskoga katoličkoga naroda prema Euharistijskom Spasitelju i Kat. Crkvi. I mi svakome preporučujemo da se djelom ili barem molitvom pridruži ovom katoličkom slavlju.

Novi fakultet na Kat. universi u Milanu. — (Nova facultas in universitate SS. Cordis Mediolani.) — U svom kratkom vijeku ovaj visoki zavod, posvećen Presv. Srcu Isusovu, pokazuje dosta bujnosti i života. Broj učenika dnevno

napreduje. U dva fakulteta i pripojenim školama dosegao je danas broj od 1247. Fakultet prava ima ih 226; fakultet književnosti i filozofije (Lettere e Filosofia) 254 i viši zavod za učitelje (Istituto superiore di Magistero) 530; razne druge škole i tečajevi priključeni universi 237=1247. U ovom prvom desetgodištu (1922—1932) pristupilo je universi i mnogo vrijednih i poznatih sila. Rektor je dr. o. Augustin Gemelli, o. F. M. poznati učenjak i organizator prvoga reda. Malo po malo universa raste i množe se fakulteti. Prošlih dana u službenoj Gazzetta ufficiale od 2 februara 1932 objavljen je kr. Dekret izdan 29/10 1931, kojim se škola političkih, ekonomskih i socijalnih znanosti pretvara i uzdiže na stepen fakulteta političkih ekonomskih i trgovačkih znanosti. U spomenutom dekretu određena je uredba i djelovanje ovog fakulteta, a sam fakultet otvorit će se službeno novom školskom godinom. Sad se priređuje nova zgodna i prostrana zgrada universe na trgu S. Ambrogio. Negdašnji glasoviti cistercitski manastir, a u zadnje vrijeme vojna bolnica, povraća se svom prvašnjem arhitektonskom obliku i udešava se za dvorane, biblioteke i razne laboratoriume universe. Novi fakultet imat će tri grane: grana političkih, grana ekonomskih i grana komercijalnih znanosti i iz svake ove grupe može se postići doktorat. (laura). Predavanja će trajati četiri godine, a u fakultet mogu se upisati učenici sa ispitima zrelosti srednje klasične i srednje realne škole. Milan je znamenito središte industrije i trgovine i zato je novi fakultet baš kao otvoren za mladost, koja će se moći posvetiti nesamo raznim diplomatskim i državnim višim zvanjima nego i višim službama u industriji i trgovini. Katedre na fakultetu brojne su i tako udešene, da slušatelji mogu steći potpunu kulturu u svojoj struci. Uz ovaj novi fakultet u misli su rektora i biskupâ još neki drugi fakulteti kao škole statistike itd. koji odgovaraju potrebi i prilikama velegrada, kao što je središte Lombardije. U Milanu se bez buke i hvastanja radi. Katolici su u ovo deset godina postigli, zauzimanjem srčenih i umnih ljudi, ono o čemu su prije tek mogli sanjati kao o dalekoj budućnosti!

Jubilejska literatura o sv. Antunu. — Radi nastalog spora prošle godine među Svetom Stolicom i fašističkom vladom u Italiji nije se mogla jubilejska proslava Sveca svijeta, sv. Antuna, u godini 1931 proslaviti dolično kako, se vas svijet spremao. Pogotovo zaostala su mnogobrojna pa i naše hrvatsko hodočašće. Ta praznina biće ove godine ispunjena i naknađena. Papin delegat za svečanosti u Padovi imenovan je u osobi jednog kardinala. U svibnju i lipnju doći će mnogobrojna hodočašća iz inozemstva. Upada u oči velika i raznovrsna literatura koja je već izašla o našem Svecu. Nekoju od nje evo i navodimo. Dr. Filip Conconi: La legenda di S. Antonio di Padova. — Mons.

Benedetto Neri: Sermoni di S. Antonio. — Prof. Giovanni Soranzo: Il profilo di S. Antonio di Padova. — Verano Magni: Il Santo dei Miracoli. — Nello Vian: Frate Antonio il mio Vescovo. — P. A. Salvino O. S. B. Sant' Antonio di Padova. — P. Fachinetti: Antonio di P., il Santo del popolo. — G. Marchetti-Fercante: — Antonio di Lisboa. — G. Bellincini: La parola e l'anima del Santo di Padova. Ovo spomenusmo samo talijansku literaturu, za kojom ništa ne zaostaje njemačka, francuska, španjolska, američka. — Svetac svijeta bio budilac kršćanskog života po svemu okolišu zemaljskom!

Smrt Adolfa-Alfreda Tanquerey. — Na 21. veljače o. g. preselio se u vječnost sulpicijanac O. Tanquerey, poznati savremeni bogoslovac i pisac uvaženih bogoslovskih udžbenika. Pripadao je francuskoj svećeničkoj Kongregaciji sv. Sulpicija. Tu je svećeničku Družbu u 16. vijeku osnovao pobožni i učeni Olier da se brine oko duhovnog odgoja francuskog klera i njegove naobrazbe. O rajnom O. Tanq. svak priznaje da je u svom životu vas bio posvećen zadatku svoje Družbe. Neprestance od god. 1878 pa do 1915 bio je profesorom dogmatike i moralke u Baltimoru u Americi, u Rodezu i pariškom sjemeništu Saint-Sulpice. Zadnjih godina preuzeo je upravu glavne Kuće odgoja svoje Družbe — Solitude (Seminaire) d'Issy kraj Pariza. U Americi, u Francuskoj, a i po čitavom katoličkom svijetu poznati su i priznati Tanq. bogoslovski udžbenici Synopsis Theologiae dogmaticae i Syn. Theo. Moralis. Ovih djela imaju i Brevior Synopsis. Bit će da je još više poznato Tanq. djelo Précis de Théologie Ascetique et Mystique. Izvanredna odlika Tanq. djela, je da se u njima ističe vanredna bistrina, jedrina i naučenjačka jednostavnost. Dva prva djela doživjela su do 30 izdanja, a treće mu kola čitavim svijetom u preko 100.000 primjeraka, prevedeno na sve veće jezike. U profesorskoj službi O. Tanq. umio je nauku navrćati na nadnaravni duhovni život svojih učenika. To nam svjedoče i mnoga njegova djela asketsko mističnog sadržaja, koja se dosta čitaju i u krugovima laičke inteligencije. Bio je ustrajni pobornik teze da je svaki i obični kršćanin općenito pozvan po milosti Božjoj na mistično duhovno savršenstvo. Preselio se u vječnost u 78 god. života. Po trećem Redu bio je duhovno dijete sv. O. Franje.

Naučenjački rad Pape Pija XI. — Na 22 ožujka o. g. predstavnici velike talijanske knjižare Libreria Editrice Fiorentina prikazali su na dar Ocu kršćanstva knjigu „Scritti Storici" di Mons. Achille Ratti, u kojoj knjizi sabrane su sve povjesne naučenjačke radnje sadašnjeg Pape Pija XI, što ih je On napisao kao historik prije nego li je stupio na Stolicu sv. Petra. Ima tu brojem 26 naučno povjesnih radnja. Sabrane su u tu posebnu knjigu, da budu pristupačne širokoj javnosti. Na prvom

redu poredani su sastavci koji čitaoca više potiču na kršćanski duhovni život, ili slave kat. Crkvu, te ulijevaju pravu ljubav prema domovini. I ta je nakana ove knjige da pruži nove dokaze kako katolički svećenici nijesu samo pijoneri vjere nego i solidne znanosti, pače u čovjeku živa i produbljena vjera potiče ga da, prema prilikama i zvanju, rado se bavi kojom naravnom znanošću, jer svaka objektivna znanost potječe iz vječne Istine koja je idejni i tvarni Prauzrok svega što jest. Lijepo je to istakao Pijo XI u enciklici o reformi na katoličkim sveučilištima, počimajući svoje znamenito pismo naumice sa riječima „Deus scientiarum". Koliko je u svakoj znanosti istine, toliko je u njoj i Boga. Sve su znanosti bliže i dalje kćerke istinitog Boga.

Iz statistike katoličkih misija. — Katoličke misije koje šire svetu vjeru Kristovu među neznabožačkim narodima pravo su mjerilo istine i svetosti opće čovječanske Crkve koja je samo katolička Crkva. Misijonarstvo je prva ekspansivna snaga katoličke Crkve. Oko jednu miljardu je pogana, među kojima djeluju misijonari. 500 je crkvenih Redova muškog i ženskog spola što djeluju u misijama. Posvećeno je misijonskom životu svećenika 12.959, braće laika 5.112, časnih Sestara 28.909, katekista 51.686, učitelja škole 36.679. Pola milijona nevjernika obraćaju se godišnje na katoličku vjeru. Ima 309 sjemeništa, a 3.003 urođenih sjemeništaraca. U misijama ima osnovanih, industrijskih i drugih nižih škola 31.418 sa 1.521.700 učenika. Srednjih je škola 1.117 i 178.444 učenika. U misijama je 5 sveučilišta, na kojima uči 1.107 sveučilištaraca. Profesijonalnih škola ima 836, a na njima studenata 29.348. Kroz godinu dana prime misijonske Ubožnice 283.503 bolesne sirotinje. Liječničku pomoć i lijekova dobivaju na godinu 11.066.740 pogana. Dječjih je sirotišta 1.527, a siročadi 81.240 Gubavišta ima 81, u kojima je smješteno 14.066 gubavaca. Samo životvorni duh Kristov može organizirati i uspješno podržavati ovo djelo katoličkog misijonarstva. Jedino sa misijonarstvom prodire u svijet i kultura i civilizacija, kako pokazuju sadašnja Evropa i Amerika. (Le Missioni Francescane, Roma, Via Merulana 124, marzo 1932).

Gradnje crkava po većim gradovima. — U svijetu po katoličkim gradovima osjeća se oskudica crkvenih bogomolja. Ne samo da gradovi se napučavaju, već kako se budi vjerski život, opaža se potreba većeg broja crkava. Na primjer, naši sredovječni gradovi Split, Trogir, Šibenik koliko li su imali crkava, kad još nijesu imali niti polovicu današnjeg pučanstva? Broj crkava i njihov uređaj barometar su vjerskog života. Oskudica u crkvama po većim mjestima uvijek teško tišti duhovnu pastvu. To je razlogom da na primjer u Parizu, Pragu imaju posebna društva za promicanje izgradnja crkava. Pariški kardinal Verdier izdao je naročito pismo i pobudu odboru, kojemu je na čelu

viceadmiral Lacaze, a zadaća, je odboru da kvartir Cygne d' Enghiem providi potrebnim crkvama i da podigne spomen crkvu Notre Dame des Missions kao uspomenuu na uspjeh misijske izložbe na kolonijalnoj izložbi, koja je prošle godine održana u Parizu. I Česi nastoje da ovogodišnje jubilarne svečanosti u slavu blažene Anjeze iskoriste u izgradnju novih crkava za potrebe praških katolika.

Dostojna spomen na Encikliku „Rerum Novarum". — O. Gemelli-u uspjelo je da nastojanjem katoličkog sveučilišta Srca Isusova u Milanu nakladna knjižara „Vita e Pensiero" objelodani ove godine veliku knjigu na spomen 40 godišnjice slavne enciklike Leona XIII. „Rerum Novarum". U njoj je O. Gemelli O. F. M. sakupio 32 svjetska naučenjaka talijanskog, njemačkog, francuskog engleskog, spanjolskog jezika, koji na temelju te Carta Magna socijalnog pitanja ispituju sve probleme aktuelnog socijalnog pitanja (Soc. Ed. „Vita e Pensiero", Milano, 50 lira). Među raznovrsnim člancima što su ih napisali ponajbolji savremeni katolički socijolozi, upada u oči i članak „Socijalna važnost sv. Franje asiškog", što ga napisao Jacob Strieder, profesor povjesti ekonomije i ekonomske geografije na svučilištu u Monakovu. Pisac se bavi povjesno socijalnom važnosti asiškog Ubožara.

Iz proslave 200 godišnjice slavnog Washingtona — Amerika i vas kulturni svijet slavi ove godine velikog amerikanca Washingtona. Ni američki katolici neće da u tom išta zaostanu za ostalim svojim sunarodnjacima. W. je sve svoje zamjerno vojničko i politično djelovanje čvrsto utemeljio na vječnim istinama Evanđelja i kršćanskog morala. U Morristownu za proslavu narodnog heroja 64 katolička mladića sabrali su se oko jednog kipa Krista Kralja, gdje su im čitali nekoje uspomene što se odnose na W. Čitana im je i famozna „Molitva za državnu Vlast", koju je američkom narodu sastavio katolički biskup John Carroll. U svima katoličkim crkvama služile su se mise. Vrijedno je zabilježiti, da u prisutnosti apostolskog delegata u Sjed. Dr., Mons. Biondi, rečena je misa u crkvi, koja je sagrađena 1795. g. Ta je crkva sagrađena na temelju zaključka jedne narodne skupštine, na kojoj je prisustvovao i sam Washington. Svetu je misu govorio potomak velikog narodnog borca, Rev. Richard Blackburn Washington.

Oko odgoja redovničkog pomladka. — Treći ovogodišnji broj „Acta apostolicae Sedis" donosi Uputu kardinalskog sv. Zbora za Redovnike upravljenu vrhovnim starješinama svih Redova i Kongregacija. Uputa raspravlja o redovničkom i crkvenom odgoju redovničke mladeži koju Bog zove u svećenički stalež, i to, šta se od nje ima tražiti i s kojim višim sposobnostima ima biti urešena prije nego pristupa redenju. Uputa je potvrđena od svetog Oca Pija XI. te se ima na početku svake godine po-

novno proštiti svim redovničkim klericima. Unaprijed će morati Generali svih Redova u svojim petgodišnjim izvještajima Svetoj Stolici podastrijeti izvještaj kako su se u djelo provele uredbe odnosne Upute.

Znamenit jubilej na kat. universi u Parizu. — (Institutum catholicum Parisiense. Jubileum argenteum rectoris magnifici Baudrillart. Progressus universitatis cath.). — Francuski su katolici junačkom borbom postigli slobodu nastave osnovne (1831), srednje (g. 1850 zakonom Faloux) i napokon više nastave (g. 1875). Uvjereni da je naravno pravo roditelja da dadu svojoj djeci onakav uzgoj i nastavu, kakve traži njihova savjest i kršćanska dužnost nijesu sustali dok pobjedu nijesu izvojštili. Iako sloboda nije potpuna oni su se bez otezanja poslužili onim što su dobili i uz silne žrtve otvoriše poslije g. 1875 pet slobodnih universa: u Parizu naime, u Lille-u, u Lionu, u Toulusi i u Langres. U Parizu poslije Mgr. D'Hulsta i Pechenarda stupio je na upravu universe Mgr. Baudrillart na 7 IV. 1907. Ove godine na dan sv. Tome navršilo se je punih 25 godina da je vrijedni učenjak na upravi visokog zavoda. Ovaj je jubilej tiho ali srčano proslavljen u crkvi universe, to je historička kapela negdašnjeg karmelitanskog samostana, koja je za velike revolucije g. 1792 poškropljena mučeničkom krvlju. Svečanom Te Deum i popodnevnom čestitanju prisustvovali su nadbiskup-kardinal Verdier, apostolski nuncij, đeneral Castelnau više biskupa, više članova parlamenta i članova Francuske Akademije. Baudrillart je bio u sredini profesora, brojnih učenika i prijatelja. Katolička Francuska imala je razloga da sa radošću zabilježi ovu 25-gošnjicu. Kad je Baudrillart stupio na upravu antiklerikalizam je bio u jeku (Combesova prerioda), dobra crkovna zaplijenjena, crkva universe (Eglise des Carmes) zatvorena, juridično priznanje profesora ugroženo, financijalne poteškoće vrlo velike. Uz sve ove nevolje prijetila je zavodu kuga modernizma. U ovim je prilikama započeo svoj rad B., povjesničar, čovjek široke klasične kulture i vedra uma, pun apostolskog žara i jake volje. Baš se ovakovo lice htjelo da vodi zavod i mlade duše u vihoru politike i u kaosu naučnih struja. Pod njim se djelatnost universe nije zaustavila nego kročila naprijed. Već g. 1907 ustanovio je tri nove katedre, koje su odgovarale potrebama vremena, t. j. povijest religija, počeci kršćanstva, religiozna i politička povijest francuske revolucije.

God. 1909 proširena je škola istočnih jezika, dodane nove katedre na odsjeku znanosti i filozofije. Usto nastupi veliki rat. Silna kušnja za rektora i sa pomanjkanja osoblja — sve pozvao u rat da služi domovini — i sa nestašice sredstava! A B. uspije da uzdrži universu u životu. Sa nadošlim mirom Institut je katolički još jače razvio svoj rad. Broj slušalaca podigao se od

691 u godini 1914 na 1000, pa na 1500 i potom na 2000, a danas ima učenika na kat. universi oko 2500, koji pripadaju 18 raznim narodnostima. Profesora pred rat bilo je 57 a danas ih ima 118. Stare prostorije trošne i nedovoljne, zamijenjene novim zdravijim i zgodnijim. Kad promislimo na ovaj razvitak u tako teškim prilikama 25 godišnjeg rektorata Mg.Baudrillarta, razumijemo zašto su katolici sa zadovoljstvom i veseljem zabilježili ovaj časni jubilej.

F. K. E. Negdašnji učenik Kat. Instituta u Parizu.

Umro historiograf Lutera. — Tu nedavno umrao je u Innsbucku O. Hartmann Grisar S. J., glasoviti povjesničar, posebno iz područja Luterova pokreta. Rodio se je u Koblenzu 22. 9. 1845, gdje je dovršio gimnazijalne nauke. Zatim, u namjeri da postane profesor, pođe u Münster, pa u Innsbuck, gdje je studirao teologiju. U Rimu je postao doktorom teologije te već kao svećenik i doktor teologije stupi u Isusovce. G. 1870 za talijanske okupacije morade bježati iz Rima. G. 1871 imenovan je profesorom crkvene povijesti na teološkom fakultetu u Insbrucku. Najprije je pisao studije iz vremena Grgura Velikoga i o Galileju. Kad su protestanti g. 1883 slavili treću stogodišnjicu Luterovu, pisao je pod pseudonimom „Konstantinus Germanus" o reformaciji, da ublaži entuzijazam protestanata. Inicijativom kard. Hergenröthera bude pozvan u Rim, da se isključivo posveti historijskom istraživanju. Znamenita su mu djela o papama srednjega vijeka i o povijesti Vječnoga Grada.

Iz Rima pođe u Sendling blizu Münchena, gdje se dade svom dušom na istraživanje povijesti reformacije. Plod ovoga rada bilo je djelo u tri sveska „Luther" (Freiburg i. Br. 1911). G. 1926 djelo je ponovno izašlo u jednom velikom svesku pod imenom „Martin Lutheres Leben ud Wirken". Uz ovo glavno djelo napisao je više posebnih studija o Luteru i njegovom pokretu. G. 1926 dođe u Innsbruck, gdje je svoj znanstveni rad počeo. Mnogo je trpio od uloga („guta"). Zadnja knjižica, koju je izdao prošle godine, bila je „Marienblüten" (Marijini cvjetići)

Što je bio Mgr. Duchesne za povijest staroga vijeka, Pastor za povijest papa u vrijeme renesanse, to je bio Grisar za povijest papa ranoga srednjega vijeka, a imao je da nastavi rad Pastora do francuske revolucije. Ostavio je veliko mnoštvo bilježaka, ali ovaj materijal teško će tko drugi moći upotrebiti.

Proslava desetgodišnjeg biskupovanja preuzv. Dr. J. Milete. Šibenik je proslavio na 4 ožujka ove godine plodonosnu desetgodišnjicu biskupskoga rada svoga pastira O. Jerolima dra Milete. Svečanost nije nosila karaktera oficijelne ukočenosti, nego spontani izraz duboke sinovske ljubavi, koju njegova duhovna djeca goje prama svomu Ocu. Tko je onoga dana promatrao šibenski narod kakovim izlijevom srca prati ovaj inače mali god od 10 godina, mogao je opaziti da preuzvišeni Gospodin nije

ostao u vanjštini gdje i sam po sebi dominira biskupski auktoritet, nego da je on zašao u dušu svojih vjernika i njima zagospodario kao dobri duhovni otac. Nije tomu čudo kada promislimo, da je Preuzvišeni Mileta obdaren duševnom plemenitošću ,pa se smatra od Providnosti poslan svomu stadu, da za nj bude žrtva. Stoga on i ne živi za se nego za svoju biskupiju. Neumoran je u radu za nju, a uskraćiva samomu sebi i u hrani i drugim potrebama samo da pomogne bijednu, da podigne katoličke institucije, da odgoji kler. Taj siromašni sin svetoga Frane, mogao je da ovakov plod svoga desetgodišnjega rada doživi, jedino stoga jer je u njemu ostao jak duh njegova Sv. Oca.

Proslava je glavna bila u Crkvi, gdje je kanonik Rudolf Pian održao upravo majstorsko slovo o Crkvi i biskupskom auktoritetu. Za objedom, gdje je bilo okupljeno biskupovo svećenstvo sa predstavnicima redovnika, govorio je kanonik Bjažić i O. Cikojević. Navečer u Katoličkom domu, zgrnula se je sila svijeta na svečanu akademiju. Krasno slovo držao je o radu biskupovu dr. Ante Dulibić. Za tim su slijedile deklamacije, govori O. Cikojevića, O. Ceole i dvije dramatske igre.

Neka Preuzvišenoga Gospodina Bog podrži dugo na korist svojega stada i sv. Crkve.

CHRONICA

Epistola Excelmi episcopi Srebrnić, directa ad societates „Sokol" (Falco). — Consociatio „Sokol" Regni Jugoslaviae centenarium diei natalis Dris E. Tyrš celebrare decrevit die 5 vel 6 martii anni currentis. Hac occasione capta episcopus Vegliae (Krk), Dr. J. Srebrnić, omnibus suae dioeceseos societatibus Sokol direxit epistolam, in qua proferuntur quaedam observationes et supplementa, ordinarie reticita, ideologiae Tyrsii.

Ille fatetur Tyrsium quidem fuisse natum ut catholicum, sed mane jam ab Ecclesia Catholica discessisse; ideologiam vero eius ac philosophiam profecto non nisi materialismum et naturalismum esse dicit, qui fidem in Deum personalem excludit.

Nostrae societates Sokol „nondum aperte in Ecclesiam et fidem in Deum invehuntur. Sed iam eas esse in procinctu hoc itinere properare", clare ostendit liber „Putevi i Ciljevi" (Itinera et Fines), vade-mecum uniuscuiusque falconis, ubi firmiter extollitur axioma: „Sokol" Jugoslaviae principia Tyrsii de educatione in tota eorum extensione facit sua (pag. 41).

Educatio secundum huiusmodi ideologiae principia sane ducit ad naturalismum et atheismum, eius vero propagatio est propagatio defectionis a Deo.

Responsum ad epistolam erant coram palatio episcopali ululatus tumultusque plebis conclamantis: „Intereat episcopus!" „Intereant servi Romae!" audientibus et nihil agentibus iis quibus similes exclamationes placebant.

Massones Jugoslaviae matrimonium civile et matricularum administrationem civilem postulant. — In suis arcanis sessionibus massones fortem impetum in matrimonium christianum praeparant.

Die 18 martii a. 1932 Dr. E. Gavrila, masson conventus (loge) in civitate Novisad, sermonem habens in Senatu de computationibus expensarum pro a. 1932/33, petivit introductionem matrimonii civilis et ut quam primum pro toto regno promulgaretur, lex quae civili matrimonio obligaret omnes et matricularum administrationem Statui tantum reservaret.

Postulatum Dris Gavrila-e eiusque insultum in matrimonium quod ex improviso cecidit, nam hoc postremo tempore de eiusmodi questione non disputabatur, a massonibus in eorum occultis sessionibus fuisse praeparatum testatur nobis relatio ex libro sessionis 35-tae Foederati Consilii Conventus magni (grande loge) „Jugoslavia", habitae Belgradi die 25 octobris 1931.

Secundum hoc documentum questionem de civili matrimonio primus instituit conventus masonicus „Budnost" (Vigilantia), ad

cuius sententiam accesserunt conventus „Stvaranje" (Creatio) et „Stella Polaris", deinde mediante Conventu magno serio labore in omnibus massonum conventibus sese explicavit.

Massones inprimis conantur „in suis conventibus publicam creare sententiam massonicam opus esse introductione huiusmodi institutionis in toto regno", nam „matrimonium civile obligatorium et matriculae civiles semper erant finis constantis pugnae francomuratorum". Opus est matrimonio civili, „nam hoc est gravis reforma legis et primus passus separationis rei publicae ab ecclesia".

Strenue illi agunt, ut in tota nostra regione matrimonium civile introducatur ut ad civilem potestatem transeat administratio librorum natorum, matrimoniorum et defunctorum, item ut per tribunalia civilia matrimonia solvi et dirimi debeant.

Numerus proportionalis civium Jugoslaviae secundum confessionem religionis cui adscripti sunt:

Statistica ex anno 1931	Statistica ex anno 1927
Orthodoxi 46.6%	46.67%
Catholici-romani 39.4%	39.29%
Greco-cath. 0.4%	0.34%
Evangelici 1.8%	01.91%
Mahometani 11.1%	11.22%
Judei 0.5%	0.54%
Aliae confes.	0.03%

Religiones in computationibus inpensarum regni Jugoslavici ab anno 1922—1933.

Ab anno 1922 usque ad a. 1932 annuum subsidium Status singulis Confessionibus elargiebatur a Ministerio Religionum proportionaliter ad numerum fidelium et ad probatas singularum confessionum necessitates. Anno praeterito sublato Ministerio Religionum, functiones eiusdem ad Ministerium iustitiae et ad Ministerium cultus translatae sunt.

In sequentibus expensae pro necessitatibus orthodoxae tantum et catholicae Religionis proferuntur et inter se conferuntur **Anno 1922/23** impensae pro serbo-orthodoxa religiosa administratione destinaae constabant: expensis ordinariis Den 5.478, 785.20; extraordinariis Den 26.008.839; expensis pro schc lis confessionalibus ecclesiae orthodoxae Den 5.638.125 = subductis summis habentur **Den 37.125.749.20.**

Impensae pro catholica religiosa administratione erant: impensae ordinariae Den 223.720; extraordinariae Den 205. 130; pro catholicis institutionibus confessionalibus Den 515. 165 = omnia simul sumpta **Den 944.015.**

Facta comparatione utriusque summae, differentia **Den 36. 181.734.20** fit in favorem ecclesiae serbo-orthodoxae.

Juxta relationem Dris E. Lanović, qui illo tempore erat praefectus catholicae sectionis in Ministerio religionum, impensae

singularum confesionum simul constabant summa Den 78. 514.060. Catholica confessio accepit vix Den 12.541.797. 50, expendendi autem erant ei ad normam Constitutionis rei publicae de aequiparantia confessionum, saltem **Den 30.620.483.40.**

Anno 1923/24 pro orthodoxa religiosa administratione impensae ordinariae et extraordinariae numerabant Den 29. 879. 477. 20; impensae speciales pro theologiis et cultu Den 14. 940.962.75 = subductćis summis **Den 44.820439.95.**

Pro necessitatibus cath. religiosae administrationis impensae ordinariae et extraordinariae constabant summa Den 683. 720; pro theologiis ac catholica administratione in Dalmatia Den 7.623.220.25 = simul **Den 8.306940.25.**

Differentia **Den 36.513.49970.** in favorem fit orthodoxorum. Practer allatam summam praevisi sunt **Den 14.345.2081.2.** pro utraque confessione simul in regionibus Croatiae, Sclavoniae, Slovenia-e, Bačka-e, Baranja-e et Banat-i.

An. 1924/25 impensae ord. et extraordinariae pro orth. religiosa administratione atinxerant numerum Den 43.130.886, 20; pro theologiis Den 8.946.730. = simul **Den 52.077. 616.20.**

Pro catholica religiosa administratione impensae ord. et extraordinariae, inclusis etiam iis pro seminariis, erant **Den 29. 045.553.**

Differentia **Den 23.032.63.20** in favorem orthodoxorum.

An. 1926/27 pro omnibus confessionibus, insimul impensae destinatae numerabanf **Den 141.000.000;** catholici vero acceperunt summam aequalem illi anni praeteriti, scilicet **Den 29. 045.553.**

An. 1927/28 impensae pro orthodoxa rel. administratione erant Den 56. 928. 949; pro theologiis vero aliquibus Den 10.195.208 = simul **Den 67.124.157.**

Impensae pro cath. religiosa administratione, inclusis et seminariis, constabant **Den 34. 832. 595.**

Collata inter se utraque summa, orthodoxi plus catholicis receperunt **Den 32.291.564.**

An. 1928/29 pro orth. religiosa administratione adiudicata erat summa Den 47. 070. 561; pro theologiis insuper Den 9.200.000 = simul **Den 56.210.561.**

Pro romano catholica et graeco catholica administratione destinata erat summa **Den 32.15.1403.**

Differentia constat Den 24.056.458 in favorem ecclesiae orthodoxae.

An. 1929/30 et 1930/31 eadem differentia inter utramque confessionem fieri perseveravit.

An. 1932/33 impensae pro orth. religiosa administratione a. Ministerio iustitiae destinatae complectuntur Den 33. 859. 627; pro catholica autem et graeco-catholica religiosa administratione Den 26. 259. 414.

Patriarcha Serbiae quolibet mense habet stipendii Den 50.000, cui si adnumerantur alia additamenta, summa annua superat Den 1. 340.000; Archiereo Concilio et S. Synodo solvuntur Den 240.000; metropolitis Serbiae in singulos menses Den 15.000 cum additamento Den 2.000 expenduntur, quod scilicet additamentum catholicis metropolitis praeter solo archiepiscopo Barensi, deest. Unusquisque episcopus orthodoxus cum ordinario stipendio mensili recipit adhuc Den 1000, quae videlicet summa cath. episcopis denegatur.

Pro pauperibus parochis orthodoxis praevisa est summa Den 1.347.994, pro catholicis autem, quorum est sane magnus numerus, nihil hujusmodi est destinatum.

Pro theologiis orthodoxis impensae a Ministerio cultus atque humanitatis praevisae constant Den 7.327.879; pro catholicis autem seminariis ac theologiis Den 5.690.804.

De novis tendentiis in ecclesia Serbica. — Jam in numero praecedenti „N. R" quaedam de hostili relatione ecclesiae Serbicae ad catholicos deque acri impugnatione ex parte orthodoxorum in articulum P. Vlašić attulimus. Nuper vere Dr. F. Grivec in „Bogoslovni Vestnik" (Nuntius theologicus) (Ljubljana) de eadem re ampliorem elaboravit dissertationem sub titulo „Novae tendientiae in ecclesia Serbica" ubi fusius demonstrat hanc theologiae rationem (tendentiam) polemicam, inter Serbos antea fere ignotam, radicem ducere ex theologia extrema slavophilismi russici, praesertim Homjakov et Dostojevski, ad quorum ideas theologi serbici saepius provocant.

Nova vita in ecclesia serbo-orthodoxa. — Post promulgationem Constitutionis eccl. serbo-orthodoxae (Vide N. R. 1932, 1. pag. 92) S. Archierea Synodus, potestas suprema executiva in ecclesia, decretum publicavit, ut leges a Constitutione latae exequerentur. Occasione huius ordinationis protohiereus E. Petrović scribens in folio „Pravda" (Justitia) de significatione separationis eccl. orthodoxae a Statu, hanc ait, separationem non esse hostilem sed ex utraque parte concorditer et familiari modo effectam. Ecclesia serbica priores retinebit relationes ad rem publicam, quae et in posterum ecclesiae, utpote nationali, auxilio erit, ut melius suam actionem, praecique in scholis et circa, pauperes, explicare possit.

Kratke ocjene knjigâ poslanih uredništvu

FINK STEPHAN, ***Semina. I. Band: Supra Petram I.*** Festtagspredigten (VIII—326). Badersche Verlagsbuchhandlung, Rottenburg a. N. 1930. RM. 6,40; vez. 7.20. — Pod gornjim naslovom: Semina, Fink misli izdati više svezaka duhovnih govora. Na duhovit način izabrao je i naslov i podnaslove iz Spasiteljevih riječi kod Luk. 8, 5-8. Ovom prvom svesku dao je podnaslov: Supra Petram, jer ove riječi često padaju na tvrdo ljudsko srce, zamrtvalo svagdašnjim uobičajenim životom. U njem su govori za najveći dio zapovjednih svetkovina preko godine. Za svaku su pripravljene po dvije propovijedi, a za neke i po više kao n. pr. za Božić ih je 6, za Uskrs 5, za Duhove 4, za posvetu crkve 3.

Govori su zasnovani na sv. Pismu, t. j. na evanđeljima svetkovina. Sastav je dobro smišljen i pojedini su djelovi zgodno povezani, te se pamti lako i za duže vremena. Dobro se je obazirao i na crkvenu liturgiju. Ne smijemo prijeći još preko jedne točke, koja nas se ugodno dojimlje, a to je originalnost, kojom pisac često zamišlja i obrađuje teme, kao što je n. pr. propovijed na Novu Godinu. Prijatelje umjetnosti posebice će zanimati svježina i okretnost, kojom auktor crta djela umjetnika von Führlicha, Correggio, Wattsa, Dürera i dr. *Dr. B. V.*

ROSTAND JEAN, ***L' état présent du Transformisme.*** Str. 187. Librairie Stock, Paris. 1931. Cij. 15 fcs. — Pitanje transformizma savremeno je i radi važnosti same stvari i radi nekih novih otkrića, kojim hoće da ga uvijek iznova podžižu. J. Rostand, prirodoznanstveni vulgarizator u Francuskoj, dao nam je djelce o ovom pitanju.

Rostand ne će da nam daje svoju neovisnu studiju, već rađe iznosi razne činjenice, kao i ono, što on drži za činjenice u ovom pogledu, te višestruke pokušaje tumačenja gdje je transformizam počeo i kako je bivao. Ipak u dosta slučajeva izrazuje i svoj sud o jednom ili drugom pitanju. A tu se je kadikada zaletio: Bilo u tom što apodiktično tvrdi ondje, gdje se ne može tako tvrditi; bilo opet u tom što daje preuranjeni, stoga neispravni sud u nekim pitanjima n. pr. o Pekinskom čovjeku i njegovoj kulturi. — Da je u refleksijama i suđenju bio oprezniji, djelo bi izašlo bolje. *Dr. B. V.*

ROECK Dr. ALOIS, ***Eine kleine Weile.*** Ein Jahrgang Kurzpredigten. 8° Str. 192. Rottenburg a. N., Badersche Verlagsbuchhandlung (Adolf Bader). RM. 3.50. — Dušobrižnik, propovijednik je mnogo puta prisiljen, da se ograniči na što je moguće kraće vrijeme. Sve danas ide brzo pa tako i to. A znademo da i u kratko vremena propovjednik može dosta toga kazati, ako se dobro pripravi; što nije uvijek posve lako.

Dr. Röck napisao je knjižicu: Heiliges Säen, koja je u tri mjeseca razgrabljena. Sada nam je dao drugu, pod gore spomenutim naslovom. Kratki govori za sve nedjelje preko godine, zasnovani na glavnoj misli odnosnog evanđelja. Pisac se redovito obazire na savremeni život i prilike, pa će stoga knjižica dobro doći prezaposlenim gradskim i varoškim župnicima, a i svakom propovjedniku. U knjižici ima lijepih misli, koje se mogu razviti i u veću propovijed, gdje kratki govor ne bi bio dovoljan.

Dr. B. V.

AUGUST ŠENOA: *„Branka"*, roman, str. 168. Jubilarno izdanje „Knjižnice dobrih romana", knjiga 50, Zagreb, Trg Kralja Tomislava 21. Cijena 30 D. — pretplatnici imadu popust.

Šenoina djela čitaju se i danas istom zanimljivošću i korišću kao i nazad pedeset godina, jer je Šenoa klasik. Njegova djela imaju trajnu vrijednost zato što služe vječnim idealima ljepote i dobrote. Tako djelo je i roman „Branka" u kome crta lik jedne idealne hrv. učiteljice; suviše ovaj je roman posljednje Šenoino djelo, pa je to kao neka oporuka svome narodu. Ovo izdanje „Branka" dotjerano je sa svake strane, a ističe se poglavito time što mu uvod o značenju književnih Šenoinih djela, napisao opće priznati literarni kritik Dr. Lj. Maraković. — Naručuje se kod gornjeg naslova.

F. S. FINŽGAR: *„Anica"*, roman, str. 100. Izdanje „Knjižnice dobrih romana", kolo 12, knjiga 48. Zagreb, Trg Kralja Tomislava.

F. S. Finžgar je pretstavnik suvremene slovenske književnosti, i njegovi romani nailaze na opće priznanje i slovenske i hrvatske književne kritike. U romanu „Anica" preveo ga na hrvatski P. Tijan) ocrtao je uprav plastično tip jedne slovenske, seljačke djevojke i uopće život slovenskih seljaka. S umjetničke strane zaslužuje pohvalu, a i sadržajem preporuča je čitačima, pa bili oni ne znam kojeg sloja. Na koncu nalazi se kratak epilog o Finžgaru sa slikom.

Cijena 15 D — predbrojnici imadu popust.

ONIP-HERCEG: *Dođi, idi za mnom*, 3 svezak Društvene pozornice, jeronimska knjižnica, knjiga 377. —

Onipova gluma: „Dođi, idi za mnom" obrađuje onaj pasus iz Evanđelja o bogatom mladiću što Isus pozvao da ide za njim, a on ne htjede. Gluma je veoma zgodna za omladince i druge pozorišne diletante, a dosta se lako izvodi. Kratak uvod i uputu ovome izdanju napisao V. Rabadan.

Cijena 10 D. Narudžbe: Zagreb, Trg Kralja Tomislava 21.

OPEKA Dr. M., *Knjiga postave*. III svezak. Ljubljana 1931. Ničman. Cij. 22 Din. Auktor je do sada već izdao čitav niz propovijedi, te je time stekao glas uopće najplodnijega i najpopularnijega slovenskog crkvenog govornika. Ovaj treći svezak serije propovijedi o Božjim zapovijedima sadrži 15 govora o šestoj, sedmoj, osmoj, devetoj i desetoj Božjoj zapovijedi. Samo ime auktora jamči nam za vrijednost i solidnost govora, te ih svim crkvenim propovjednicima od srca preporučamo.

OPEKA Dr. M., *Očetov klic*. Ljubljana 1932. Ničman. Cij. 10 Din. Knjižica sadrži 7 govora o katoličkoj akciji. Učeni pisac — kako u uvodu veli — nije namjeravao svestrano obraditi pitanje katol. akcije, nego samo dati pobude, da se o velikoj ideji Pija XI. počne i s propovjedaonice sve više raspravljati. Ipak će njegovi govori veoma zgodno doći svima koji rade i promiču kat. akciju.

Odgovorni urednik i predstavnik izdavača: O. Bernardin Topić — Šibenik ul. Fra Andrije Kačića 97 — Izdaje: Konsorcij „Nove Revije", Makarska (O. A. Cikojević), Tiskara „Kačić" — Šibenik (O. B. Buljević)